

ANTILETE

Anul I • Nr. 3 • 2018

ANTILETHE

Revistă pentru *rememorarea* exilului românesc

(mai, iunie, iulie, august 2018)

Apare sub egida Asociației Culturale „Carmina Balcanica”

Anul I ● Nr. 3 ● 2018

Director onorific: BASARAB NICOLESCU

Director fondator: MIHAELA ALBU

REDACTIA

DAN ANGHELESCU – redactor șef

MARIUS CHELARU – secretar general de redacție

ALEXANDRU BUICAN

THEODOR CODREANU

ILEANA CORBEA FLORESCU

LILIANA COROBCA

ATILA CSIKI

LIGIA CSIKI

LUCIAN DINDIRICĂ

CONSTANTIN ERETESCU

GEORGETA FILITTI

ȘTEFAN GHILIMESCU

SANDA GOLOPENȚIA

IRINA PANĂ

GEORGE POPESCU

MARILENA ROTARU

DANIELA SITAR-TĂUT

CORNEL UNGUREANU

CAMELIA ZĂBAVĂ

– *Antilethe* apare de trei ori pe an.

– Editorii nu-și asumă nicio responsabilitate pentru orice afirmație/ declarație sau opinie exprimată în articolele autorilor.

Coperta: Sorina Bela

Corespondența editorială se poate trimite la adresa: malbu47@gmail.com

Tipar: Aius PrintEd

Tel: 0351-467 471; e-mail: editura.aius@gmail.com; www.aius.ro

ISSN 2601 – 0186

„A pleca în exil înseamnă a purcede la un drum cu sens unic prin definiție./.../ Se simte lipsa în România a celor plecați? Se dorește reîntoarcerea lor? ”

Sorin Alexandrescu

„Cu excepțiile știute, exilul este și asta: o repetată uitare./.../ Chiar pentru cei care și-au pus numele pe o carte sau pe o faptă, cine-și mai amintește acum de ei?”

Virgil Ierunca

„Expatrierea scriitorilor este un act voit. Au ieșit, ca să poată continua să fie scriitori. Țara lor a fost cotropită, străinul o stăpânește. Singurul tărâm solid rămâne pentru ei limba. De aici, din graiul lor, nu-i poate exila nimeni. Aici sunt mereu acasă. Casa aceasta nu le mai poate fi cotropită, din această casă nu mai există isgonire.”

N.I. Herescu

„Partea trebuie să se întoarcă în întreg, din toate colțurile lumii.”

Gelu Ionescu

ARGUMENT

DATORIA MEMORIEI

„Să nu uităm, să nu uităm împreună!

Monica Lovinescu

Publicăm acum al treilea număr din această nouă revistă care este dedicată exclusiv recuperării, *aducerii acasă* a unui tezaur de literatură, tezaur datorat acelor care au trăit/ trăiesc departe de țară, mulți interziși de-a lungul unor decenii întregi. Încercăm o reapropiere de opera celor care, nici acum, la aproape treizeci de ani după evenimentele din 1989, nu li se conferă (decât parțial) locul care li se cuvine în cultura română.

În prefața la prima antologie de poezie românească publicată în exil (Buenos Aires, 1950), Vintilă Horia arăta că „abia după armistițiul din August 1944 se poate vorbi în istorie de o emigrație românească, de un exod în masă care a dat naștere peste hotarele Țării unui microcosm românesc reprezentând, cu destulă fidelitate, trăsăturile caracteristice ale macrocosmului original. O lume românească a luat naștere în doar câțiva ani în afara spațiului românesc, împrăștiată prin toate centrele apusului, dezbinată de aceleași pasiuni politice și concentrată în jurul aceluiași mituri spirituale și a aceluiași tradiții culturale ca și lumea românească rămasă acasă.”

Când ne referim la exilul politic românesc (cel care între anii 1944-1989 s-a configurat în mai multe valuri), îi avem în vedere în special pe intelectuali, începând cu tinerii scriitori din miraculoasa generație interbelică. Cei care au avut șansa să ajungă în țările libere de comunism s-au stabilit mai ales în zone din Europa și din cele două Americi, reușind (o parte) în noile patrii să-și continue activitatea literară din țară, să scrie în limba română, dar și în alte limbi, să editeze ziare și reviste, să înființeze edituri și diverse organizații culturale ori politice.

Data fiind amploarea acestor activități, prin răspândirea intelectualilor români pe tot globul și prin obstinția cu care au continuat să-și folosească și să-și mențină în scris limba română în cărți, în reviste sau ziare publicate în Europa, pe continentul american ori chiar în Australia, înființând cenacluri, asociații și uneori edituri și biblioteci, considerăm că se poate vorbi, generic, despre o țară „de dincolo”. Această „Românie”

de dincolo a fost reprezentată de valoroși intelectuali – scriitori, filosofi, jurnaliști, oameni de știință și, nu în ultimul rând, de câțiva politicieni (generalul Rădescu, liberalul Mihail Fărcășanu ș.a.) – care au reușit să se salveze din țara ocupată.

Plecând de la îndemnul lui Eliade din perioada primului exil, conform căruia „emigranții nu au dreptul de a se simți ruși din fenomenul românesc contemporan” (v. revista *Luceafărul*, nr. 1/ 1948, Paris), putem constata că o mare parte dintre românii exilați au continuat – în libertate – să fie scriitori români. Ceea ce au realizat, în timp, de mai mare sau mai modestă anvergură, este încă incomplet cunoscut, cu toate că unele nume și opere (numai *unele!*) sunt astăzi incluse în dicționare ale literaturii ori în diverse studii având drept temă exilul.

Așadar, interziși în totalitate la început (majoritatea în toată perioada comunistă), recuperați apoi parțial (v. cazul Eliade) –, după 1989 își face apariția (mai mult sau mai puțin vizibil) un fenomen de întoarcere acasă, de reintegrare în literatura/ cultura română. Din nefericire, reintegrarea/ recuperarea *nu a fost și nu este* încă un demers care să se bucure de amploarea pe care ar fi meritat-o pe drept, nu a beneficiat și nici nu sunt semne că ar putea deveni obiectivul unor strategii asumate *instituțional*.

Acesta este motivul pentru care am considerat absolut necesară apariția acestei publicații-*oglină* a fenomenului cultural românesc desfășurat în teritoriile din afara țării, dorind să oferim o mai bună cunoaștere a vieții și activității – nu de puține ori dramatică și complexă – a celor pentru care exilul a fost o „*paranteză cât o existență*” (în termenii dureros-amari ai Monicăi Lovinescu).

Prin revista noastră încercăm să contribuim la punerea în circuitul public a unor articole, eseuri, poezii, jurnale etc. scrise și publicate departe de țară și rămase în cea mai mare parte încă necunoscute, venind astfel în sprijinul celor interesați de fenomenul cultural al exilului românesc, aducând totodată în atenție însăși personalitatea unuia sau a altuia dintre cei pe care-i numim „mari necunoscuți ai culturii române”. Portretele pe care și le-au făcut unii altora, schimbul epistolar dintre ei, jurnalele ori memoriile dau seamă – peste timp – despre dimensiunea umană, dar nu mai puțin de talentul și dăruirea fiecăruia întru păstrarea unei limbi frumoase și curate.

O întrebare care s-a pus adesea, ținând seama de faptul că mulți dintre autori au trăit, au scris, s-au afirmat și au fost apreciați în mediul unei alte culturi și al altor literaturi (engleză, franceză, spaniolă, portugheză, germană) – este aceea dacă operele scrise în alte limbi

aparțin literaturii noastre. Trebuie o mare forță sufletească și, mai cu deosebire, un talent cu totul deosebit să vrei, să poți și să reușești să intri și să te și afirmi, cu strălucire, în cu totul altă lume lingvistică și spirituală decât aceea căreia îi aparțineai ca nativ.

De aici va începe să-și facă loc și întrebarea: *mai pot fi gândiți, înțeleși, acceptați ca aparținând literaturii române scriitorii exilului românesc?*

Desigur, asemenea lucruri pot fi îndelung discutate și din varii puncte de vedere, cu răspunsuri pe măsură. Ceea ce se cuvine adus în prim-plan este, credem, o realitate incontestabilă, aceea a conștiinței apartenenței la cultura în care se formaseră și a motivației continuității acesteia în alte spații, ca și a dorului de țară, exprimat în diverse modalități și momente.

„Maladia timpului nostru”, va scrie unul dintre cei mai reprezentativi dintre intelectualii români din exil, artistul plastic Camilian Demetrescu, este „pierderea memoriei”.

Explicându-și fragmentele de jurnal publicate în 1951 în revista *Înșir’te Mărgărite*, un reprezentant de seamă al exilului românesc, Vintilă Horia, va arăta că „aceste pagini fac parte dintr-un lung «jurnal de exil», plin de însemnări scrise aproape zi de zi, în fuga condeiiului, în anii cei mai aspri, dar și cei mai frumoși, din viața mea: Lagărul de la Krummhübel și Maria Pfart, Roma, Assisi, Florența, Stresa... *Lethe era fluviul uitării*, în care sufletele celor morți se spălau de amintiri înainte de a intra în eternitate. ***Antilethe am botezat acest jurnal, pentru ca totuși să nu uit’.***”

Recuperarea exilului cultural românesc ar fi trebuit să devină nu doar de astăzi o necesitate de absolută urgență. De aceea considerăm necesară o *reîntoarcere*, o rememorare prin informarea cât mai diversă și complexă a cititorului de acum, de *astăzi* și de *aici* asupra a ceea ce s-a petrecut *ieri, acolo*.

Este o datorie a fiecărei țări să-și cunoască cultura în integralitatea ei, să-și întregască patrimoniul cultural cu tot ceea ce-i aparține, indiferent de locul geografic unde a fost creat. Iar literatura (cel puțin cea scrisă în limba română) nu mai poate fi trecută cu vederea și trebuie să aparțină în totalitate istoriei noastre literare. Motivația recuperării o aflăm nu numai în calitatea operelor create în timp dincolo de granițele țării, dar și în necesitatea cunoașterii a cât mai multor aspecte care să completeze spiritualitatea noastră. Cu atât mai mult cu cât criteriul axiologic constituie unul dintre principalele argumente pe care se întemeiază un asemenea act de recuperare. Cuvântul așternut pe hârtie de către cele mai lucide minți ale exilului românesc, fie acesta în articole răspândite în

revistele românești publicate pe întreg mapamondul aproape, fie în volume scrise în limba română, fie într-o limbă de circulație universală, devenise pentru fiecare dintre ei o datorie.

Datoria memoriei prin rostirea adevărului!

Dacă în exil Eliade milita pentru întocmirea unei „Biblioteci a Pribegiei”, plecând de la „Biblioteca Română” din Freiburg, astăzi avem imperioasa datorie de a aduce, prin reeditări, prin ediții critice de cărți și reviste, *acasă*, această vastă „bibliotecă”.

Nu afirmăm nici că operele sau publicațiile din exil intră în concurență cu cele din țară, nici că unele sunt superioare celorlalte (deși o revizuire a canonului s-ar cere imperios!). Ceea ce afirmăm cu tărie și încercăm prin această revistă este să conștientizăm cititorul român contemporan că mai există o latură a culturii noastre încă insuficient (sau deloc) cunoscută.

Acesta este scopul nostru, pentru acest motiv publicăm revista *Antilethe: împotriva uitării!*

În numele redacției:
Mihaela Albu

MOZAIC PORTRETISTIC

ȘTEFAN BACIU, MIRA SIMIAN BACIU

MIHAELA ALBU

SCRIITORUL ROMÂN ȘTEFAN BACIU – CETĂȚEAN DE ONOARE AL ORAȘULUI RIO DE JANEIRO ȘI PROFESOR EMERIT ÎN HAWAII

Ștefan Baciu și-a purtat exilul așa cum își poartă soldații rănille căpătate pe câmpul de luptă: străduindu-se să nu le facă vizibile, dezvăluindu-le tocmai prin excesivul efort de decență.

Constantin Eretescu

Un nume important printre personalitățile exilului românesc, cu o bogată activitate internațională, este **Ștefan Baciu**. Și nu exagerăm cu nimic, un *argument* venind fie și numai dacă îi vom enumera domeniile în care a activat ca poet, eseist, memorialist, ziarist, critic de artă, traducător, diplomat, profesor universitar, precum și distincțiile pe care le-a primit în țară sau în lume.¹

Ștefan Baciu s-a născut în 1918 la Brașov, a absolvit în orașul natal liceul „Andrei Șaguna”, unde i-a avut ca profesori, printre alții, pe Emil

¹ Premiul Scriitorilor Tineri al Fundațiilor Regale și Premiul Societății Scriitorilor Români (la 17 ani, pentru volumul de debut *Poemele poetului tânăr*); „Cetățean de onoare” al orașului Rio de Janeiro, „Consul de Bolivia” în Honolulu-Hawaii, „Profesor Emeritus” al Universității din Honolulu-Hawaii, Decorația de Onoare a Meritului Cultural cu grad de Comandor acordată de Ministerul Educației și Culturii din Bolivia.

Cioran și Octav Șuluțiu; a urmat apoi cursurile Facultății de Drept din București (1937-1941). A debutat chiar din liceu în revista *Răboj* (1933) pentru ca nu mult mai târziu (în 1935) să publice primul volum – *Poemele poetului tânăr*. Într-o scrisoare trimisă lui Eliade în 15.1.1934, tânărul poet îi cerea părerea scriitorului consacrat, iar Eliade, aflăm peste timp, dintr-o altă epistolă, trimisă de data aceasta în 1951, din Rio de Janeiro, îi apreciasse poezia, scriindu-i chiar: „vrei să predau manuscrisul la concursul Fundațiilor Regale, să-și încerce norocul?”. Și, într-adevăr, volumul a fost premiat. Studentul va intra în forță apoi în viața literară, fiind (între anii 1938-1946) redactor la mai multe reviste (*Gândirea*, *Rampa*, *Arta nouă*), precum și la *Universul literar*, unde a deținut rubrica „Cântece noi”, debutându-i aici pe Augustin Doinaș și Ion Caraion. O scurtă trecere în revistă a activității din presă o va face însuși autorul într-o altă scrisoare către Eliade (din 30 iulie 1951): „De la editura Gorjan, unde făceam pe salahorul, pe traducătorul și șeful de presă, am trecut la redacția *Universului*, unde am lucrat ca secretar al lui Ion Lugoșianu, acest mare român, care se distruge azi, lucrând undeva la canal. După armistițiul din acel nebulos 1944, am făcut parte din redacția ziarului *Libertatea*, condus de un alt mare român, Titel Petrescu. M-am însurat în 1945 și de atunci, sprijinit de soția mea, am dat lupta pentru a putea pleca din Țara ocupată.”

În 1946 va fi numit atașat de presă la Legația României de la Berna, de unde, ca și alți diplomați pe care instaurarea comunismului în România îi va afla la post în străinătate, Ștefan Baciuc, împreună cu soția sa, Mira Simian, va alege calea exilului. Astfel, în 1949, cei doi vor pleca la Rio de Janeiro – Brazilia, unde vor trece prin greutățile inerente unei noi vieți pe pământ străin, bucurându-se însă de libertate. (În aceeași scrisoare adresată lui Eliade – în 30 iulie 1951 – i se va destăinui, cu o ironie amară, spunându-i, printre altele: „Ducem o grea viață de oameni liberi – o viață de oameni care nu au vrut să fie lacheii nimănui. Avem toate libertățile, inclusiv aceea de a muri de foame sau de a nu avea ce face...”)

Cu tenacitate, muncă și talent, Ștefan Baciuc reușește să învețe portugheza, să scrie pentru importante ziare („eu scriu – va povesti în scrisoarea citată – la două din cele mai mari ziare de aici, la suplimentele literare, inclusiv la partea politică”), făcându-se cunoscut în mediul cultural latino-american. Astfel, între 1953 - 1962 va fi redactor la un important ziar, *Tribuna de Imprensa*, al cărei director, Carlos Lacerda, a fost, așa cum ne va relata scriitorul român într-una dintre cărțile sale de memorii – *Praful de pe tobă* – „cel mai mare gazetar al secolului XX din Brazilia și unul dintre cei mai de frunte din întreaga Americă Latină, devenit mai târziu deputat, prim guvernator ales al statului Guanabara și în 1964 candidat la președinția Republicii (...), post la care desigur că ar fi fost ales dacă revoluția militară

din 1964 n-ar fi dat altă întorsătură evenimentelor.” Despre această perioadă din viața sa, Ștefan Baciuc va scrie – în portugheză – o carte (*Lavrado 98*), în 1982, publicată în Brazilia și devenită un adevărat „best-seller”. Tot atunci (și toată viața după aceea) se va bucura de prietenia celor mai importanți oameni politici ai locului, dar mai ales a jurnaliștilor și scriitorilor, printre care, la loc de cinste, se situează Manuel Bandeira, nume important pentru mișcarea modernistă din Brazilia dintre anii 1922-1960, opera acestuia influențând întreaga literatură braziliană. Alți scriitori prieteni au fost Cecilia Meireles sau Carlos Drummond de Andrade, considerat unul dintre cei mai reprezentativi poeți, cu influență asupra tinerilor scriitori brazilieni. În onoarea lui Ștefan Baciuc, la plecarea acestuia în Hawaii, Drummond i-a dedicat un poem în care insistă pe onoarea pe care scriitorul român a făcut-o orașului Rio de Janeiro de a fi cetățean al acestuia.² (În paranteză se cuvine subliniat și faptul că Baciuc a fost desemnat chiar cetățean de onoare al marelui oraș brazilian).

În Brazilia și apoi în Statele Unite, Ștefan Baciuc a continuat așadar activitatea publicistică, dar nu numai la ziare sud-americane, trimițând permanent de asemenea articole și în Elveția („sunt colaborator regulat la *Die Tat* din Zürich și la două foi din Berna”, povestea în scrisoarea citată), colaborând totodată la mai toate revistele din exil, numărându-se

² Un semn al aprecierii de care Ștefan Baciuc s-a bucurat în Brazilia este astfel poemul importantului scriitor Carlos Drummond de Andrade, intitulat **A kiss, un baiser, un bacio**, pe care îl reproducem (în versiunea românească semnată de Dan Angheliescu):

A kiss, un baiser, un bacio
pentru pământul ce-l adăpostise la sine
Așa a vrut al nostru Ștefan Baciuc
Cu un salut bătrânului Rio să se-nchine

În numai trei decenii care-au trecut în zbor,
minusculă fărâma din veșnicia-întreagă
De sub dezamăgirile ce încă îl dor
El lumina a știut să-și culeagă

(ori poate și penumbrele vechi) amintitoare
Surdinizate-n oameni și zile ce-au trecut
când blânde-amăgiri lunecătoare
revin în noi cu lucruri pe care le-am pierdut

Ziare și tramvaie și veșnic mortadela
Hăpăită-n viteză de cei ce se grăbesc
Când din urâtul zilei fugim în citadela
Poemelor, doar ele azi ne mai ocrotesc

Hei, tu, Hawaii, cu brize și plaje când nori-s
Săruturi de soare peste maluri și ape
Păstrați-l pe Baciuc mereu aici, aproape.
Păstrați-l pe-acest *carioca* ultra-honoris.

el însuși printre fondatorii unor publicații românești. Este vorba despre *Înșir' te mărgărite*, *Exil* și *Mele*. Referiri la acestea, detalieri ale greutății începuturilor, ale contribuțiilor sale și ale celor cu care a colaborat întâlnim deopotrivă în corespondență, dar și în cărțile memorialistice.

În opera sa, poezia și memorialistica ocupă locul cel mai important. Una dintre aceste cărți, *Mira*, cartea dedicată soției sale³, scriitoare și profesoară în SUA, cuprinde, ca și *Praful de pe tobă*, multe referiri inclusiv la viața și activitatea din țară și din exil.

Activitatea de editor de reviste, ca și cea de publicist și traducător au fost foarte apreciate de confracții răspândiți pe glob. În *Caete de dor*, de exemplu, întâlnim adesea referiri la Ștefan Baciuc. Un exemplu: în nr. 6, la rubrica „Bibliografie”, aflăm că volumul *America* (autor: Raul Otero Reiche) a fost tradus de Baciuc și publicat în colecția „Înșir' te mărgărite” în Rio de Janeiro, în 1952: „Poetul Ștefan Baciuc consacră numărul 2 din lucrările Cercului Cultural Andrei Mureșanu, traducerii pentru prima oară în românește a unui poet bolivian și a unuia dintre cei mai reprezentativi ai continentului sud-american. *Scriitorii pribegiei* – scrie d. Ștefan Baciuc într-un binevenit cuvânt înainte – ca de altfel toți pribegii, s-au pomenit de la o zi la alta pe pământul Americii schimbând Carul Mare cu Crucea Sudului, mișcându-se într-o geografie morală și fizică nouă cu desăvârșire pentru sufletul românesc. În cadrul acestui orizont lărgit, inițiativa d-lui Ștefan Baciuc de a traduce în românește unul din poemele cele mai reprezentative ale unuia dintre cei mai reprezentativi poeți sud-americani, ni se pare cât se poate de îndreptățită.”

Desigur, îndeosebi volumele publicate au fost semnalate ori au avut cronici în presa românească din exil. În *Caete de dor*, de exemplu, revista editată de Virgil Ierunca și Constantin Amărieuței la Paris, Mihai Niculescu, în „Cronica poeziei” scrie (în nr. 6) despre *Analiza cuvântului dor. Poeme de Ștefan Baciuc*, editura *Cartea pribegiei*, 1951. Și multe alte exemple pot fi date.

Autor a peste 100 de volume de poezie, memorialistică, eseistică, traduceri și a peste 5000 de articole și studii, apărute în presa română, germană, franceză, latino-americană, nord-americană, elvețiană, fondator de reviste în exil, Ștefan Baciuc ar trebui mai mult și mai bine cunoscut în țara natală și ar trebui, fără nicio rezervă, înscris în manualele școlare, alături de ceilalți români care au fost recunoscuți ca nume importante în țara de adopție.

³ Un *dosar* special dedicat scriitoarei Mira Simian Baciuc urmează să apară într-un număr viitor al revistei *Mosaicul*, după cum numărul 1/ 2018 i-a fost consacrat lui Ștefan Baciuc.

DAN ANGHELESCU

ȘTEFAN BACIU – POET AL UNUI TRAGIC APROAPE-DEPARTE

*„Veniți aduceri aminte, sunt prizonierul vostru/
Așezați-mă pe covorul fermecat al iluziilor/
și spuneți pentru o clipă măcar, că sunt aici/
Nu sunt decât două stații de tren/
Până la cireșii din Râmnicul Vâlcea.”*

Ștefan Baciu

*„Ștefan Baciu scria poezie așa cum pușcăriașii
ținuți la izolare își povestesc sieși ca să nu uite să
vorbească./.../ durere veche, rămasă nemântuită.”*

Constantin Eretescu

Apariție fulguranță în poezia tinerei generații interbelice, Ștefan Baciu a fost – și pe bună dreptate – *primiț și privit*, în lumea literară a momentului, ca un *copil minune* al poeziei. La numai 17 ani, în 1935, primului său volum intitulat *Poemele poetului tânăr* i se decerna premiul *Scriitorilor Tineri* acordat de *Fundația pentru Literatură și Artă Regele Carol al II-lea*, același premiu pe care, cu un an înainte, îl primiseră Eugen Ionescu pentru *Nu*, Emil Cioran pentru *Pe culmile disperării*, Constantin Noica pentru *Mathesis sau bucuriile simple* și Horia Stamatu pentru poemele din volumul *Memnon*. Evident, Ștefan Baciu era, încă

de pe atunci, reprezentantul uneia dintre cele mai strălucite generații de tineri scriitori români. Așa cum va scrie Mircea Vulcănescu, acea generație avea să fie *„ceva mult mai subtil, mai nestatornic și mai delicat./.../ oameni (care) trăiesc aceleași probleme, sunt subjugați de influența aceluiași modele vii /.../ mai mult o unitate psihologică, cu rădăcini istorice și biologice, decât o unitate propriu-zis spirituală... Subjugați de influența aceluiași modele vii”*.

Într-adevăr, au existat factori modelatori a căror influență a fost hotărâtoare asupra unora sau altora dintre acești tineri. Astfel, dacă o

parte a generației, aceea din jurul lui Mircea Eliade, rămânea prizonieră sub fascinația socraticului profesor Nae Ionescu, în ceea ce-l privește pe Ștefan Baciu, dar și pe alții (Vintilă Horia, Ion Șiugariu, Axente Sever Popovici, Ovidiu Caledoniu, Horia Nițulescu, Grigore Popa) un rol primordial l-au avut Nichifor Crainic și revista *Gândirea*. Un articol semnat de Vintilă Horia în 1936 (*Nichifor Crainic și Gândirea*) e pe deplin lămuritor în acest sens: „...Gândirea a atins pe rând, prin reprezentanții ei, toate culmile geniului românesc, de la literatură și filosofie, până la muzică și pictură./.../perspectivă culturală în care s-au integrat toate spiritele creatoare de după război.”

După cum știm, atât Ștefan Baciu, cât și Vintilă Horia, începând de la un anumit moment, se vor îndepărta și de *Gândirea*, și de Nichifor Crainic. Ceea ce, totuși, nu va șterge amprenta spirituală pe care revista, ca și mentorul ei au lăsat-o, fie asupra creației lor, fie (în gigantica încordare de forțe contrare din epocă, apusul fascist și răsăritul bolșevic!) asupra modului în care ei aveau să gândească, pe mai departe, lumea și *timpul ce li s-a dat*. Fără îndoială, fiecare dintre ei își va croi propriul drum și propria rostire literară. Iată de ce, vorbind despre poezia lui Ștefan Baciu, cunoscută în general pentru limbajul ei vizibil acordat la exigențele modernității, n-ar trebui să ne surprindă o serie de versuri unde vom regăsi sonorități de o (aparent) *uimitor-tradițională vibrație mistică*. Trecându-se, mult prea ușor, peste dicția de îndrăzneță modernitate, ciudățenia a fost, cu grăbire, pusă pe seama unor epigonice reverberații *arghezi-voiculesciene*. Se făcea abstracție de faptul că epoca aceluia început era dominată de ceea ce atunci s-a numit *fenomenul Crainic*. Petru Ursache este cel care ne reamintește de *rugurile aprinse (cu mistică rezonanță) în sensul taboric* de cărțile lui Nichifor Crainic. Iar deceniul patru a fost tocmai momentul când atât Ștefan Baciu, cât și tinerii (reuniți, mai apoi, sub semnul *Meșterului Manole*) s-au aflat sub iradiațiile unor cărți fundamentale semnate de mentorul *Gândirii*. Una dintre ele, *Puncte cardinale în haos* (1936), era întâmpinată cu elogii vibrante: *cartea de conștiință, evanghelia românismului, cartea veacului, profetism biruitor* etc. Poate că și de acolo, poemele tânărului brașovean se vor fi încărcat de acea adâncă sete de *Dumnezeire*, de *Înalt* și de *Sublim*. E uimitoare smerenia și aspirația lui într-o puritate celestă și perfecțiune spirituală din acest *Psalm de supunere*: „...*Mai bine, Doamne de m-ai fi ținut,/ Să mă târăsc netrebnic rob în ceruri,/ Să șterg de praf al îngerilor scut/ Și Precistei să-l văd de giuvaeruri./ Seara, scoteam pe boltă luna. Dimineață,/ Ieșeam cu oile Prea-Bunătății Tale,/ Și pruncilor le-aș fi adus dulceață/ Și lui Sân-Petru îi coseam sandale.*” Pentru poet, *Dumnezeu* este *mereu aproapele, sprințul și lumina ascunse* chiar în „*tocul care-acum Te*

scrie”. Senzația de sacralitate plutește printre lucruri, oriunde, oricând și peste tot: „*Tăcerea murmură în frunze-o rugăciune,/ Și vântul o să urle, trecând din plop în plop,/ E-o tuse-adâncă în gâtul cerului.../.../ îngerii plâng iar cu voci de piculine, o voce sună-n calma seară, se-aude doar cum morții tac, urlară în desișuri lupii.*” /.../„*aerul amirosea a coarnă, unii dintre struguri au miros de tămâie*”. Sunt cuceritoare sinceritatea și plasticitățile discursului său despre toamnă, discurs atins de o melodioasă, abia șoptită, discretă, nostalgică și senină *la malinconia*: „*Stătea bolnavă via de prea multă lumină/ Și toamna ca un uliu deasupra ei trecu,/ Iar noaptea ca un abur se ridica din tină/ Când soarele-n tărie suflarea își dădu./ Tot aerul, ce proaspăt amirosea a coarnă,/ Din deal până în câmpul brăzdat cu fier de plug./ Arar suna în codri o ostenită goarnă,/ Pe drum, căruțe pline cărau spre târg belșug.*”

Simțim mereu, în *umbra* poemelor sale, prezența unui *plan secund*, ce iradiază dintr-un amplu *contra-dialog* cu poemele predecesorilor. Iată-l explicit în această *imagine* (sau *contra-imagine*!) a toamnei în exil: „*A ruginit frunza din vii/ înspre Sovata, Ghimeș și Zizin/ dar la babord în Waikiki/ ce soare blând, de aur plin./ Pustii sunt lanuri și câmpii/ departe'n Turnu Magurele/ în golf la orele târzii/ cade-o cascadă grea de stele/ când rândunelele-au plecat/ se-ntorc la cuiburi papagalii/ pustii sunt horele din sat/ dar plini de floare portocalii*”. Un *râsu-plânsu* în aceste artificii cu tentă, evident ludică, înglobând *refrene* ale unui trecut mereu prezent.

Ca poet, Ștefan Baciu a fost unul dintre acei (puțini, foarte puțini) care au trăit, la modul acut, în interiorul a ceea ce ne imaginăm că este *starea difuză a poeziei*. El scrie pentru a-și proteja fragilitatea ființei, astfel așezând o anume distanță între sine și distorsiunile unei lumi care-l include în tot mai agresivele ei procese de dezagregare. Deasupra ori dedesubtul oricăror frontiere ale timpului sau ale limbajelor, poezia lui gravitează – și capătă contur – dintr-un impact discret, dar mereu perceptibil, cu reliefurile și ritmurile obstinate ale realului mișcător. Iată cât de vizibil e fenomenul în *Balada omului care n-a ajuns nimic din ce-ar fi vrut să fie*:

„*Aș fi vrut să fiu un piccol în Tahiti/ căutător de perle negre undeva în Bali/ în Samoa să păzesc tăcerile clipitei/ în Florida să scutur portocalii/ aș fi vrut să fiu acrobat în Filipine/ sau cowboy în insulele Mariane/ în Bolivia aur aș fi vrut să caut în mine / cormorani sub albe*

ceruri pakistane/ aș fi vrut să cânt în Tucuman milonga/ să conduc un taxi în Santiago vara / să dansez în baruri la Macuto conga/ sau în Tenerife să-mi înstrun ghitara/ aș fi vrut să fiu birtaş în Turnu Magurele/ flașnetar de port uitat în Călărași /aș fi vrut să fiu un lustragiu de stele/ profesor de canto în liceu la Iași /.../ n-am ajuns nimica din ce-am vrut să fiu/ nici campion de rugby, vatman sau birjar/ bate-un vânt din Kona, plouă și-i târziu/ mătur praful lunii singur într-un far.”

Este evident cum discursul liric aspiră acest *real* (!?), se instalează în el ca într-o – să spunem, pe urmele lui Deleuze – *materie capabilă să spună ființa*. Dar cel care se rostește nu mai e decât o sensibilitate exasperată de agresivitatea și insolenta derizoriului ca în această *Vizită inopinată*:

„Căzut cu parașuta în Piața Lahovary/ mă caut, mă-ntreb și nu mă regăsesc/ un vânt nebun îmi zboară ochelarii/ tramvaietele la cotituri scrâșnesc/ din coridoare ies la ceas de umbre/ poezii morți de mult și îngropați/ în paradiese de culori adânci și sumbre/ fantome azi – ieri camarazi și frați/ m-așed pe scaun la frizerie/ un braț de os ascute-un brici/ văd ortul popii-n fundul de cutie/ și din clăbucul rece ies furnici/ la chioșc în colț îmi cumpăr „Universul”/ și litere de aer mor pe-o filă de nimic/ aud un plop cum îmi scandează versul/ în stație-așteaptă pasagerii-un dric”.

Evident, ipostaza mărturisitoare nu mai e a unui suflet *însetat de real*, cum va fi spus, cu ani în urmă, un remarcabil poet. Dimpotrivă, acum, pentru Ștefan Baci *realul* se identifică cu depărtările, cu sfâșietoarea ruptură de patrie. Și e perceput ca o inevitabilă, dar mereu mai agresivă și tragică maladie. Căci – așa cum se formula o rostire celebră prin universurile poematice – *lumea văzută nu mai e o realitate, cealaltă nu mai este un vis*. Poate – și din acest motiv – ne amintim o spusă a lui Samuel Beckett. Potrivit ei, *din orice scriere nu rămâne decât un păcat împotriva eșecului din cuvânt*. Pentru Baci însă, morbul insașiabilei lui nevoi de rostire este durerea distanțelor. Ea macină interioritatea acestor poeme cu *fără-speranța mântuirii prin verb*. Se *vocalizează* golul, pustiirea într-o bejenie a tot ce i s-a răpit începând cu *Turla bisericii Sfântul Nicolae din Schei, cu Tâmpa, cu fularul lui Emil Botta, cu iaurgiile din Slobozia, cu covrigarii din Zimnicea, cu Piața Buzești sau cu domnu’ Mișu de la Cartea Românească*.

Fără îndoială, poezia este, prin însăși natura ei, tărâmul unor miracole de un tip cu totul special. Odată intrat pe teritoriile sale ești, oricând, supus inefabilului risc de-a rătăci sub orizonturi brusce depărtate. Cum e și acela al straniei *științe* a marginalului, a excepțiilor – altfel spus

– al celor mai neliniștitoare soluții: *patafizica*. (Iar de la Jarry încoace s-a spus despre ea că ar fi *de alură imperturbabilă*). Ceea ce este profund adevărat și pentru poemele scrise de Ștefan Baciuc. În îndepărtatul (și îndelungatul) lui exil, *patafizica* este mereu vizibilă și devine aproape unica soluție, dat fiind că, în *lumea* acestor poeme, dominantă devine o anume ambiguitate și o neostoită (aș spune sufocantă) insistență de disimulare a tragismului unei existențe în bejenii. (Să ne reamintim de aserțiunea lui Gerard Genette despre literatură ca „*ordine întemeiată pe ambiguitatea semnelor, pe spațiul îngust, dar vertiginos, care se deschide între două cuvinte*”).

Evident, autorul Baciuc provine din generația celor *deșțărați*, a celor care și-au pierdut inocența oricăror speranțe. Pentru aceștia, patria respiră, vibrează, trăiește doar în poem ca fenomen al unui *spațiu indicibil* dat fiind că: „...*patria e o ciocârlie care se înalță oriunde/ fără frontiere și fără intenții/ patria e un concert de Dinu Lipatti/ la Lucerna, Elveția,/ într-o seară ploioasă/ patria e această adunare de fețe/ de întâmplări și de sunete/ împrăștiate/ peste tot globul/ dar patria e mai ales o clipă de tăcere*”.

Prin autentica ei fervoare, cât și prin prezența *secretelor substanțe* ale paradoxalului său lirism, poezia lui Ștefan Baciuc apropie lumi îndepărtate în spațiu și timp. Translată în coloristica contemporaneității, *retorica* lui (pentru că, evident, poetul are o retorică a lui și numai a lui) pendulează între adorație, tragism și amară auto-ironie, între melancolii sfâșietoare și sarcasm: „*zadarnic aștept în Tegucigalpa tramvaiul 5/ departe, la Turnu Măgurele, plâng ultimele caterinci/ duce uraganul în neștire, cărți, reviste și manuscrise/ am rămas același amestec de Don Quijote și Ulise*”.

IOAN ȘT. LAZĂR

MIRA SIMIAN (1920-1978) – 40 DE ANI ÎN NEMURIRE

Mira Simian a fost poetă, prozatoare, eseistă, pictoriță. A mai semnat și Mira Simian-Baciu sau Mira Baciu, fiind căsătorită, din 1945, cu poetul de avangardă și publicistul Ștefan Baciu. Trăind în exil, cei doi soți au fost și traducători și cadre universitare de prestigiu.

Cele mai multe mărturii privind viața Mirei Simian se află în romanul memorialistic *Mira* (București, 1998), scris de soțul ei, un roman „dublu autobiografic”, incluzând în bună măsură și propria biografie a autorului (de când a cunoscut-o pe cea care i-a fost apoi soție).

Mira Simian s-a născut la 16 mai 1920, în Râmnicu -Vâlcea, ca descendentă a unei ilustre familii de industriași și politicieni. Mediul în care ea s-a format a fost în același timp cultural și politic.

Tatăl său, Dinu Simian, era un fruntaș al Partidului Național Liberal, care a trecut, după o „disidență” față de I. Gh. Duca, la Partidul Național Țărănesc, condus de Iuliu Maniu și Ion Mihalache; în casa lui se organizau reuniuni ale elitei culturale și politice. Dintre acestea, cele ale revistei *Gândirea*, în 1923, au fost evocate, în anii ‘50, în pagini suculente scrise de Pamfil Șeicaru și publicate în prima revistă literară română din exil în America Latină, *Înșir’te mărgărite* (Rio de Janeiro). Ștefan Baciu evocă în mod pitoresc, după amintirile Mirei, câteva dintre personalitățile care veneau la Râmnicu-Vâlcea, în casa lui Dinu Simian: Alexandru Vaida-Voievod, Iuliu Maniu, Ștefan Cicio-Pop, Ion Mihalache (cu soția), Grigore Iunian, Ion Petrovici (cu soția), dintre oamenii politici, urmași de preotul-scriitor Petru Partenie, preotul Ion Marina – viitorul patriarh Justinian, scriitorii Nicolae Budurescu, Victor Ciocâlțeu. Gib I. Mihăescu, Radu Gyr, Ștefan Ion George. Mira Simian, de asemenea, a scris despre toți aceștia în volumul său *Cartea Râmnicului*, rămas neterminat, în manuscris.

Mama Mirei, Constanța Bejan, era fiica lui Iosif Paslawsky-Bejan, un polonez căsătorit în România, „farmacistul cu suflet de artist” (cf. Ștefan Baciu); farmacia lui – cea mai veche din Oltenia, situată în centrul Râmnicului, o numise „La Coroana Regală”; în această casă, „un muzeu în miniatură”, la etaj, s-a născut Mira. Mama ei, care cânta la pian, citea în original pe Rainer Maria Rilke și literatura franceză, i-a stimulat registrul cult al sensibilității artistice.

Trăind copilăria în micul său univers râmnicean, care cuprindea farmacia, biserica domnească (Sfânta Parascheva), librăria (era abonată la publicații pariziene), Piața de Jos, Grădina Publică Zăvoi, Mira și-a fixat în suflet locuri și oameni pe care i-a evocat apoi cu melancolie în *Cartea Râmnicului*, în volumul de proze scurte *Fata lui Temelie*, ca și în multe din versurile sale. Alte elemente ale universului natal – râul Olt, Episcopia, „toaca de la Cozia”, munții și, din nou, oamenii locului – apar ca adevărate leit-motive ale poeziei sale.

Deloc întâmplător, Mira Simian a dorit să studieze Literele la Sorbona (a și parcurs o dată, cu mama sa, drumul până acolo ca să se înscrie), dar din cauza războiului și pentru a nu-și îngrijora părinții, a urmat cursurile Facultății de Farmacie din București (promoția 1942), după care a lucrat ca farmacistă la Râmnic. În timpul studiilor, l-a cunoscut pe poetul și jurnalistul Ștefan Baciu (premiat de Societatea Scriitorilor Români pentru debut în poezie, în 1933); cu el se va căsători la sfârșitul războiului și din acest moment viața lor se va împleti până la sfârșit.

Trimis ca atașat de presă la Legația Română de la Berna, în 1946, Ștefan Baciu, adept al social-democrației românești (aripa Titel Petrescu), realizează curând incompatibilitatea cu puterea nouă din România, aservită stalinismului (care l-a obligat pe regele Mihai să abdice) și decide să demisioneze, preferând (împreună cu soția lui) să trăiască în exil, dar în lumea liberă.

După doi ani petrecuți în Elveția, unde Mira a lucrat ca farmacistă (la Zytglogge Apotheke din Berna), soții Baciu au reușit să convingă Organizația Internațională a Refugiaților (International Refugee Organization) de neimplicarea lor în misiuni secrete și astfel au obținut dreptul de azilanță în Brazilia, unde au sosit, la Rio de Janeiro, în 15 martie 1949 (după un dificil voiaj cu trenul în Europa și cu vaporul peste Oceanul Atlantic).

În România, la puțină vreme de când soții Baciu au refuzat să se întoarcă în țară (în 1948), părinții Mirei au suferit detenție. Tatăl ei, pentru care depusese delafășione Mihai Roșianu, altădată oaspete în casa Simian, a murit torturat în închisoarea de la Sighet și a fost aruncat în groapa comună; mama ei, după eliberare, lipsită de toate drepturile,

ajunsesse într-o acută sărăcie. Aceste evenimente familiale (ca și dorul de acasă) vor marca sufletul Mirei cu o tristețe destrămantă. Poezia sa, îndeosebi, reprezintă suspinul neîncetat al unui „copil mare”, iremediabil frustrat. Mira nu a avut liniște până când nu a reușit să o aducă pe mama sa în Brazilia, cu ajutorul președintelui acestei țări, Juscelino Kubitschek, care a cerut-o de la autoritățile române, în 1962.

Cei 13 ani sub *Crucea Sudului* (1949-1962) au reprezentat pentru soții Baciu nu doar dobândirea cetățeniei braziliene, ci și naturalizarea în viața culturală a Braziliei și a altor țări hispano-americane, prin colaborarea la reviste și reuniuni cultural-artistice, editarea de reviste (chiar și în limba română); i-a caracterizat de asemenea dorința de a lega și întreține legături de prietenie cu mari artiști și jurnaliști, mulți dintre ei membri ai corpului diplomatic din acea parte de lume: Carlos Lacerda, Cecilia Meirellis, Manuel Bandeira, Rafael Borraza Monterrosa, Juan Bosch, Charles Drummond de Andrade, Jorge Carrera Andrade ș.a. Însușindu-și cultura hispano-americană, soții Baciu au făcut, în același timp, cunoscute valorile folclorului și ale literaturii române culte, îndeosebi acelea ale literaturii de avangardă.

Mira Simian, practicând la început activitatea farmaceutică, a reușit treptat să se emancipeze spre activități strict culturale și artistice. A predat limba și literatura franceză, însușindu-și totodată foarte bine limbile literare din această regiune: portugheza și spaniola; traducătoare din limba franceză la numeroase reuniuni internaționale, a făcut parte din echipa de traducători de la Camera Deputaților din Rio de Janeiro, ajungând să organizeze ea însăși multe conferințe internaționale, între care aceea a Pen-Clubului, în 1960. A avut postul de secretar executiv al *Congresului pentru Libertatea Culturii* – secțiunea Brazilia și a funcționat, împreună cu Ștefan Baciu, în redacția publicației oficiale a acestuia, *Cadernos Brasileiroas*. Tot împreună, soții Mira și Ștefan Baciu au fost aleși drept colaboratori apropiați de către Rafael Barraza Monterrosa, ambasador al republicii El Salvador și fondator al Cercului cultural *Peña diplomática Ruy Barbosa*, care reunea „crema” oamenilor de litere și a artiștilor din țările hispano-americane; organizator al reuniunilor acestora a fost, de cele mai multe ori, Mira Simian.

Anul 1962 a fost pentru familia reunită, unul crucial. La recomandarea oamenilor de litere brazilieni, Ștefan Baciu este numit profesor de literatură braziliană la Universitatea din Washington – filiala Seattle. Nu se vor mai întoarce să locuiască în Brazilia, unde Ștefan Baciu era urmărit de către regimul lui Fidel Castro, pe care îl criticase. Vor rămâne pe pământ american. Din ținutul ploios al zonei Seattle, nesuportat

de firea solară a Mirei, soții Baciuc vor face frecvente călătorii la prietenii americani și români din țările hispano-americane, contexte în care Mira va condensa în sufletul său noi impresii interferând cu acelea, de neuitat, românești. Astfel, cum scria Ștefan Baciuc: *În câteva poeme și proze ale Mirei, Antiqua (Guatemala – n. n.) trăiește și, ciudat, farmecul ei este atât de aproape de acela al copilăriei de la Râmnicu-Vâlcea* (p. 248).

De la Seattle, unde Mira Simian a predat cursuri în specialitatea limbii spaniole, și unde au stat doi ani universitari, soții Baciuc au plecat în Hawaii, la nou-fondată (în 1964) Universitatea din Honolulu, care avea nevoie de profesori poligloți. Aici, integrată în viața universitară ca lector de limba spaniolă (1964-1977), apoi ca profesor de literatură franceză, precum și în multe activități extradidactice cu studenții săi proveniți din întreaga regiune a Pacificului, căroră le vorbea adesea despre țara ei natală, Mira Simian a cunoscut o nouă satisfacție a vieții sale. Ea a continuat, împreună cu Ștefan Baciuc, să polarizeze elita creatoare din spațiul hispano-american, cel european și cel oriental în paginile revistei internaționale de poezie „Mele” (în hawaiiană: cântec, poezie), în paginile căreia semnează curent ilustrațiile grafice. Ca rezultat al afecțiunii pentru marele pictor muralist Jean Charlot, care locuia în Hawaii, Mira Simian a fondat *Société Paul Claudel au Pacifique* și a susținut cu tenacitate activitatea ei.

În sfârșit, Mira Simian s-a ocupat și de sine. A urmat cursuri de filologie la Facultatea de Litere și Științe Umane de la Universitatea din Strassbourg (1965-1970), studii finalizate cu teza de doctorat despre *Sentimentul morții în opera lui Eugène Ionesco* (1970).

Soarele puternic, briza oceanului, vegetația luxuriantă și umbroasă, eforturile excesive în relațiile culturale și unele tensiuni profesionale din ultimii ani i-au tulburat sufletul și corpul – de mai mult timp încercate prin semnele maladiei fatale care îi va răpi din viață o serie de mari prieteni din America Latină, ca și pe însăși mama ei (decedată în Hawaii, în 1971). Această maladie se va declanșa năprasnic și asupra ei și o răpune în numai șase luni.

În Hawaii, Mira Simian va decide să așeze între coperti de carte versurile „bolbo-rosite” pe oriunde se dusesse și asupra căroră lucra fără încetare pentru a le face mai sugestive și mai muzicale. În 1966, publică la Paris, în limba română, volumul de versuri *Farmece* (care va cunoaște o nouă ediție, postum, în 1979, prin grija soțului ei) – o carte plină de dor pentru mirajul copilăriei, dor purtat pe meleaguri străine și intersectat deopotrivă cu impresii afine din lumea acestora. În 1973, din nou la Paris, dar de această dată în limba franceză, publică, cu prefața

profesorului ei Jacques Borel și cu ilustrațiile prietenului Jacques Hérold, al doilea volum de versuri, intitulat *Houla, Macumba, Hora* – carte în care fuzionează trei universuri naturale și umane în care destinul a purtat-o pe autoare ca să trăiască: român, brazilian și hawaiian, fiecare dintre ele fiind reprezentate, în titlu, printr-un dans popular specific. Un alt ciclu de versuri, *Cântec de frunză*, i-a apărut în 1976, la San Francisco, fiind inclus, în 1979, în a doua ediție a *Farmecelor*.

Din aprilie până în noiembrie 1977, Mira Simian, care semnase în revistele hispano-americane numeroase cronici de artă plastică, și-a descoperit, irepresibil, cel de al doilea registru artistic de exprimare: pictura, de predilecție cea peisagistică. Imagini ale unei inspirații directe, hawaiiene (casa, vegetația, erupția vulcanului Kilauea), dar, mai ales, de inspirație indirectă, prin intermediul amintirilor (de o precizie stupefiantă!) din Brazilia (îndeosebi Teresópolis) și din România (Râmnicu-Vâlcea, cu parcul Zăvoi, dealul Capela, podul peste Olt, casa bunicii, la vie, primăria la Sărbătoarea de 10 mai, mănăstirea Cozia), realizate în Hawaii, dar și în Grecia și Franța, i-au născut pasiunea excesivă de a transmite, prin desen și culoare, dragostea ei de viață și nostalgia ei nemăsurată.

Acest exces, asociate cu suferințele sufletului, i-au declanșat răul fără leac al cancerului, care va răpune – la 2 iulie 1978 – o ființă admirabilă: Mira Simian a lăsat prin testament ca *din vânzarea bunurilor ei să se facă o bursă destinată studenților din Universitate care urmau să studieze «influențe românești în literatura și cultura franceză»* (apud Ștefan Baciu).

Ca poetă, Mira Simian a lăsat, prin intermediul unei bogate juxtapuneri de imagini provenind din regiuni diverse ale lumii (România, Brazilia, Hawaii, Franța) o *atmosferă suprarealistă* (Jacques Borel), compensând în plan poetic uzura cuvintelor cotidiene; ea probează dorința obsesivă de a articula visul său recuperator (o a doua emigrație!) printr-un „mélange” de amintiri și imagini noi, de bucurii (simple și totale) de a le numi și, astfel, de a și le reapropia. Aceasta a fost propria sa modalitate de a transcende *experiența traumatizantă de a se detașa pentru totdeauna de țara natală, angoasa de a-și pierde paradisul* (Matei Călinescu).

De o aceeași factură, dar cu alte mijloace specifice, poate fi definită și pictura Mirei Simian, care cunoaște, într-un mod particular, corespondența cu poemele din *Farmece*, printr-o dublă semantică: pe de o parte, euforică (eclatând insulele de fericire de pe traseul destinului), iar, de altă parte, maladivă (prin tușele dure ale unui rău sufletesc, ce-i va deveni, în curând, și trupesc).

Prozele scurte ale Mirei Simian, preponderent memorialistice, implică, în derularea lor epică, un ritm mai lent, în aparență calm, cu inerenta bucurie a evocării, dar și cu suspinul provocat de ravagiile destinului uman, în nefastul context istoric trăit.

În ansamblu, poetica Mirei Simian este una a frustrării și a entropiei individului, luptând în exil pentru a-și trăi existența într-un echilibru mereu clătinat de melancolica tensiune de a transforma departele (natal) în aproapele (diasporic) și invers.

În plan eseistic, Mira Simian s-a ilustrat ca o ferventă promotoare a recunoașterii operei lui Urmuz, precursor al avangardei și al teatrului absurd, ca o subtilă exploratoare a operei lui Eugène Ionesco, de la debutul său românesc până la primele capodopere dramaturgice, ca o cercetătoare originală a literaturii franceze, de la Charles d'Orleans și Pierre Ronsard (văzuți ca poeți de avangardă!), până la marele poet creștin Paul Claudel.

Numărul din 1979 al revistei „Mele” este dedicat în întregime Mirei Simian, cuprinzând peste 75 de opinii ale unor personalități din lumea hispano-americană ori europeană, care au cunoscut-o și apreciat-o nu numai ca om, ci și ca un creator original. Reținem pentru caracterul ei estetic obiectiv, opinia lui N. Carandino, care, ținând seama de timpul relativ târziu când Mira Simian s-a decis pentru exercițiul artistic, remarcă faptul *că nimic din ce a scris și publicat, oricât de valoros ar fi, nu o reprezintă efectiv; posibilitățile ei, mult mai mari, lăsau loc liber celor mai neașteptate surprize și celor mai depline întregiri. Dar oricât ar fi trăit, Mira Simian ar fi rămas, desigur, o promisiune. Fiindcă toate realizările ei erau trepte . . .*

Mira Simian nu a beneficiat în țara sa de o cercetare biobibliografică mai consistentă până în prezent. Articolele și lucrările grafice publicate în presa hispano-americană, în revistele diasporei românești, ca și în revista hawaiiană „Mele” vor forma, sperăm, obiectul de interes al vreunui tânăr care-și va propune mai mult decât am putut reliefa noi în paginile de față.

MIHAELA ALBU

O RESTITUIRE NECESARĂ PENTRU CULTURA ROMÂNĂ:
MIRA SIMIAN BACIU

Intelectualii români care au reușit să emigreze în țările libere de comunism au fost cei care au realizat în mod autentic o permanentizare în plan cultural, reînnoțind în alt teritoriu firele înfloritoare perioade interbelice de acasă. Ne referim așadar la exilul propriu-zis, cel de după 1945 și până la revoluția din 1989, când cei aflați departe de țară ajunseseră, în ciuda diferențelor de păreri, să înfăptuiască în plan politic și cultural „un exil aproape unitar și solidar”, după cum îl caracteriza Virgil Ierunca într-o convorbire cu Octavian Paler, publicată de către editori în continuarea paginilor din jurnalul său, intitulat *Trecut-au anii*, apărut în România abia în 2000 la editura Humanitas.

Printre acești intelectuali s-a numărat și Mira Simian Baciu, al cărei destin nu poate fi separat de cel al soțului său, poetul Ștefan Baciu.

Numele Mirei este însă mult mai puțin cunoscut, dar nu mai puțin important prin anvergura realizărilor și prin activitatea sa neobosită în promovarea culturii române în spații geografice îndepărtate.

Existența ei artistică o individualizează față de ceilalți scriitori români din exil în primul rând prin faptul că abia acolo, departe de țară, și-a putut realiza visul de tinerețe – de a se dedica laturii artistice, de a studia literale, de a susține un doctorat în filologie, de a scrie și a publica volume în limba română și franceză, de a colabora la reviste literare⁴, de a preda limbi și literaturi străine.

În țară, la îndemnul părinților, Mira Simian urmasa facultatea de farmacie, lucrând apoi în acest domeniu alături de părinții săi în Râmnicu Vâlcea, orașul în care s-a născut (în 16 mai 1920) și căruia îi va duce

⁴ Permanent în tandem intelectual – poetic și publicistic – cu Ștefan Baciu, Mira va colabora în revistele exilului, de la *Mele la Limite* (Paris), *Drum* (Mexico), *Apoziția* (München), *Micron* și *Revista scriitorilor români* (München), unde publică *Ibrahim*, un fragment din romanul *Povestea Râmnicului*.

apoi dorul⁵, la fel cum se va întâmpla, de la Paris, cu concitadinul său, Virgil Ierunca. Dar la începutul exilului, tocmai această profesiune practică îi va salva pe ea și pe soțul său, ea găsimdu-și astfel mai ușor serviciu și lucrând pentru un timp într-o farmacie în Rio de Janeiro.

De îndată ce a învățat portugheza și spaniola, existența Mirei a luat un nou fâgaș, iar după câțiva ani, însoțindu-l pe Ștefan Baciuc în Seattle (Washington) și apoi în Honolulu (Hawaii), a putut preda cele două limbi la universitățile din zonele respective. Susținerea în 1969, la Universitatea din Strabourg, a tezei de doctorat cu un subiect legat de opera ionesciană – „L'expression du sentiment de la mort dans l'oeuvre de Ionesco” – i-a dat posibilitatea de a preda în Hawaii literatură franceză. Dintr-o notă pe care Valeriu Anania o va consemna în *Memoriile sale* – în capitolul *Jurnal hawaiian* (12 ianuarie 1971) aflăm o informație prețioasă despre înaltul nivel intelectual al Mirei, cultura temeinică pe care o acumulase în timp: „Într-o pauză, Mira a ținut o prelegere de zece minute despre dadaism și suprarealism, într-o excelentă franceză și la un elegant nivel academic..”

Dar predarea limbilor străine, precum și a literaturilor braziliene ori franceze, nu au impietat în niciun caz dragostea sa pentru limba și cultura română, iar amintirea țării și a orașului în care s-a născut îi vor determina multe dintre activitățile în plan literar (cultural în general). Un volum de poeme, *Farmece*, publicat în limba română la Paris, este o dovadă a legăturii sale sufletești cu țara care a format-o spiritual, iar alt volum, publicat tot la Paris – *Houla, Macumba, Hora* –, chiar dacă în limba franceză, aduce aproape spiritul cunoscutului dans românesc de cel al unor dansuri emblematice pentru Brazilia și Hawaii.

Amintirile celor care au cunoscut-o arată adesea iubirea și dorul ei pentru locurile natale pe care, din nefericire, nu le-a mai văzut niciodată. Astfel, în revista *Drum*, sub inițialele G.B., întâlnim o evocare a personalității Mirei, din care selectăm un fragment revelator pentru dragostea față de orașul în care s-a născut: „Așezată într-un fotoliu, în camera hotelului unde o vizitam, își arcuia degetele în simboluri, iar cuvintele sunau încet, melodios, cântau. Cântau copilăria și țara pierdută, pe care i-o aduceam, prin prezența mea, după atâta timp. Deodată se oprește: *Să te întreb ceva, ce mai este prin*

⁵ În *Memoriile sale*, Bartolomeu Valeriu Anania, proaspăt sosit în Hawaii, va descrie împrejurările în care a cunoscut-o pe Mira, subliniind adesea dragostea ei pentru locurile natale: „Cred că în mai puțin de o jumătate de oră un Volkswagen-Volswagen se oprea în parcare din față și de la volan s-a desprins o doamnă de statură mijlocie, corpolentă, chiar grasă, dar cu mersul sprinten și fața jovială. Așa am cunoscut-o pe Mira, cu care am stat de vorbă vreo două ceasuri la o cafea în holul hotelului. *Când a aflat că sunt vâlcean, a cuprins-o o vervă nemaipomenită și mi-a povestit multe din viața ei și a lui Ștefan.*” (s.n.)

Râmnic, ai mai fost pe acolo? Ce mai este prin parcul orașului? Fără să-mi aștepte răspunsul, în fraze fără punct și virgulă, eliminând formele, culorile și miresele anilor și locurilor au inundat camera, iar obiectele și arborii din fața ferestrelor și florile de pe masă mi-au părut altele, animate de spiritul poetei, de neastâmpărul ei lăuntric. Intimidat de tumult, fascinat de mobilitatea și inteligența ei, o ascultam la adăpostul amintirilor unor timpuri cu care Mira Simian te copleșea.”

Nostalgia locurilor natale, dorul de patrie, de familie, de prieteni au fost și în cazul Mirei Simian, ca la toți cei „deșărați”, sfâșietoare. Și ea, ca și alți exilați, în tot ceea ce a scris, în tot ce a înfăptuit cultural în exil și-a exprimat acest dor, fie direct, în vers sau proză, fie indirect, prin acțiuni de promovare a culturii țării natale. Nu rareori dorul de țară se concretizează în rememorarea unor locuri specifice, a tradițiilor legate de acel loc, a amintirilor învăluite în aburi de firească utopie. Romanul *Cartea Râmnicului*, rămas în manuscris, precum și prozele sale scurte dau mărturie a nostalgiei, după cum, ca în cazul multor altor scriitori români din exil, continuitatea exprimării lingvistice în limba maternă, frumusețea limbii transpusă în imagini poetice nu este decât una dintre modalitățile supreme de afirmare identitară.

Astfel, nu e de neglijat – în identificarea și integrarea operei Mirei Simian în ansamblul poeziei românești – aprecierea unuia dintre cei mai importanți poeți români, aflat el însuși în exil, Horia Stamatu, care considera poezia Mirei drept „una dintre cele mai nobile, mai sincere poezii românești de azi”, pentru că exilul „nu se vede nicăieri în limbă, limba ei românească nu este deloc o «limbă moartă», adică rămasă în loc, ci în subiacenta jale de nelecuit care peste tot este la fel de acută”. În plus, chiar volumul de schițe *Fata lui Temelie* îl consideră reunind „pagini de proză poetică”.

Fie și numai aceste aprecieri din partea unui mare scriitor român impun ca necesitate integrarea și cunoașterea operei (și activității culturale) a Mirei Simian Baciu.

La 40 de ani de la stingerea vieții ei (2 iulie 1978), se cuvine „adusă acasă”, cunoscută și recunoscută.

Casa Bejan, în care s-a născut Mira

FILE DIN LITERATURA EXILULUI

POEZIE

ȘTEFAN BACIU

Stih

Alb poem descătușat
Din destin de stih al lumii
Treci în pas neferecat
În condei și în petunii.
Sorb lumini de cânt stelar
Într-o cupă de cerneală
Dans de gând și de coșmar
Pe câmpia de sandală.
Șold în mijloc frânt de toc
Sub blestemul unor furii
Lingură de-argint și foc
Slovelor pe cerul gurii.

(*Lumea liberă*, nr. 4/ 29 octombrie 1988)

Exil

Exil e când aștepti. Și sună la poartă.
Deschizi. Și-i un orb cerând de pomană.

Exil e când cânti și-ți aduci aminte
că-n cântecul tău plâng sute de morți.

Exil e când scrii scrisori ca să vină răspuns
și când poșta aduce imprimate.

Exil e când ai ciocni un pahar cu un prieten,
te duci apoi și deschizi robinetul la baie.

Exil e când taci și știi că ai de ce
și când toate-ntrebările au un singur răspuns.

Exil e când privești la becul lămpii și spui:
așa a fost și becul acela. Tu însă nu.

Exil e când te uiți pe ferestre și vezi
familii unite în jurul supei de seară.

Exil e când spui exil și este exil
când dincolo de tot, nimic nu-ți aparține.

(Lumea liberă, NY, nr. 53/ 7 octombrie 1989)

Analiza cuvântului dor

Câteodată toate orașele lumii sunt târgul nostru românesc,
Le privim cu aceiași ochi prin ceața dorului,
Și se întâmplă, că nicio țară din Paris sau din Londra
Nu e atât de frumoasă ca Brașovul nostru natal.

Deseori, deseori
Se face că la Rio de Janeiro,
Pe amezișoarea plajă a Copacabanei,
Să mi se facă dor de Galați sau de Târgoviște,
Sau să mi se pară că nu e oraș mai frumos decât Brăila.

Suntem pretutindeni – și nicăieri acasă,
Am trecut prin Italia, prin Franța,
Chiar și pe coasta Africei am pus piciorul,
Dar pe mine mă doare regretul că nu am fost niciodată la Turnu
Măgurele

Am văzut zâmbetul Mona Lisei la Luvru,
Am privit balul genial al cocorilor la Palazzo Pitti,
Am văzut zeci de pânze de Van Gogh,
Romanticele apusuri ale lui Kaspar David Friedrich,
- Și mi-e dor de ciobanul lui Grigorescu,
Măcar pe-o reclamă de ciocolată,
La un colț de stradă din București.

Veniți aduceri aminte, sunt prizonierul vostru,
Așezați-vă pe covorul fermecat al iluziilor.
și spuneți, pentru o clipă măcar, că de-aici,
De lângă bananierii țării Amazoanelor,
Nu sunt decât două stații de tren,
Până la cireșii din Râmnicul Vâlcea!

(*Caete de dor*, nr. 4/ 1951)

Dâmboviță, apă dulce

Dâmboviță, apă dulce,
Pe vremea când cu strigătul lor monoton
Găzarii trezeau orașul din somn.

Azi, în limpedea ta undă de ieri,
Peste păcura ceasului, vâscoasă,
Își picură prezentul lacrima, fluviu sărat.

Tristețea unui oraș întreg,
Cotropit de tăcere, plouat de dureri,
Umflă apa ta cu un val de tăceri.

Nicio vioară nu cântă în grădini,
Îndulcind mahalaua: „unde ești?”
București, București ...

Cântece printre străini.

Dâmboviță, apă dulce,
Ieri, când glicine înfloreau în iatac.
Îți șoptesc cântecul, Dâmboviță. Și tac.

(*Caete de dor*, nr. 3/ 1951)

Stare de asediu la Rio de Janeiro

Mi-e foarte somn și nu pot să adorm
pe străzi se-aud orchestre și patrule
Miroase noaptea-a dans și cloroform.
Am timp. E timp. Dar sunt și griji destule.

Un cântăreț atacă, negru, un tangou
Și-un deputat și-atacă adversarii
Sunt muzici și-s cuvinte. Nu-i ecou.
Duiosă luna-și șterge ochelarii.

Vin știri din centru, bune și nebune.
O doamnă își încearcă acordeonul.
Mâncăm omizi și digerăm alune.
Și ne culcăm în brațe cu taifunul.

Dar nu-i nimic. Așa cum totul vine,
Se duce totul. Fără importanță.
E rău că nu e totul mult mai bine.
În noapte țipă a moarte-o ambulanță.

(Drum, nr. 1/ 1963)

Pe un tablou de Mark Tobey

Piață în Seattle

mere și struguri
umed sclipesc
sub un cer plumburiu
pe-o mare în care
cerul e o bucată de mare
italieni își șterg fruntea
cu șorțul albastru-murdar
pe care solzi de pești
de argint
sunt singurul reflex luminos
în ziua de udă cenușă.

(*Drum*, nr. 4/ 1964)

MIRA SIMIAN BACIU

Interplanetarii

Murim în fiecare stea
Lăsăm sămânța în fiecare vulcan
cruce ruptă, troița Pacificului ...
Cenușa aruncată-n vânt
în ocean pentru peștii arămii
sau stele căzătoare ascunse-n mărgean.

Mâine vom fi ulcele cu laptele privighetorilor
Sau al ciocârliei oprite-n soare...
pietriș dens,
oasele munților
sfărâmate de inkași ca să crească porumbul
mâine vom fi trestia de zahăr
lângă țeposul ananas
sau tictacul șopârlei în noapte
dialogul păsării, cioc roșu...
Toaca de la Cozia
atârând soarele
în fiecare picătură de rouă

Geam

O mare, o barcă un val
Doi Mai sau Honolulu
Un lac, un pod, licurici
Un ghețar imaculat
Un vulcan stins
Berna, Guatemala sau Seattle
O femeie plutind în apus.
Un fotoliu alb, o ceașcă de cafea
Mobila Bidermayer tocită
București sau un anticar la Vancouver
O femeie potrivindu-și un sal imaginar
Pentru că undeva după blocuri e apusul
Semafor roșu: când aprins când stins.
Ultimul turn al unei expoziții mondiale
Zid de sticlă suspendat între aer și timp.

Balcoane

Leagănul alb lângă ușa deschisă
Iarna vrăbii, vara fluturi și mușcate,
Piața. Birjarii, cai adormiți,
Felinarul. Cârциumi aburite
Cafeneaua „La Doi Băieți”,
Haine, haine, pălării și haine...
Piața cu patru colțuri,
Patru străzi
Patru biserici
Pe deal în sus Sfânta Paraschiva
Ultimul popas. Corul, popa-n odăjdii,
Dricul, fracul lui Limbă lăutarul,
Muzica militară, tobe
Voaluri negre, ciori.
Gologani aruncați spre cer căzând năuci
În noroi și-n mâini de țigani,
În vale, cimitirul. Noaptea
Cucuvaia din turn plânge pentru cei trași pe roată
Arși de vii, burți spintecate de ghetete negre murdare...
Bunica ieșea de la slujbă, la patru
Urca dealul greu, cernită,
Cu dreapta strângea mătâniile roase
Cu stânga, darul, mălai dulce,
Altă stradă. Plimbările la șase.
Turnurile, parcul în fum.
Vals și mazurcă
Slujnice la braț cu ordonanțele
În pantofi de pâslă, miros de „Plugari”,
Gara, castanul la fereastră.
Pe balcon fata șefului așteaptă trenul
Încolăcită-n năframa neagră.

II

Han agățat între mare și stânci
Sub el lacul. Răsărit, flamboaianții strig.
Ghitare. Cratiți cântând
Tobe-ncinse în focul din colțul străzii
Copii, ologi, orbi și câini
Pasul reginei, regina neagră
Albastra regină coborând dealul
Prăpăstii seci pline de stele...
Vrăjitoarele aprind colivele mării
Cocoșul așteaptă
Regii își pun mantiile albe
Îngerii negri înfig lumânări
Lângă val.

MEMORIALISTICĂ

CONSTANTIN ERETESCU

PENSIUNEA DINA. JURNAL DE EMIGRAȚIE (FRAGMENTE)
(*Lupta. The Fight*, nr. 8/ 1983)⁶

La plecare, în holul aeroportului Otopeni, un vechi prieten îmi face semn să mă apropiu de el. Scoate din servietă două pachetele învelite în hârtie albă.

– Când are să-ți fie bine, zice, să te uiți la asta, și-mi dă pachetul mic; când are să-ți fie rău, să te uiți la asta, și-mi întinde și celălalt pachetel.

I-am zâmbit și ne-am luat rămas bun. Seara târziu, la Roma, m-a răzbit curiozitatea. În pachetul mic se afla o superbă față de masă din in topit, brodată cu motive populare, iar în celălalt, ziarul „Scânteia”, din 18 iulie. Le-am învelit cu grijă și le-am pus la loc sigur, pentru mai târziu. Deocamdată nu e timp, nici de bine, nici de rău.

Un dar înțelept, pe măsura frământărilor lui interioare și a întâmplărilor prin care au trecut strămoșii lui.

*

O vameșă tânără, trupeșă, autoritară, dinamică. Mi-a amintit de îndată de o fostă – acum – colegă, care „în glorioșii ei ani 50” fusese secretara organizației de bază și care dovedise în toate o neostoită energie. Salariații o botezaseră „Hidrocentrala”. Mai tânăra ei urmașă ne-a luat în primire pe amândoi deodată.

– Aveți bijuterii?

⁶ Jurnalul a apărut integral în volum, cu același titlu, la Editura Fundației Culturale Române, București, 1995.

Soția apucă cu pumnul șiragul de mărgele de la gât și i le întinde. Privirea severă pare că ne face radiografia. În cele din urmă acceptă evidența.

Se pare că ultima vamă a fost, într-adevăr, trecută.

– Severă, severă, observă S. în vreme ce mă ia de braț, dar nu se pricepe la agate.

*

Prin geamul avionului zăresc o parte a clădirii aeroportului, câmpul în paragină pe care din loc în loc se află câte un soldat cu carabina la piept și șoseaua București-Ploiești. Este probabil ultima dată când le văd și constat cu surprindere că nu încerc niciun sentiment deosebit.

În spatele aerogării rămâne o parte atât de mare din ceea ce a însemnat „viața mea” și totuși mă despart de ea ca de un străin; la câteva ore de drum începe ceva ce se va numi de acum înainte „noua mea viață”, pe care o întâmpin fără vreo bucurie aparte.

Interminabilele șiruri de hârtii, de aprobări mărunte care-au urmat aprobării „celei mari” de a pleca, de ștampile și semnături inutile, toată batjocura și umilințele pe care trebuie să le străbați până să urci treptele avionului mi-au istovit puterea de a simți. Singurul lucru la care izbutesc să mă gândesc este dacă toate hârtiile se află în ordine, dacă sunt adânc băgate în buzunar, iar buzunarul bine închis.

Cu un ceas în urmă, prietenii care ne-au adus cu mașina la aeroport s-au abătut din drum pentru a intra pentru câteva minute în pădurea de la Băneasa. Au tras mașina în dreptul unei bănci, ne-am așezat și am stat bătrânește, fără să ne spunem niciun cuvânt. Apoi am plecat mai departe.

Da, singurul lucru pentru care merită să vibrezi sunt oamenii care au rămas în spatele acestor ziduri bine păzite. Pe unii dintre ei sper să-i reîntâlnesc în „noua mea viață”. Oricum va fi ea, n-ar putea fi mai rea decât ticăloasa noastră existență de vierme care a nimerit într-o rădăcină de hrean, cum a spus cineva odată, referindu-se la propriul său trai.

Avionul decolează scurt și curmă o despărțire fără regrete.

PENSIUNEA DINA

(*Lupta. The Fight*, nr. 24/ 15 oct. 1984)

Aici, la Pensiunea Dina, remarcă cineva cu vădite aptitudini sociologice, noi nu cunoaştem decât un aspect al realităţii: plecarea. Dar să nu uităm că există şi reîntoarceri. Sunt oameni care au părăsit ţara nepregătiţi să dea piept cu greutăţile, bătrâni care vor să închidă ochii în patrie şi, cine ştie, poate şi alţii. Ne uităm la cei care se află în jurul nostru. Sunt liberi şi par fericiţi. Dar nu ştim ce se va întâmpla în viitor şi nu ştim care dintre ei se va dovedi incapabil să înfrunte lumea în care se duce şi, înfrânt, va căuta adăpost în ţara pe care tocmai a părăsit-o. Şi, iată, chiar în clipa în care vorbesc, mă tem să nu fiu eu însumi dintre aceia. Mi-ar părea rău pentru ceea ce am crezut că va fi viaţa mea. Căci revenit în ţară, nu vei mai fi niciodată om. Şi chiar mi se pare drept să nu mai pretinzi asta.

PENSIUNEA DINA

(*Lupta. The Fight*, nr. 28/ 15 dec. 1984)

Constat că „la noi” a devenit o vorbă complet lipsită de sens. Prin tradiţie, „la noi” determină originea, apartenenţa la un loc mai ales prin comparare cu alte lucruri aparţinând altor oameni. Dar „la noi” exprimă şi judecăţi de valoare. Atunci când un cioban va spune „Nu pot să mă obişnuiesc cu şesul. Numai la noi la munte pot să respir” este limpede că omul nu numai că a transmis o informaţie privitoare la locul său de baştină, dar a exprimat totodată şi o apreciere afectivă. „La noi” este mai bine decât „la voi”. „La noi” este un teritoriu cu care m-am obişnuit, e un loc căruia îi cunosc primejdiile şi chiar dacă nu-mi place în chip deosebit, prezintă măcar avantajul că nu-ţi mai trezeşte nicio nedumerire. „La noi” nu trebuie să mă mai gândesc cum merg, ce fac, acolo primează obişnuinţele: „la noi” merg cu ochii închişi pe stradă. Prin opoziţie, în toate celelalte locuri trebuie să fiu precaut, atent. Odată schimbaţi parametrii existenţei, constăţi că totul trebuie regândit, recalculat, reevaluat.

Până mai ieri exista un „la noi” la care te puteai raporta şi constăţi dintr-o dată că aceste vorbe, pe care le rosteşti dintr-un fel de inerţie a limbajului, nu mai au nicio acoperire. „La noi” a dispărut. E o expresie care a murit odată cu plecarea din ţară. Şi mă întreb acum dacă va mai exista vreodată un loc pe acest pământ căruia să-i pot spune „la noi”.

SANDA GOLOPENȚIA

MIRACOLUL PLECĂRILOR
(*Lupta. The Fight*, 15 iunie 1985)⁷

Posibilitatea de a călători în străinătate și posibilitatea de a emigra sunt deseori văzute în România ca fețe înrudite ale aceleiași revendicări.

Ambele au în comun plecarea din țară. Fie temporară, fie definitivă, aceasta a devenit pentru mulți pozitivă în sine. Pregătirile de plecare redau prospețime, vitalitate, plăcerea de a plănuși. Ele reprezintă o perioadă colorată într-o existență programată cenușiu și sărac. Înainte de a porni la drum, prietenii se adună și se bucură în comun. La întoarcere, dacă plecarea e cu întoarcere, ei vor asculta la nesfârșit istorisirile drumețului norocos. Când plecarea este marea plecare, tot prietenii sunt cei care, rămași stingheri pe peron sau la aeroport, zâmbesc radios și te privesc încrezător, plini de elan. Plecarea este, în lumea din care venim, un miracol în sine. Plecarea este mirifică.

Ca desprindere, fie și momentană, din marea tristețe și apăsare a vieții de zi cu zi, plecarea pricinuieste trăiri atât de intense, încât personalitatea călătorului își descoperă brusc fațete nebănuite. Oamenii prudenți și așezați pleacă la drum copilărește, fără un ban în buzunar – căci rari sunt cei cărora li se dă dreptul să convertească sume minuscule în valută atent drămuțată. Alții, eleganți și rafinați, transportă dezinvolt printre haine și cărți salamul, pesmeții și cașcavalul asudat din care se vor hrăni pe durata drumeției. Colegi care predau cursuri la facultate mi-au povestit cum dormiseră prin parcuri, pe bănci, în nopțile de vară, prin gări și aeroporturi, în sălile de așteptare, atunci când era frig. La Viena, la Roma, la Paris.

Șocul plecării poate converti o călătorie turistică sau profesională în emigrare. Oamenii care au plecat fără „intenții de viitor” sunt brusc lipsă

⁷ Text republicat în vol. *Cartea plecării*, ed. Univers (1995) și *Fluviul Alfeu sau despre exil și întoarceri*, ed. Spandugino (2017).

la apel. În ciuda faptului că au lăsat în țară, drept garanți și ostateci, copii, soții sau soți; că au plecat la recomandarea și „pe răspunderea” cuiva; că a trebuit să dejoace, pentru „a rămâne” vigilența mercenară a celor care, în delegațiile științifice sau în grupurile O.N.T., sunt puși să supravegheze și să împiedice orice „evadare”.

Chiar dacă lucrul nu e sortit să se întâmple, din punctul de vedere al autorităților, orice drum în străinătate este o plecare definitivă în germen, iar cel care îl solicită se deosebește de emigrant numai prin faptul că își tăinuiește intențiile ultime.

Călătorii cu fapta, cu vorba sau cu gândul nu jubilează în zadar. Autoritățile nu se încruntă și nu se îndoiesc fără rost. Este, în fiecare plecare, cât de mărunță, un sâmbure de libertate care deschide la infinit drum nădejdiei, ieșirii din carantină și lozincă, vieții.

DIN PRESA EXILULUI

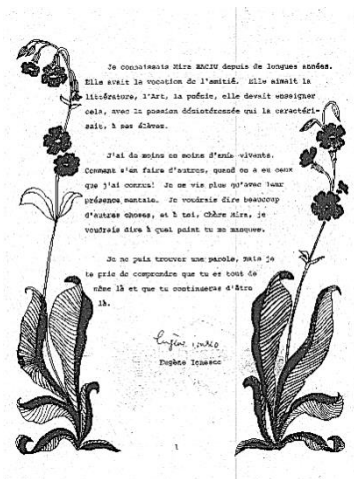
A) ARTICOLE

MIRA SIMIAN

EUGEN IONESCO ȘI ÎNTÂLNIREA CU MOARTEA (FRAGMENTE)

(*Destin*, nr. 24-25/ 1972)

Obsesia morții este una dintre temele literare de totdeauna și de pretutindeni. Omul exprimând acest sentiment tragic simte zilnic dispariția certitudinilor fundamentale și mai ales pierderea treptată a rădăcinilor sale religioase. Astăzi, în fața unei eventuale distrugerii a omenirii și a tăcerii lui Dumnezeu, Samuel Becket, Jean Genet și Fernando Arrabal recunosc în Eugen Ionesco Creatorul curentului literar pe care ei vor să-l clădească, Teatrul Absurdului, care prin dezvoltarea sa a devenit un câmp uriaș de cercetare umană. Protagonistul închis în aceste laboratoare, piesele Absurdului, vrea să-și exprime disperarea și panica în fața iminenței morții. Acești dramaturgi caută să restituie un loc omului în univers, să descopere alte criterii ale creației artistice și să fondeze noi valori. Printr-un paradox, Teatrul Absurdului este probabil încercarea unui efort de a ne face să râdem și să plângem, dar mai ales să murmurăm emoția regșirii cu Inefabilul. El dorește să dea omului dimensiunea misterului universal și mai ales pe aceea a primei emoții-neliniste. În plus, el încearcă să smulgă insul din viața de toate zilele, permanentul automatism, și astfel să-i redea certitudinea condiției sale de om. Dacă făptura omenească este un atom într-o societate de atomi, atunci populația planetei trebuie să descopere acest pericol. În plus, să lupte împotriva prostiei, vidul provocat de mecanizarea continuă, să se apere și să nu devină o societate de roboți. Protest contra creierilor mecanizați, satira

absurdității este arătată pe scenă împreună cu lipsa de autenticitate și golirea sufletului de orice rezonanță metafizică. Aceste elemente trebuie împinse până la paroxism, iar imaginea scenică trebuie să explodeze și cu ea să plesnească inerția umană. În acel moment omul va lua cunoștința de realitate și va putea domina situația lui de muritor. Dar e posibil să înfrângi moartea? Iată tematica acestui grup de scriitori și mai ales veșnica întrebare ionesciană.

E. Ionesco știe că nimeni nu poate scăpa de puterea acestui monstru și totuși, de totdeauna, el caută să salveze omenirea de finalul acesta tragic. Pentru academicianul francez, evenimentul care se întâmplă oriunde, oricând și oricui ia un caracter personal intim și tragic. Ionesco vede insul ca pe un permanent candidat la moarte, din prima clipă a venirii sale pe lume; acest termen final pe care nimeni nu-l poate elimina este însăși condiția umană. În fața adevărului dramaturgul este cuprins de o panică obsesivă. El crede că însuși embrionul societății, familia, poartă în sine sămburele morții. Această realitate s-a născut în sufletul său încă din frageda copilărie: două momente au determinat țâșnirea groazei: Ele sunt punctele de plecare ale temelor viitoare din întreaga sa operă. Ionesco vorbește, după patruzeci de ani, și descrie cele două clipe în jurnalul său intim *Présent-Passé – Passé-Présent*. Poate că fără să vrea E. Ionesco explică cum, de ce, când și pentru ce Moartea a fost și este prietena lui statornică.

Prima imagine obsesivă se formează în sufletul copilului Eugène la vârsta de trei ani. Până atunci scriitorul constată că își amintește numai imagini parțiale-vizuale: figura mamei, brațele tatălui, tunelul, jocul de-a cireșele cu frații săi, zborul cu scaunul ridicat în sus de către tată.

/...../

Dar dacă copilăria academicianului francez este umbră de prezența morții, ca o paranteză luminoasă este timpul petrecut în satul La Chapelle Anthenaise unde mama îl trimisese să se refacă. Aici el trăiește liber cu alți copii de vârsta lui, în mijlocul naturii. Pentru prima și poate pentru ultima oară copilul scapă de obsesia Inefabilei și se simte fericit. Tema Paradisului Pierdut este amintirea acestei epoci. În prima poezie care deschide cartea sa de versuri, *Elegiile*, copilul poet se simte exilat și plânge cuibul pierdut. Lumina, câmpurile sătucului francez se reflectează în ochii animalelor. În *Scaunele*, când Bătrânul vorbește de grădina și orașul uitat, descrie acest sat. Cetățile luminoase, peisagiile răzlețe evocate nostalgic de eroii ionescieni sunt întruchiparea aceluși Paradis. În momentul când ele sunt distruse, arse, ele intră-n imensul foc al Apocalipsului. În clipa când autorul părăsește La Chapelle Anthenaise se simte un exilat care va porni pe rumururile inutile, căutător al Absolutului. Nu va mai întâlni împlinirea, nunta cerului cu pământul. Refrenul fantoșelor ionesciene va fi regretul. Copilăria a murit, iar scriitorul va căuta în zadar această Fata Morgana. De

acum înainte nimeni și nimic nu-l va mai scăpa de panica morții. Se va simți încercuit de ziduri, abia va respira în închisoarea de toate zilele în care simte cum se apropie din ce în ce termenul fatal.

Va încerca să scrie. Ca orice adolescent va publica versuri, exerciții, jocul cu moartea. De la prima elegie până la ultima imagine, *Autoportret*, toată arta poetică zvâcnește din groaza morții. În prima parte poetul plânge copiii, frații săi plecați pe care de nouri, pe drumuri de lumină, sus în cer în grădina lui Isus. În mormântarea copiilor morți este realistă, tatăl și mama plâng, țipă, câinele latră, preotul murmură... Dar copiii duși nu se vor mai întoarce de pe drumurile de petale cerești. Revoltat, poetul transformă a doua parte a volumului într-o scenă de guignol. Ca pe un capac imaginar de casetă muzicală, marionetele se învârtesc mecanic în ritmul unui vechi vals. Dar și ele vor muri. Când mașinăria se strică, la un semnal, sunetul unui clopoțel ruginit, ele înțepenesc după ce-au mulțumit. Spectacolul luminat artificial e rampa scenei, care anunță viitoarea operă teatrală. Celelalte păpuși sunt și ele într-o permanentă descompunere. Rupte, sfărâmate rânjesc în timp ce din coate le curge tărăța. Acum în mormântările sunt artificiale, un decor fals. Biserica de păpușă, drumul de hârtie, coșciugul cutie, fantoșa moartă, preotul marionetă cu barba de vată care spune apăsător, mecanic, slujba, totul arată cum copilăria și universul ei mor. La sfârșit, poetul care a trecut pragul adolescenței vede altă moarte, stingerea universului. Sus, în cer, el umblă printre stele care însă se prefac în mere, semnul morții materiei. Crudă realitate, prezența morții universale determină revolta tânărului critic, căruia îi rămâne o singură soluție: să strige tare, să deștepte lumea. El renunță la poezie, vrea să devină cel mai violent și îndrăzneț critic al generației lui. Dacă poezia e *barocă și cu panglici*, *NU* va fi un strigăt-paradox, o demonstrație logică a decesului spiritual. Atacând pe cei trei scriitori de frunte, Tudor Arghezi, Camil Petrescu și Ion Barbu, autorul îi trece printr-o baie de apă tare. Ca niște cadavre ei continuă să rânjească. De fapt, discursul imaginar ionescian nu-i distruge, ci arată ceva mai grav, moartea culturii. *NU* este o carte despre moarte, contra morții, născută din moarte. Inutilul critic va nota, în paginile de jurnal intim, răzlețe, din *NU*, că se simte obosit și că vrea să renunțe la critică. Mai târziu, într-o serie de articole, ca o butadă, E. Ionesco caută să arate paradoxul, mărgeția acestor scriitori. Dar și aici el vorbește tot despre moarte.

După ce tânărul critic explică de ce ideile se bat cap în cap, după ce crede că a reușit să distrugă cultura secolului XX, la urmă, cartea, ca o simfonie terminată cu un final în apoteoză: triumful morții. Monstrul care amenință muritorii este pe cale să sufere și el același proces de descompunere. Moartea a devenit un cuvânt gol, fără sens, un clișeu. Tânărul revoltat Ionesco cere o altă minciună. Trebuie să reinventăm moartea. Și tot el o va reinventa cu douăzeci de ani mai târziu.

ANTOANETA BODISCO⁸

ORIGINALITATE ȘI EXIL (FRAGMENTE)

(*Ființa Românească*, nr. 4/ 1966)

Originalitatea unei culturi constă în valorile ei permanente și în formele, mereu noi, de expresie, păstrând totodată, vii, imboldul și dinamica originară. Omul, cu istoria și natura lui, cum ar spune Dilthey, este prezent în orice cultură. Fiind obiect și scop totodată, el va fi și centrul din care și spre care converg ideile și afectele. /.../

În pofida sabotării istoriei, poporul român a continuat să-și desfășoare în ascuns aptitudinile sale creatoare, în condițiile cele mai dure și cu jertfe din cele mai mari. Aceste forme autohtone, acest limbaj clandestin am putea spune, au fost temelia nu numai a culturii românești de mai târziu, dar și un aport la o cultură mai vastă, universală. Cazul lui Brâncuși este, în acest sens, concludent, și asupra lui s-a insistat nu de puține ori. Într-adevăr, viziunea plastică a acestui sculptor pătruns de semnificația unei culturi autohtone și influențat de motivele ornamentale ale artei țărănești a adus cel mai de seamă aport la arta modernă, pe care a modificat-o și întregit-o cu elemente autohtone de netăgăduit.

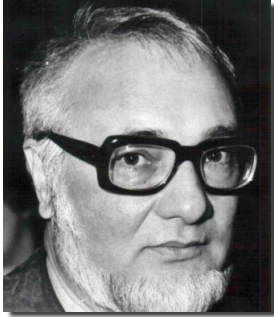
⁸ **Antoaneta Bodisco** (17 ianuarie 1916, Pitești) - poetă, prozatoare și traducătoare, n. Iordache, este nepoată a lui Vladimir Streinu. Licența în latină și greacă la Facultatea de Litere și Filosofie din București (1939). A lucrat în Ministerul Propagandei Naționale (1940-1942), apoi la Ministerul Culturii (1943), de unde a fost trimisă la Institutul Român din Madrid. Din 1946, a rămas în Spania, căsătorindu-se cu diplomatul lituanian Bodisco, autoexilat și el în Occident. A colaborat la Radio Madrid și în presa spaniolă. După dispariția soțului, s-a mutat, în 1962, la München, ca angajată la radio Europa Liberă, iar între 1974 și 1977 a fost crainică la emisiunile în limba română la Deutschlandfunk din Köln. A debutat în 1946, la Madrid, cu un roman de aventuri, în limba spaniolă, *Un puerto en el Mar Negro* (*Un port la Marea Neagră*), iar în limba română în 1953, cu versuri publicate în revista „Îndreptar” din München. Publică apoi în periodicele exilului românesc: „Apoziția” (München), „Caete de dor” (Paris), „Ființa românească” (Paris), „Libertatea românească” (Madrid), „Limite” (Paris), „Revista scriitorilor români” (München) etc. Singurul volum de versuri, *La apus de cuvânt*, apare în 1970, la Roma, cu o prefață de Mircea Popescu și cu ilustrații de Eugen și Tudor Drăguțescu. Cartea este dedicată ilustrului latinist N.I. Herescu, care a contribuit nu numai la formarea intelectuală a autoarei, ci i-a marcat și destinul literar. (cf. <http://crispedia.ro/antoaneta-bodisco/>)

Într-un sens, Brâncuși este o mărturie a vitalității spiritualității românești în stare să se sustragă blestemului istoriei. Această vitalitate îl împinge pe Român să-și caute esențele firii lui omenești și pe cele etnice, dând un caracter etic culturii și creației sale artistice pe care nu-l mai întâlnim decât la Spanioli și la Ruși. /.../

Pe linia acestei universalități a spiritului românesc trebuie privită activitatea scriitorului român în exil, silit să se realizeze într-un alt spațiu spiritual și geografic, dar hrănindu-se dintr-o originalitate românească pe care o confruntă cu aceea a diferitelor spații spirituale în care l-a zvârlit exilul. Din acest contact dureros dar plin de resurse se naște o nouă originalitate mai tulburătoare, mărturie vie a vitalității spiritului românesc. Exilul este și el o metodă de cunoaștere a posibilităților românești, care se impune așa cum s-a impus opera lui Brâncuși, exilatul de bună voie. Nu se mai poate ignora partea de izbândă a exilului, de dureroasă reușită a atâtor nume care s-au impus pe plan european și care, toate, dovedesc că exilul nu este numai izolare și tăcere, ci și împlinire. Scriitorul și gânditorul din exil, solicitat de apeluri atât de contradictorii, trebuie să-și impună o rigoare critică și mult spirit de analiză și selecție pentru a reține numai ceea ce îi îmbogățește conținutul uman și românesc, înlăturând balastul de intenții și soluții nereprezentative. El dovedește, în ultimă instanță, că o cultură tinde totdeauna către universal și că, fiind obligată să-și manifeste această înclinație naturală în exil, face din ea ceea ce Grecii făceau din paideia: educație, cunoaștere, instrument prin care spiritul se manifestă în lume.

MIRCEA POPESCU

ROMÂNIA ARE SOLJENIȚINUL EI
(*Ethos*. Caiet 1/ 1973 pg. 324 – 326)

Vreme de trei ani, scriitorul Paul Goma, ieșit din închisoare, a încercat să convingă „organele” de partid că denunțarea „erorilor” trecute nu înțelegea să pună în cauză socialismul. I s-a refuzat tipărirea lucrărilor, sub pretext că nu se ajunsese încă în stadiul în care s-ar fi putut dezvălui tristele aspecte a ceea ce Români obișnuiesc să numească „cele două decenii negre”. Atunci, Paul Goma a hotărât să trimită un manuscris în Occident; o editură din Germania Apuseană i-a publicat romanul, care s-a epuizat în două săptămâni. În vreme ce traducerea franceză apărea în Editura Gallimard, în România autorul era supus șantajului și presiunilor de tot felul.

Nu de puține ori, în anii postbelici, prieteni italieni, de cele mai diferite orientări politice și ideologice, mi-au cerut, aș spune, socoteală (mai mult deci decât dacă mi-ar fi reproșat) pentru docilitatea scriitorilor și artiștilor români, confrunțați cu o putere politică fără îndoială nu mai puțin dură și arbitrară decât cele de la Budapesta, Varșovia, Praga sau Moscova. Știau, sau intuiau, că Mihail Beniuc, Demostene Botez, Eugen Jebeleanu, Zaharia Stancu, ce reușiseră să vină în Occident cu binecuvântarea autorităților de la București și, în special în Italia, se bucuraseră de o primire după mine nemeritată, nu reprezentau adevărata literatură română, ci erau simpli funcționari de Partid detașați în domeniul culturii. Era însă de dorit o explicație a tăcerii scriitorilor români autentici, într-un moment în care scriitori ruși, polonezi, unguri și cehoslovaci și-au făcut auzite protestele, luând naștere cazuri ca acelea ale lui Viktor Kravcenco, al „Cercului Petöfi”, al lui Tibor Dery, Czeslaw Milosz, Vaculik Tibor Tollas, ca să nu mai vorbim de „seria” sovietică începută cu Boris Pasternak și continuată cu Daniel Siniavski, Valerii Tarsis, până la cele recente ale lui Soljenițin și Bukovski. În realitate, o dată trecută furtuna de la început, în ale cărei vârtejuri au pierit câțiva gânditori și creatori de artă de mare valoare (Mircea Vulcănescu, Tonegaru, Ștefan Stănescu etc.), au

avut loc manifestări de disensiune printre intelectualii români, dar reprimare cu extremă duritate; se poate afirma că cea mai mare parte a oamenilor de cultură români au cunoscut, prin anii '50, rigorile închisorii, ale lagărelor de muncă, sau, uneori, au fost supuși ostracismului total. A fost cazul unor mari poeți ca Lucian Blaga, Ion Barbu, Ion Vinea. Răscoalele poloneză și maghiară din 1956 au fost, în special, cele ce au stârnit efervescentă în lumea română a culturii și universitară.

În 1960 a „ales libertatea” cel mai dotat romancier al noii generații, Petru Dumitriu, care a publicat, apoi, în franceză și în germană, trei sau patru cărți de cea mai bună factură, care s-au bucurat de un bun succes de critică și de public. Din când în când, prin refugiați sau pe alte căi, soseau din România versuri clandestine, atribuite câte unui poet cunoscut sau născute în celule ori lagăre de muncă, aidoma unor cântece populare. Am publicat unele, în traducere italiană, în revista socialistă „Critica d’Oggi”, în anul 1964...

... Apariția unei noi generații de intelectuali, eliberată de prejudecățile trecutului, și, mai mult încă, nesuferită de vechii „maeștri” compromiși cu dictaturile, de dreapta și de stânga, a coincis cu venirea la putere a lui Nicolae Ceaușescu, după regimul grosolan stalinist al lui Gheorghiu-Dej. Noul șef și-a dat seama de necesitatea unui „dezgheț” și, paralel cu inițiativele autonomice de politică externă, a consimțit culturii o oarecare libertate. Cu începere din 1964 sau 1965, scriitorii și artiștii, cărora tocmai li se acordaseră unele importante privilegii materiale (case de odihnă, pensii, permisiunea de a călători în Occident, diferite înlesniri), aveau unica obligație ca, în anumite împrejurări, să-și exprime recunoștința față de regim, să exalte „cuceririle socialismului” și așa mai departe. Partidul părea a se mulțumi cu aceste formale adeziuni festive, pe care noii scriitori acceptau să le îndeplinească drept „bir” pentru a putea scrie și crea, între un eveniment politic și altul, în deplină libertate... S-au publicat în România zeci de volume de proză și de versuri de înaltă, uneori de foarte înaltă valoare, purtând pe copertă numele unor Marin Sorescu, Ana Blandiana, Ion Alexandru, Ștefan Bănuțescu, Ion Gheorghe, Fănuș Neagu, Marin Preda, Eugen Barbu, Nichita Stănescu, Dumitru Țepeneag, Leonid Dimov și atâția alții care ar merita să fie citați. Este o literatură deplin valabilă, atât prin efectivă realizare artistică, cât și prin viile fermente de gândire pe care le ridică. Inutil să spunem că alegoria și onirismul ... servesc adesea pentru a spune ceea ce nu se poate spune direct împotriva „sistemului”. Dezghețul român a fost, de altfel, foarte relativ: pe lângă temele prohibite în U.R.S.S. și în celelalte „democrații populare”, anume criticarea liniei generale a partidului în politica internă și internațională, la București a fost cu desăvârșire interzisă reevocarea literară a lungii perioade staliniste

și a ororilor sale, pe care, cu toate acestea, noii conducători de partid le admiseseră și, în grabă, le deplânseseră ca pe niște „erori”. Numai printr-o scăpare din vedere a cenzurii au apărut vagi aluzii la acele vremuri de infamie, și în special la lagărele de muncă și la cruzimile comise cu prilejul colectivizării forțate a pământurilor, anume în operele semnate de Marin Preda, Fănuș Neagu, D.R. Popescu.

... Doi scriitori români, care, trimiși de guvern, se aflau la Paris pentru contacte cu cercurile literare franceze, Nicolae Breban și Dumitru Țepeneag, au acordat în septembrie 1971, un interviu cotidianului parizian „Le Monde” cu care prilej au criticat deschis și fără cel mai mic menajament „revoluția culturală” de la București. Primul, care făcea parte din Comitetul Central al Partidului, a trimis în țară demisia din funcția de redactor-șef al „României Literare”. Au urmat alte interviuri în presa franceză, elvețiană și germană, emisiuni radiofonice, articole, în care amândoi, anunțându-și întoarcerea în patrie, pentru a conduce din București bătălia împotriva involuției staliniste, își reafirmau fidelitatea față de socialism, susținând că socialismul fără cultură duce la ororile stalinismului, și că, tocmai pentru a salva autenticele rațiuni ale socialismului, aveau datoria să conteste neojdanovismul de la București...

... Între timp, și coincizând cu demna lor revoltă, izbucnea o altă ceartă. Un scriitor român în vârstă de 36 de ani, Paul Goma, redactor la „România Literară”, trimisese în Germania Federală manuscrisul ultimului său roman, „Ostinato” (termenul este muzical și evocă „basso ostinato” din Passacaglia lui Bach), pe care o renumită editură din Frankfurt am Main, „Suhrkamp”, s-a grăbit să-l publice în traducere germană. Cartea s-a epuizat în două săptămâni, nu numai datorită valorii sale artistice, ci și primatului absolut al materiei: era prima mărturie directă și de largă respirație a perioadei staliniste, care a durat aproape 20 de ani, din România.

Editura Gallimard, întotdeauna sensibilă la astfel de evenimente, a achiziționat drepturile de traducere pentru Franța, și într-o lună și-a făcut apariția în librăriile franceze „La cellule des liberables” de Paul Goma. Iar versiunea franceză a romanului, datorată criticului Alain Paruit (cea în limba germană fusese tradusă de scriitoarea austriacă Marie-Therese Kirschbaumer), s-a bucurat imediat de favorurile publicului și ale culturii, aceasta din urmă uimită și de tehnica surprinzător de modernă a romanului.

B) PORTRETE DE PERSONALITĂȚI DIN EXILUL ROMÂNESC

VINTILĂ HORIA

LA MOARTEA LUI N. P. COMNEN

(*Destin*, nr.11/ 1959)

Încetul cu încetul anii ne fură bătrânii. Tot mai puțini rămân între noi cei care-și pot aduce aminte de vremea victoriei și a întregirii, tot mai singuri rămânem cei în amintirea cărora războiul nu înseamnă decât înfrângere, sclavie și exil. O generație amară va ține în curând în mână toate cheile vieții din emigrație, generația fără milă a tinerilor din 1944, ale căror prime amintiri de copilărie le alcătuiesc zvonul intrării trupelor române în Budapesta, al entuziasmului încoronării de la Alba Iulia, al numelui de Românie Mare pronunțat cu orgoliu și evlavie pe băncile școlii primare. Suntem cei pentru care victoria se născuse odată cu intrarea noastră în viață, sau o precedase cu puțin, și care știam din cărți că în 1918, ca și în luptele de la Grivița și Plevna, de la Călugăreni și Podul Înalt, de la Rovine și Posada, oameni înțelepți și viteji ne duseseră steagurile la biruință, că noțiunea de victorie coincide cu cea de Români. Suntem, în același timp, cei ce nici azi nu s-au consolat cu gândul întoarcerii steagurilor văduvite de acvile. Cedarea Basarabiei, a Bucovinei de Nord, a Dobrogei de Sud, a unei părți din Ardeal. Au fost pentru noi, cei crescuți în mitul victoriei, niște întâmplări nefirești, niște umilințe trecătoare și absurde, sigilate de istorie cu vestea armistițiului din 1944 și cu toate căderile în întunec care i-au urmat. Victoria a fost pentru noi o legendă de aur, închisă în timpul fabulos al copilăriei. Înfrângerea și umilința, o realitate de fiecare zi, o rană vie în carnea celor de acasă, ca și în a celor risipiți pe căile fără bucurii ale exilului. Bătrânii care se duc au avut cel puțin la îndemână cartea deschisă a amintirii, în care să citească, în clipele de deznădejde, pagini pe care uneori ei înșiși le scriseseră. Noi, cei tineri, n-am avut drept amintire decât cadavre risipite pe străzi, în decursul sângeroasei sarabande care a precedat

războiul, și gustul de scârbă al ocupației, al renunțării, al fugii, al sacrificiului încununat cu spini al prăbușirii din 1944.

Consolarea noastră, a învinșilor, nu poate veni din amintiri, pentru că oriunde ne întoarcem ochii nicio alinare nu iese înainte, niciun elan împlinit nu ne îndeamnă la un paradisiac răgaz între clipe. Trecutul nostru e o furtună amețitoare, un îndemn la o pace care nu ne poate veni decât dintr-o uriașă sete de răscumpărare. Din disperarea unei vieți cheltuită pe tot mai încercuite baricade nu ne putem, fatal, alege decât cu dorința aprigă a unei tot mai violente rezistențe, menite să ne dea ceea ce destinul nu ne-a hărăzit niciodată: o victorie. Orfani de lauri, tindem cu încrâncenare să ni-i câștigăm singuri, în lumina unui viitor de împlinire, în care și cei morți între 1944 și 1959 au sperat și pe care vârsta i-a împiedecat să-l apuce. Noi suntem cei tari și cei cruzi, în aparență aplecați fiecare peste grijile lui, peste amintiri fără soare, peste schijele de durere din carnea noastră cotidiană, însă concentrați în realitate peste sabia rece a unei cumplite prinsori cu destinul. Noi suntem cei ce știu că din înfrângere și din umilință, din steaguri sfâșiate și din pribegii, din drumuri tăiate peste toate asprele tărâmurii ale cunoașterii, ia chip ciudata floare a împlinirii ultime. Niciun învins n-a rătăcit în van, atâta timp cât, ca Ulise, a păstrat neștirbită în suflet imaginea întoarcerii și dorința reînscăunării în dreptate. În fața acestei viziuni niciun dușman și nicio stihie n-au putut ține piept. Din anii care ne seceră bătrânii, noi adunăm, ca un balsam homeopatic, forța care vindecă înfrângerea cu înfrângere, moartea cu moarte, durerea cu durere. Din pilda răposaiților cavaleri, stinși lângă noi, cu mâna pe rupte pumnale, noi știm să alegem ceea ce ni-i face asemănători: nu amintirile lor de biruință, ci participarea lor la greul înfrângerii, măsura lor de umilă încăerare cu greul vieții.

Viața lui N. P. Comnen n-a fost lipsită de asemenea încăerări. Nu e în căderea mea să fac elogiul acelei părți din trecut în care a participat cu demnitate și patriotism la făurirea legendei. Omul de atunci nu l-am putut cunoaște decât din amintirile publicate acum câțiva ani, din paginile cărora se schițează singură silueta unui om politic abil și clarvăzător, preocupat, ca puțini alții, de grandoarea și noblețea unei Români pe care politicieni de altă teapă n-au întrevăzut-o nici în somn.

L-am cunoscut pe Comnen abia în 1940, în preajma primei noastre căderi. Marea diferență de vârstă dintre noi nu m-a împiedecat niciodată nici să-l admir, nici să simt pentru el o sinceră și caldă prietenie. Când, în August 1940, guvernul nazist rupea în două Transilvania, Comnen era ambasador pe lângă Sfântul Scaun. L-am văzut atunci ieșind din bunele maniere ale diplomației, rupând brusc cu apatia prudentă a carierei,

pentru a apăra cu îndărătnicie de războinic ceea ce mai era de apărat și de salvat. Îl vizitam aproape zilnic la ambasada din Parioli, pentru a-l ajuta cât îmi stătea în putință, admirându-i tăria și curajul într-un moment în care niciunul din ceilalți reprezentanți ai României nu mai dădea semne de viață. Momentul era nesigur. Regimul se clătina în București. Un viitor personal asigurat implica o cât mai vigilentă prudență, o cât mai obiectivă abținere. Comnen redacta un buletin pe care-l trăgeam la roneograf împreună cu un bursier de la Academia română din Roma – un tânăr istoric cucerit de această violentă dorință de luptă – și pe care-l trimiteam oficialităților italiene, ostile pe atunci cauzei românești, gazetarilor, profesorilor, ambasadelor. Reproducea în buletin hărți etnografice, texte vechi, mărturii, tot ceea ce ne putea fi util în acea lună de cuptor, înăsprită de *scirocco*, în care România părea o corabie zguduită din toate părțile, pe jumătate scufundată, prinsă între Germania și Rusia, sortită unei grabnice scufundări în adânc.

Omul acela de aproape șaiszeci de ani, cu ochii oboșiți de nesomn, cu nasul adușmecând în permanență o ieșire salvatoare, în cărți, în evenimente și în oameni, mi se părea o stranie arătare, un nonsens în umbra placidă a unei ambasade. Stăteam ore întregi de vorbă, singuri, în imensul biurou, plini de cărți, de dosare, de ziare, de fișe, de hărți, ca un cort de campanie. Ieșeam de acolo convins că ceva se mai putea face și cutreeram redacțiile române, până noaptea târziu, oferind articole, note și studii. Trebuie să spun că marea majoritate a gazetelor, într-o vreme în care presa oglindea consemnele partidului fascist, ca în orice regim totalitar, au publicat acele articole, ajungându-se uneori la adevărate conflicte între redacția respectivă și ambasada țării cotropitoare, a cărei poziție era pe atunci aceea a puterii favorizate de regimul fascist. Era pe vremea în care Germania era aliată cu Rusia sovietică, vremea în care partidele comuniste din Europa primeau ordine de la Moscova pentru a ajuta răspândirea nazismului și pentru a asigura victoria lui Hitler. Puterile totalitare făcuseră bloc. Europa era în mâna lor. La Roma circulau printre noi corespondenți de presă ai ziarelor sovietice. Din această solidaritate noi ne aleseserăm cu țara sfârtecată, cu viitorul periclitat, cu o vagă probabilitate de a supraviețui. Îmi aduc perfect aminte de acel August 1940, pentru că atunci începeam cu adevărat să trăiesc. Era ca o nouă naștere, o intrare în amintire, legată de aceea tragică vară romană, figura lui N.P. Comnen, protejând cu gesturi mari și sigure trupul unei Românie pe care nimeni nu se mai încumeta să o apere. Hienele care-i sfârtecaseră carnea vie, cu boturi pregătitoare de înhumări, se trăgeau la adăposturi. Răspunzătorii catastrofei tăceau la umbra bunurilor adunate, cu pofta de hoție, de înjurături și de viciu excitată de mirosul iute al nenorocirii colective.

Furtuna care a urmat ne-a separat căile pentru câțiva ani. În toamna lui 1947 îl regăseam pe N.P. Comnen la Florența. În timp ce foști și înalți demnitari îmi transmiteau prin amici comuni dorința lor de a nu mă revedea – eram un condamnat, sortit unui exil definitiv și periculos, în timp ce ei sperau noi onoruri drapate în roșu moscovit – Comnen m-a primit cu bucurie în vila lui de la San Domenico, lângă Fiesole, m-a ospătat când mi-era foame, m-a încurajat în clipe grele, m-a recomandat în stânga și în dreapta. M-a dus odată să vizitez vila vecină, în care Boccaccio se refugiase pe timpul ciumei și unde avusese loc symposionul din care se născuse ideea Decameronului. Era pentru mine o consolare, una din puținele în acei ani ai după războiului în care comunismul nu fusese încă gătit în Italia. Îmi cântam foamea în poeme, apărute mai târziu în volumul „A murit un sfânt”. Parte din ele le-am transcris într-o zi și le-am trimis lui Comnen. Mi-a mulțumit emoționat, la telefon și, câteva zile după aceea, mi-a trimis în schimbul poemelor, o sticlă cu miere, dar prețios și simbolic într-un timp de criză în care zahărul constituia traducerea minoră a unui tiket de cartelă.

Ne plimbam uneori prin Florența, în mașina pe aripa căreia flutura tricolorul României libere. Comnen fusese numit, imediat după războiu, cetățean de onoare al cetății lui Dante, care-și datora salvarea intervenției curagioase a izolatului de la San Domenico. Când, în 1944, trupele germane se retrăgeau spre Apenini, hotărâte să arunce în aer poduri, palate și biserici, ca vrăjitoarea din poveste care arunca în urmă un pieptene fermecat destinat să se transforme în pădure de netrecut, Comnen interveni pe lângă comandamentul german și salvă Florența de o inutilă distrugere. Nimeni nu trebuie să uite, Român sau străin, că Atena Occidentului, orașul în care a luat formă conștiința omului modern, își datorează strălucirea de azi, intacta frumusețe arhitectonică, unui Român singuratec, care, ca mulți dintre exilații noștri, de la 1945 încoace, au intervenit activ în existența orașelor care le-a adăpostit pribegia, transformând numele de Român, odată cu numele lor, în spornică țărână a locurilor pe care și-au fixat vremelnic reședința și care, ca N.P. Comnen, își dorm azi ultimul somn, veghiați de recunoștința celor vii. Prin astfel de existențe exemplare va rămâne înscrisă în cartea veacului istoria pribegiei noastre, demnă de măreția tragediei pe care Țara cea mare o trăiește departe.

L-am revăzut la Madrid, în 1955. Neostenit vorbitor, mă rugase din timp, deși se afla în Spania cu alte scopuri, să-i organizez câteva conferințe. A vorbit la Ateneu, la Facultatea de Litere și la radio, un mare ziar din Madrid i-a luat un interviu. Când profesorul care-l prezenta ascultătorilor, de pe catedra care-i oferise ospitalitate, a pronunțat numele

României, studențimea care umplea sala s-a ridicat în picioare și a aclamat, timp de lungi și neuitate minute, acea imagine a dreptății călcate în picioare, a libertății siluite, a speranței în viitor. Chipul lui Comnen oglindea emoția pușinilor Români care veniseră să-l asculte și care plângeau de emoție în mijlocul tunetelor de aplauze.

Nu voi cita aici cărțile, studiile, broșurile, conferințele, sutele de articole pe care acest bătrân care-și făcuse pe deplin datoria înainte de dezastru, le-a scris în acești ani în care ar fi avut dreptul la o tihnită odihnă. Proza lui înțeleaptă, închinată dramei românești, poate fi găsită în publicații de toate soiurile și de toate limbile, în ziarele cele mai cunoscute ale Occidentului și în umile gazete de provincie, la Triest și la Perugia, în Anglia, în Franța și în Brazilia. N-a avut liniște o clipă, obsedat de întoarcerea dreptății. Odihna și-o găsea probabil în amintire, re trăind zilele când trupele române intrau în Budapesta pentru a pune capăt revoluției de măcelărie a lui Bela Kuhn. Din acele amintiri consolatoare a adunat paginile din „*O primă experiență comunistă în Ungaria*” (Amintiri și Documente inedite, Madrid, Colecția DESTIN, 1957, 133 pagini), socotite de el însuși și de cei ce i-au cunoscut activitatea scriitoricească drept cele mai împlinite și mai utile din lunga lui carieră de pândar al libertății românești.

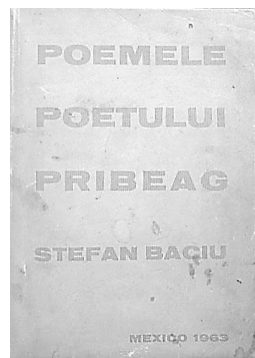
Noi nu putem scrie astfel de pagini de exaltare a unei biruințe pe care n-am cunoscut-o decât din auzite, căci vremea noastră a coincis cu cenușa înfrângerii. Din tinerețea noastră nu mai poate lua naștere, în acest ceas de așteptare, pe care nu-l vrem, de altfel, curățat de amintiri, ca să nu ne uităm rostul răzbunător, decât furia unui „Sturm und Drang” la capătul căruia destinul ne va dărui alte amintiri.

Cel care a murit anul trecut la Florența, cu condeiul în mână, ne va ajuta să dăm viitorului chipul acelui trecut care-i alina bătrânețea și al cărui suflu de legendă se va întrupa din nou în realitate, dincolo de apa exilului.

C) INFORMAȚII DESPRE SCRITORII ȘI REVISTE LITERARE

Ne vin pe masă *Poeemele poetului pribeag* de Ștefan Baciu. Lângă rândurile de caldă și binemeritată prezentare ale lui Nicolae Novac, aș vrea să citez profunzimea și seninătatea mioritică a acestor versuri: „Exil e când aștepți. Și sună la poartă.// Deschizi. Și-i un orb cerând pomană.// Exil e când cânti și-ți aduci aminte // că-n cântecul tău plâng sute de morți.” Ștefan Baciu e un poet mare și adevărat pentru că-și aduce aminte și mai ales pentru că mărturisește pe poartă icoana țării prin lume.

Recitativii prea ermetici ar putea gusta și ei o bucațică de natură din caliciul acestor poeme.

(Nicolae Novac, „Carnet”, în *Drum*, nr. 3/ 1964)

Poeemele poetului pribeag au apărut recent în colecția *Drum* și aduc mărturia unui poet care s-a realizat și maturizat între București și Ecuator. Stăpân pe formă și străfulgerat de duhul celei mai pure poezii, Ștefan Baciu ne poartă în acest volum pe cele mai variate meridiane ale realizării poetice. Ca un Moise modern, dotat cu un toiag magic, Ștefan Baciu scoate poezie de o rară frumusețe, din cel mai dur material. O poezie dăltuită în cuvinte ce de multe ori coboară în adâncuri, spre formele primare ale expresiei, pe drumul unei căutări demiurgice, întâlnește numai în sculpturile lui Brâncuși. De aceea, ne și este greu, extrem de greu să cităm ceva din acest volum. Frumosul nu-l poți vedea în cioburi. El există numai în complexul operei. Și cine vrea să se întâlnească cu poezia lui Baciu trebuie să-i citească volumul, dintr-o scoarță în alta.

(Nicolae Novac, „Carnet”, în *Drum*, nr. 4/ 1964)

Evocările lui Ștefan Baciu din *Franctiror cu termen redus*, publicate în Honolulu, sunt impregnate de o melancolie cu atât mai grăitoare, cu cât timpul a transformat oamenii pe care i-a iscodit privirea poetului tânăr într-o vreme curată, neîntinată de ulterioarele schimbări la față ale istoriei. Pentru că, pe cât de emoționant de pură e întâlnirea adolescen-

tului Ștefan Baciu cu un M. H. Maxy, Geo Bogza sau Perahim, pe atât Maxy, Geo Bogza și mai ales Perahim au devenit – mai târziu – niște fantome parazitare a ceea ce fuseseră cândva. Și tocami în această metamorfoză de cenușă, în cadrul ei de deriziune, mărturia poetică a lui Ștefan Baciu devine un nostalgic punct de plecare, peste care timpul așterne descompunerea lui implacabilă. Lângă această deriziune stau însă câteva momente imobile pe care istoria literară le primește întocmai. Așa este, de pildă, întâlnirea lui Ștefan Baciu, în țară, cu M. Blecher, cu Marcel Iancu sau, în afara țării, cu J. Herold sau Grigore Cugler. Aici totul rămâne firesc, adevărat.

(*Limite*, nr. 1/ 1969)

Utopia y plenitud historica

D. George Uscătescu publică sub acest titlu la Ediciones Guadarrama (Madrid, 1963) un important studiu în care discută una din problemele atât de actuale ale istoriei și filosofiei istoriei, problema utopiei. Inițiativa dlui Uscătescu de a se ocupa de mirajele și limitele utopiei nu se poate mai binevenită, cu atât mai mult cu cât cartea d-sale nu neglijează niciunul din aspectele utopiei, de la Platon la Aldous Huxley, de la Saint-Simon la H. G. Wells. Informat, la curent cu bibliografia problemei, autorul nu uită să pomenească și de contribuțiile a doi gânditori români: Mircea Eliade și E.M. Cioran. Capitolul despre nihilism și acela despre esența utopiei, îndeosebi, au atras pe autor și i-au dat prilejul unor considerații care explică multe din anomaliile istorice pe care le străbatem. Încă un prilej pentru a felicita pe D. George Uscătescu pentru activitatea d-sale atât de bogată.

V. I.

(*Ființa Românească*, nr. 2/ 1964)

Revista Scriitorilor Români

Sub auspiciile Societății Academice Române a apărut la München primul număr din *Revista Scriitorilor Români* care – după cum ne arată Cuvântul înainte – își propune să fructifice spusele lui Bălcescu din exil: „Noi aici ne vom lupta cu cuvântul cât vom putea.” Revista se deschide cu Fragmente de Jurnal de Mircea Eliade. Scriu proză: Petru Dumitriu, Vintilă Horia, Mihai Niculescu, George Racoveanu. Poezia e reprezentată prin: N.I. Herescu, Alexandru Busuioceanu, Aron Cotruș,

Antoaneta Bodisco, Yvonne Rossignon, Al. Gregorian, Paul Miron, Nicolae Caranica, Ștefan Baciu, I.G. Dimitriu, Nicolae Petra, Vasile Posteuca, Ion Pârvulescu, Al. Ciutacu, Virgil Ierunca. Pictorul Eugen Drăguțescu evocă amintirea lui Brâncuși, Mircea Popescu scrie despre cei trei scriitori care au văduvit exilul de prezența lor (Al. Busuioceanu, N.I. Herescu, Aron Cotruș), Eugen Lozovan urmărește geneza unei cărți de exil (Ovidiana), iar Monica Lovinescu polemizează acut cu căpeteniile imposturii din R.P.R.

F.R.

(*Ființa Românească*, nr. 2/ 1964)

ARENA și exilul intelectual românesc

Numărul de pe Ianuarie 1963 al revistei *Arena*, care apare la Londra și care este organul Pen-Clubului scriitorilor exilați, e consacrat realităților românești. După un eseu al dlui Eugen Relgis (Culture de la Liberté), după o introducere a revistei în care e salutată prezența spirituală românească în lumea liberă, urmează texte scrise în franțuzește, englezește și italienește de: Alexandru Busuioceanu, Mircea Eliade, Yvonne Rossignon, Vintilă Horia, Aron Cotruș, Basil Munteanu, Virgil Ierunca, C.I. Popovici, Ion Pârvulescu, Silviu Crăciunaș, Horia Stamatu, Constantin Amariu. Câțiva scriitori străini de vază ca Manuel de Dieguez, Marcel Brion sau Peter Lennon scriu despre E.M. Cioran și Eugen Ionescu.

F.R.

(*Ființa Românească*, nr. 2/ 1964)

Drum

Așa se numește noua revistă care ne sosește din Mexic, unde apare sub îngrijirea dlor Vasile Posteuca și Nicolae Petra. Eleganță, discretă, această publicație e încă o contribuție la menținerea vie a cuvântului românesc în exil. Pe prima pagină, fotografiat după manuscris, un poem al lui Aron Cotruș care a călăuzit, poate, la alegerea titlului revistei, fiindcă el se cheamă Drumuri. Colaboratori: Ștefan Baciu, Horia Tănăsescu, Nicolae Novac, Ion Velicu, V. Bendescu.

F.R.

(*Ființa Românească*, nr. 2/ 1964)

SELECȚII DIN PAGINILE ZIARULUI *LUMEA LIBERĂ*

SCRISOARE DESCHISĂ A REGELUI MIHAI CĂTRE GUVERNELE LUMII ȘI ROMÂNII DE PRETUTINDENI (*Lumea liberă*, nr. 1/ 8 octombrie 1988)

Țin să mulțumesc celor care, în Lumea Liberă și chiar în Ungaria, au denunțat și denunță cele ce se petrec la noi în Țară. Precum țin să mulțumesc autorităților religioase și celor civile, guverne, parlamente, care au condamnat și condamnă dictatorul român și „diktatele” sale.

Iau cuvântul fiindcă dărâmarea lăcașurilor sfinte și a altor monumente – mărturii ale trecutului – apoi acum distrugerea satelor noastre ancestrale, cu biserici și cimitire cu tot, ne răscolește sufletul într-atât încât indignarea devine revoltă. Dictatorul din România, asemenea dictatorului Pol-Pot din Cambodgia, distruge un popor întreg distrugându-i viața spirituală, morală și fizică, deposedându-l de mediul său înconjurător după ce l-a deposedat de roadele mucii sale. În Cambodgia orășenii au fost deportați la sate. La noi sătenii sunt încarceruiți. Aici și acolo s-a urmărit transformarea oamenilor în unelte de producție. S-a început printr-un total dispreț pentru om și demnitatea sa, s-a ajuns la distrugerea mediului său și se merge către distrugerea a însuși întregului popor.

În acest holocaust de tip nou, cad victime toți locuitorii Țării, deci și minoritățile. Rog ungurii, sașii, svabii și evreii din România, să nu uite în suferințele pe care le îndură, că și ceilalți români împart aceeași soartă și că, asemenea lor, îndură fiindcă nu mai sunt stăpâni la ei acasă.

Cetățeni ai României, vă rog să fiți uniți, om pe om să se ajute pentru ca faimoasa noastră virtute a omeniei să renască. Numai atunci nu vor mai găsi nici călău și nici denunțatori cei care, după ce v-au îngenuncheat, vă înfometează și vă desnaționalizează. Numai atunci ei se vor afla izolați și deci neputincioși. Uniți, veți răspunde în cor „aceasta nu se poate!” hotărârilor nechibzuite și distrugătoare.

Acest apel se adresează mai cu seamă Statelor care la Yalta și anterior se angajaseră față de țările eliberate de nazism a lua măsurile politice și economice care li se cuvin.

În lumea actuală s-a manifestat recent o dorință imperioasă de limpezime și reformare: vechile partide unice apar astăzi ca niște monștri „antediluvieni” meniți a dispărea dacă nu se transformă. Pluralismul în viața politică va înlocui în curând organizațiile monolitice și desigur că această tendință se va impune și în România.

În prezent conducătorii români se agață de putere, încercând să ascundă și astfel să stăvilească înaintarea reformelor pornite în Uniunea Sovietică din pură necesitate economică. Ei se căznesc a-și justifica politica de așa zis progres și îmbunătățiri, ce se dovedesc însă minciuni sfruntate în experiența zilnică a cetățeanului de rând.

Acești conducători falimentari se tem să fie izgoniți de la putere de îndată ce ați avea ceva de spus.

Sforțările neîntrerupte ale celor două Supraputeri mondiale spre a-și ameliora relațiile nu vor putea dăinui decât dacă URSS slobozește încătușarea națiunilor colonizate și cotropite ale Europei răsăritene.

O asemenea eliberare ar duce la o mai bună înțelegere între aceste nații și Uniunea Sovietică și ar fi totodată o contribuție majoră la pacea și prosperitatea lumii întregi.

Deci se cuvine să rezistăm prezentului și să ne pregătim viitorul. Uniți între noi și cu vecinii noștri să ducem lupta pașnică dar dârză împotriva silniciei.

Mereu cu gândul la voi prizonieri ai mizeriei și la voi luptătorii mereu prizoniți, vă urez în acest ajun de An Nou, împreună cu Regina Ana, Principesa Margareta și întreaga Familie Regală „La Mulți Ani” mai buni, cu sănătate, fericire și noroc!” Așa să ne ajute Dumnezeu!

RESTITUIRI TEXTE ORIGINALE ÎN VERSIUNE ROMÂNEASCĂ

ȘTEFAN BACIU

LAVRADIO 98

Istoria unui ziar de opoziție: *Tribuna da Imprensa* în timpul lui Carlos Lacerda

Capitolul I (Fragment)

Nu știu cum se întâmplă, dar chiar și azi, după aproape douăzeci și cinci de ani, încă îmi aduc aminte de acea după amiază de duminică când eu și Mira am mers în apartamentul locuit de Elvia și Carlos Castello Branco, situat la primul etaj al unei clădiri nu prea mari, în cartierul Urca. Am mers cu tramvaiul până la Praia Vermelha-Urca (Plaja Roșie), vehicul pe care Ruben Braga îl numea „tramvaiul soldaților și al studenților la medicină”. Și, oricât ar părea de incredibil, eu, după atâta timp, parcă văd liniștea de pe străzile pustii ale acelei duminici aproape provinciale dintr-o după-amiază îndepărtată de februarie sau martie 1953.

Îl cunoscusem pe Castelino cu doi ani înainte de după-amiază aceea, într-o noapte în care am fost la *Diário Carioca* pentru a-mi înmâna colaborarea la suplimentul literar condus de Dantas. Luasem o recomandare de la Manuel Bandeira, pe atunci deja preocupat de ceea ce el numea „infiltrarea mea în lumea literară din Rio”. Îmi amintesc foarte bine de *Diário*, al cărui nou sediu era în clădirea de două niveluri din Bulevardul Rio Branco, aproape de Piața Maua, ca și de un fapt destul de curios referitor la acel prim articol al meu scris pentru ziar: eu mă căzneau să deprind portugheza (sosisem la Rio în martie 1949) și scriam încă articole – când în franceză, când în germană, dându-le apoi la un traducător de ocazie.

Textele în franceză erau traduse în portugheză de o prietenă, Maria Dulce Melo Cunha, funcționară la Camera Deputaților, iar munca sa nu avea nevoie niciodată de retușuri. Dar Maria Dulce era foarte ocupată și eu trebuia să scriu în germană și să dau textul la o traducătoare pe care o descoperisem printr-un anunț din săptămânalul *Rio Seite*, care era publicat în germană. Dar ceea ce făcea această domnișoară era atât de confuz, un amestec de jargon germano-brazilian, încât textul „tradus” de ea devenea ceva imposibil de publicat, iar bietul meu articol chiar de neînțeles. Iar aceste mici articole reprezentau, în acea vreme, literalmente, felii din pâinea noastră de fiecare zi sau măcar o parte dintr-o franzelă.

Dacă textele în franceză le puteam publica ușor după o rapidă lectură a admirabilului, răbdătorului și discretului Pedro Dantas, prin care l-am descoperit puțin mai târziu pe nu mai puțin generosul, discretul și răbdătorul Prudente de Moraes Neto, paginile în germană trebuiau complet rescrise, o muncă dificilă și care devenea un adevărat „abacaxi”⁹ pentru doamna Elena Aninger (ea va publica mai târziu un pitoresc ghid turistic al orașului și periferiilor din Rio, scris într-o manieră atât de neinteligibilă, încât transforma tururile în adevărate labirinturi).

Pentru a înrăutăți situația bietelor mele articole, doamna Elena nu avea nici cea mai vagă idee asupra literaturii de avangardă din Nicaragua, Panama sau El Salvador, despre care obișnuiam să scriu. Iar eu scriam cu mai mare plăcere deoarece, în Rio, se descoperea deja o minunată lume de poeți ca Pablo Antonio Cuadra, Jose Coronel Urtecho, Hugo Lindo, Demetrio Corsi care (cum puteam să știu?) nu interesau pe nimeni, în afară de Manuel Bandeira.

În plus, Bandeira, dincolo de cărțile din faimoasa lui bibliotecă, care îmi era totdeauna la dispoziție, a fost primul care m-a încurajat să scriu despre literatura de avangardă din America Latină. Primele aprecieri pe care le-am primit au fost de la marele poet și de la o jumătate de duzină de diplomați din America Centrală și de Sud, printre ei consulul (el însuși poet) Homero Icaza Sánchez, din Panama, a cărui simpatie ironică, dar cordială, nu o voi uita niciodată; din Honduras Jorge Federico Travieso, care s-a sinucis la puțin timp în apartamentul din strada Barata Ribeiro; și însărcinatul cu afaceri din Panama, poet, ex-boxeur și jurnalist, Roque Javier Laurenza, cu siguranță cel mai cunoscut panamez în Brazilia. El a fost primul care mi-a dat câteva reviste hispano-americane, foarte puțin cunoscute în Brazilia până atunci. Iar printre ele erau câteva numere din recenta *Revista da Guatemala*, revistă sponsorizată de

⁹ *Abacaxi* înseamnă în portugheza braziliană *ananas*, dar se folosește și cu sensul de *amestecătură, talmeș-balmeș, ghiveci*. (n. trad.)

președintele Juan José Arévalo, ai cărei editori erau Luis Cardoza, precum și Aragón și Miguel Angel Asturias.

Întorcându-mă la articolele mele: pentru a le rescrie – adevărul era că trebuia să le scriu din nou – Pedro Dantas a cerut ajutor de la câțiva editori de la *Diário Carioca*. După o scurtă experiență cu Otavio Thyrso, care a abandonat munca neplăcută, s-a oferit (eu am aflat mult mai târziu), însuși cronicarul ziarului, Castelinho, pe care până atunci nu-l cunoscusem.

Eu am aflat despre ajutorul lui Castello de la casier, Dl. Alarico. S-a întâmplat în aceeași zi în care încercam să încasez banii de pe un voucher, iar Alarico mi-a spus că cinstit ar fi să împart câștigul cu Castelinho care era „adevăratul autor al articolului”. Pe Alarico îl cunoșteam din vechiul sediu al ziarului, o clădire veche în Piața Tiradentes. El era cel care spunea mereu „a gaita acabou, meu velho” (lovelele s-au dus, bătrâne)¹⁰, când mergeam pentru plată. De obicei, trebuia să merg de trei, patru și uneori cinci ori la casier pentru a încasa cei 300 de *cruzeiros*¹¹, care nu erau de neglijat în 1949.

Mai târziu aveam să aflu că Alarico nu mă plăcea deloc. Cel care mi-a spus a fost *Neamțul*¹², alt personaj ciudat, un fel de secretar particular al lui Pedro Dantas, un amestec de *clochard*, mare senior și boem, care obișnuia să poarte haine cârpite, cele cu care dormea, culcat peste topul de ziare, la intrarea la *Diário*, aproape de trotuarul din Piața Tiradentes. Totuși, el purta totdeauna monoclu și cravate foarte colorate, aproape toate „moștenite” de la „patron”, și pantofi de dimensiuni și forme à la Charles Chaplin.

„Neamțul”, spunându-mi că Alarico „nu suportă veneticii”, s-a oferit să mă ajute și să pună o vorbă bună pentru mine. Conversația a fost, presupun, în tonul arogant care îl caracteriza pe „neamț”, fiindcă după asta am fost și mai rău tratat. Un rezultat imediat al intervenției prietenului meu a fost că, ori de câte ori mă prezentam la ghișeu, Alarico privea spre mine cu total dispreț, ca și cum n-aș fi existat. Singurul semn că știa de existența mea în fața gemulețului său era acela de a-mi spune că nu mai sunt bani.

Uneori trebuia să uzez chiar de o stratagemă pentru a-mi primi plata. Mira se prezenta singură la casă și, după îndelungate explicații într-o portugheză franco-italiană, reușea să obțină banii după miezul nopții. În tot acest timp, eu o așteptam pe o bancă în piață vorbind cu *Neamțul* – pe care îl chema Leopoldo Schuttak – care mă ajuta să-mi treacă timpul povestindu-mi întâmplări imaginare (cum credeam eu) din Primul Război Mondial și luptele sale ca locotenent de cavalerie în exercițiul Majestății Sale, Kaiserul.

¹⁰ *Gaita* înseamnă *bani* în argoul brazilian.

¹¹ Moneda braziliană în acel timp (n. trad.)

¹² *Neamțul* în Brazilia este un fel de poreclă, fie că persoana provenea din Germania, fie că era foarte blond. (n. trad.)

Îmi mai amintesc și de căldura teribilă din prima noastră vară *carioca*¹³. Asudam într-un costum *homespun*, cumpărat la Berna, și încercam să mă răcoresc bând un pahar de ceai rece, urmat de altul cu suc de portocale, cumpărate de la cărucioarele care rămâneau în piață pe timpul nopții. În vecinătate, în cluburile de dans se mai puteau auzi după carnaval melodii de samba.

În timpul acela nu cunoșteam pe nimeni din redacția ziarului *Diário Carioca*, în afară de Pedro Dantas și Otávio Thyroso, pe care i-am întâlnit chiar după ce ajunseseam aici în 1949, prin intermediul directorului jurnalului, Horácio de Carvalho Júnior, căruia îi adusesem o scrisoare de recomandare scrisă la Berna de Primul Secretar al Legației Braziliene, Hygas Chagas Pereira, mare amator de fotbal.

Mă duceam la redacția ziarului pe la șapte seara, când se concepeau editorialele pentru dimineață și mă îndreptam direct către biroul lui Pedro Dantas, care totdeauna se ridica și mă complimenta într-o franceză impecabilă, fiind conștient cât de greu îmi era mie să vorbesc portugheza. Apoi, privindu-mă prin ochelarii cu lentile fumurii și aranjându-și bretelele de la pantaloni, mă întreba – totdeauna în franceză – cum mai stau lucrurile și despre colaborarea mea, care, aproape totdeauna, trata un subiect hispano-american, deși, chiar Pedro Dantas îmi sugerase discret să abordez teme mai accesibile ca, de exemplu, literatura europeană sau, și mai specific, literatura română. Eu însă foarte rar puteam să atac acest subiect, fiindcă în acei ani de totală dominație a „realismului socialist-stalinist” se distrusese aproape complet libertatea de expresie a unei literaturi care nu avea curajul de a se refugia în scrisul de sertar. Erau zilele în care Pablo Neruda spunea că e o rușine ca un tânăr poet să fie preocupat de Rilke în timp ce Nicolás Guillen scrisese poemul „Căpitanul Stalin”.

Încetul cu încetul am reușit să cunosc echipa condusă de Danton Jobin. El m-a primit cu simpatie și m-a prezentat fiului său, de asemenea reporter la *Diário*, făcând parte din echipa de tineri scriitori care începuse să publice *Revista Branca*, condusă de Saldanha Coelho și încă alții câțiva, printre care erau Haroldo Bruno, Hildon Rocha, Breno Acioli, toți colaboratori la suplimentul literar al ziarului.

Conștient de acest ajutor săptămânal, l-am căutat pe Castelinho, care, bătând la mașină cu viteza unui autentic dactilograf, își scria rubrica comentând glumele, bârfele și faptele din Camera Deputaților. Această rubrică reflecta – și azi, la aproape un sfert de secol distanță, cum observ, este o viziune benefică, oricum autentică – o Brazilie în mișcare, trăind

¹³ *Carioca* este denumirea sub care este cunoscut tot ce se referă la orașul (sau statul) Rio de Janeiro.

cei mai frumoși și mai animați ani ai existenței într-un regim democratic, inițiat în 1945, cu sfârșitul lui „Estado Novo”¹⁴.

Nici nu a fost nevoie să mă prezint. Castelinho, cu spiritul său de observație, amestecat cu o notă malițioasă – pe care aveam să le cunosc îndeaproape în timpul celor zece ani de prietenie și colaborare –, în afară de a-mi „citi” articolele, mă examina liniștit și cu multă curiozitate și, evident, cu o mare doză de simpatie. Și când i-am spus că știam că el este „autorul” mai multor articole ale mele, a început să râdă, dar a fost imediat stânjenit când i-am mulțumit, luând o poziție defensivă. Castelinho, cum aveam să-l cunosc mai târziu, era acel tip uman căruia îi plăcea mai mult să dea decât să primească.

Când m-am scuzat că vorbesc portugheza atât de rău – eu venisem din Elveția cu mai puțin de un an în urmă –, el, după câteva bătăi pe umăr, m-a asigurat că vorbesc foarte bine, iar pentru a mă consola, mi-a garantat că el cunoștea mulți străini care vorbeau mult mai prost decât mine. Și mi-a dat chiar exemple: germanul Ernesto Feder, de asemenea colaborator la *Diário Carioca*, amintindu-mi că uneori era chiar imposibil să-l înțelegi.

Apoi, luându-și haina de pe scaun, m-a rugat să merg cu el la un mic bar care avea „delicatese tipic europene”. Cu adevărat, aproape la capătul clădirii unde era *Diário* (cred că la capătul străzii Quitanda) era un mic restaurant, destul de întunecat, specializat în sandvișuri scandinave, frumos ornate cu caviar, măslina, ouă umplute, toate prezentate într-o listă de bucate pe care chelnerul o pune pe masă pe mici platouri din lemn.

Cea mai populară băutură era berea din import, elvețiană sau germană, iar Castello cerea două sticle din alt soi, din Juiz de Fora¹⁵, care erau foarte reci. Sorbeam berea cu mici înghițituri în timp ce discutam. Restaurantul era aproape gol fiindcă orele mai aglomerate erau cele de la prânz. Cel care vorbea mai mult eram eu, iar Castelinho asculta și numai rareori mă întrerupea cu o întrebare. Vorbeam mult, dar când ajungeam acasă aveam dubii că el înțelesese tot ce îi spuneam în portugheza mea incorectă.

Îi povesteam despre activitatea mea politică din România, despre cele zece volume de poezie publicate între 1935 și 1946, despre demisia mea din 1948 (eram în 1950) din poziția de însărcinat cu presa de la Legația României la Berna, despre prietenii și colegii pe care îi lăsasem în București și în alte orașe de provincie. El urmărea atent tot ce îi spuneam, fără a-și ascunde curiozitatea. Un interes pe care îl numeam omenie.

¹⁴ *Noul Stat* - nume dat perioadei republicane în Brazilia, din 1937 până în 1945, sub conducerea președintelui Getulio Vargas. (n. trad.)

¹⁵ Oraș din statul Minas Gerais din Brazilia (n. trad.)

Noi plecam ultimii din restaurant. El se întorcea la ziar, ceea ce mie îmi producea un pic de invidie. Eu mă duceam să caut autobuzul 12 „Estrada de Ferro-Copacabama”, unde locuiam într-un „apartament”, care era, de fapt, o încăpere de serviciu, separată de apartamentul propriu-zis printr-un perete. Noi locuiam la câțiva metri de metroul de Copacabama, iar „vederea” noastră era limitată de o zonă murdară, unde vecinii de la etajele superioare, pregetând să meargă la ghenă, aruncau tot ce nu îți putea trece prin minte. Noaptea, în afară de căldura sufocantă, trebuia să închidem fereastra ca să evităm invazia de muște și gândaci atrași de gunoiul din zonă, dar și de lumina la care îmi făceam exercițiile de portugheză și traduceam în română și germană din antologia de poeme de Araújo Jorje¹⁶, pe care o cumpărasem de la librăria Freitas Bastos din Piața Carioca.

Și fiindcă veni vorba de librărie, aproape în fiecare zi treceam prin fața ei și priveam de departe scriitorii care erau acolo. Și nu știu prin ce miracol, am chiar până astăzi caietul cu toate poemele pe care le tradusesem. Poeme ale unor autori total necunoscuți pentru mine, ca Bueno de Rivera, Lêdo Ivo, Macedo Miranda, Murilo Miranda. Îmi amintesc că traduceam cu ajutorul unui mic dicționar de buzunar, fiindcă nu-mi ajungeau banii ca să cumpăr unul mai mare, deși Mira se omora lucrând la Farmacia Germană de pe strada Alfândega.

Un lucru curios e că exact în acele luni, sub semnătura lui Moacir Werneck de Castro, Brasil Gerson, Dalcidio Jurandir și Egidio Squeff, presa de stânga comunistă cerea expulzarea mea din Brazilia, numindu-mă „fascist” și „vândut la *Eso Standard Brazilia*” din cauza articolelor pe care le scriam denunțând comunismul. De fiecare dată când eram acuzat ca fiind agent periculos finanțat de *Eso*¹⁷, Mira și eu nu ne puteam ascunde un zâmbet și exclamam: „oxala!” (Dumnezeule!). De fapt, nu au fost puține dățile când noi aveam un singur ou la cină, pe care îl dădeam pe din două și îl mâncam cu o felie de pâine cumpărată de la brutăria Santa Clara, de unde venea un miros de prăjituri și produse de patiserie, atât de dorite ca desert. De fapt, noi visam la o prăjitură în timp ce mâncam două banane cumpărate de la piața de pe stradă de la sfârșit de săptămână cu câțiva bănuți rămași de la tramvai.

Era totodată o violentă campanie împotriva unui „ex șef nazist”, R.O. Mann, care, potrivit unui ziar de stânga, a fost conducătorul unui lagăr de concentrare și reușise să fugă în Brazilia, iar acum locuia aici sub protecția guvernului. R.O. Mann publica – în *Diario da Noite* – articole în care analiza situația din Rusia și de după Cortina de Fier în

¹⁶ Poet brazilian (1914-1987).

¹⁷ Radio brazilian din anii 40 (n .trad.)

ultimii ani ai epocii staliniste. Textele apăreau cu sublinieri pe prima pagină, ca, de exemplu, acela care anunța că Malenkov îl va înlocui pe Stalin. Aceste articole erau mereu teme de discuție în alte publicații, la radio și chiar în Congres, provocând totdeauna aprinse controverse. Ei bine, acel R.O. Mann, fostul comandant al unui lagăr de concentrare nu era nici mai mult nici mai puțin nimeni altul decât subsemnatul.

Pseudonimul german provenea din cuvântul „roman” care însemna *român* și a fost creat de secretarul publicației *Diario da Noite*, Carlos Eiras. Acesta, împreună cu Federico Chateaubriand, era interesat de articolele mele, de fapt un fel de colaj jurnalistic cu informații puse cap la cap din excelentul ziar elvețian primit săptămânal în acel timp, în pachete mari trimise la Pensao Roma, strada Cândido Mendes, unde fusese primul meu domiciliu în Rio, după o aventură la hotel Lavradio, unde ne lăsase taxiul care ne luase din port.

Încă până astăzi îmi amintesc acele 48 de ore petrecute în acel hotel și de taximetristul care, pentru a merge din port până în strada Lavradio, a făcut zeci de ocolișuri pe străzile din centru și practic ne-a consumat toată rezerva de dolari, bani care ne fuseseră repartizați de IRO, Orgaginația Internațională pentru Refugiați.

Traducere din portugheză:
Glauce Postatni & Mihaela Albu

REVISTE ROMÂNEȘTI ÎN EXIL

ÎNȘIR'TE MĂRGĂRITE (1951-1958)

– Scurtă prezentare –

În îndepărtata Brazilie, în primul „val” al exilului românesc, a fost editată o revistă care se dorea de la început a fi „numai literară”. Cu un subtitlu inițial *Boletim trimestrial do Grupo Cultural „Andrei Mureșanu”*, iar din 1952 *Revista Scriitorilor Români Exilați. Boletim trimestrial do Grupo Cultural „Andrei Mureșanu”*, *Înșir'te mărgărite* a avut mai întâi ca redactor pe I.G. Dimitriu¹⁸, apoi, de la numărul 4, pe I.G. Dimitriu, Ștefan Baciu și Faust Brădescu, pentru ca de la numărul dublu 7-8 să apară din nou numai I.G. Dimitriu.

Rubricile principale au fost „Idei, Oameni, Fapte”, „Cronica literară”, cronici muzicale, cronici plastice, „Cronica mărunță”, cu informații din țară și din exil, iar colaboratorii frecvent întâlniți în paginile publicației sunt Ștefan Baciu – cu poezie, cronică literară, traduceri - , Vintilă Horia – cu poezie, proză și fragmente de jurnal, Al. Busuioceanu – cu poezie. Mircea Eliade este prezent și aici cu „Glossarium” și proza *12 capete de vită*, apoi Pamfil Șeicaru, Grigore Cugler, N.I. Herescu, Mira Simian, Vasile Postecă, Pius Servien, Ina Cristu (alias Monica Lovinescu), C. Amăriuței, Faust Brădescu ș.a.

Împrejurările (politice și economice) ale anului 1951 în care trăiau exilații erau foarte grele și de aceea, dintru început, în articolul program, intitulat „Un cuvânt”, se afirmă că revista apare „într-o epocă tulbură și tragică”. Și totuși, „rupți de pământul Patriei, o mână de scriitori idealști s-au hotărât să pună bazele unei reviste, care – înainte de toate, și mai presus de orice, să rămână ceea ce a fost să fie: *o revistă de literatură și cultură*” (...), ei fiind hotărâți astfel să creeze „un fenomen unic, o încercare de a da cuvânt numai și numai ideii.” În articolul program se mai afirmă de asemenea dorința continuării „tradiției latine a sufletului românesc”, dar editând-o în timpul anilor 50, realizatorii își dau seama și de „răspundere” și de „semnificație”. „Când am pus bazele acestei

¹⁸ Dintr-o scrisoare adresată de Ștefan Baciu lui Mircea Eliade (din 30 iunie 1951), aflăm că scriitorul era deja implicat în redactarea revistei : „Zilele trecute a apărut cel dintâi număr al revistei *Înșir'te mărgărite* pe care o redactez cu profesorul I.G. Dimitriu.” (v. „*Dosarul*” *Eliade 1944-1967*. Partea a doua, ed. Curtea Veche, 2003, p. 27)

reviste, a cărei continuitate o definește titlul – *Înșir’te mărgărite* – ne-am gândit în primul rând la condiția scriitorului român în exil – ca scriitor de limbă românească, iar mai apoi la cititor, care nu mai are puțină, de atâta timp, să citească o publicație care să nu fie decât literară.”

Pe lângă problema necesității unei reviste cu caracter exclusiv literar, articolul program o ridică și pe aceea a identității scriitorului român nevoit să scrie în alt spațiu ori în altă limbă, el contribuind „nu o dată la îmbogățirea patrimoniului cultural al țării în care s-a așezat, devenind prin urmare un scriitor român de limbă străină. Dar dincolo de această latură a muncii sale, *rămâne eterna lui identitate: aceea de scriitor român.*”

Și pentru că „un scriitor care nu are *cum* și *unde* să se manifeste, e un scriitor mut”, realizatorii revistei și-au asumat „datoria” de „a adăposti în paginile sale pe toți scriitorii noștri, pe care vitregia soartei, sau norocul, i-a risipit pe glob.”¹⁹ Astfel, se oferea posibilitatea „ca scriitorul să rămână un scriitor al poporului său, al poporului nostru, cu alte cuvinte”.

Scopul principal al revistei va fi astfel acela de păstrare a limbii române și, astfel, de menținere a identității chiar într-un spațiu atât de îndepărtat ca Brazilia.

Din paginile de literatură ale acestei publicații, parcurgând fie și numai semnăturile colaboratorilor, și se conturează din nou ideea „rețelei” culturale stabilite de intelectualii români pe tot cuprinsul globului în perioada primului „val” al emigrației, dorința lor de a continua activitatea din țară și de a-și păstra, prin cultură, identitatea românească.

Mihaela Albu

¹⁹ Într-o altă scrisoare adresată lui Eliade, Baciu afirmă că revista „a reușit în parte să strângă în jurul drapelului ei și idealului curat de care este însuflețită, scriitori și artiști români refugiați”, adresându-i totodată marelui conațional rugămintea de a participa „cu o contribuție literară, spre a întocmi numărul jubiliar de 100 de pagini de scris românesc peste hotare.” (v. *„Dosarul Eliade*, p. 40)

RECENZII

NICOLAE ANDREI²⁰ – „MICROPORTRETELE” LUI ȘTEFAN BACIU
(*Lupta. The Fight*, nr. 22/ 1984)

Prima impresie este aceea că „tânărul poet” este incapabil să trăiască prezentul. Cel puțin câteva dintre cărțile lui își extrag substanța dintr-un Brașov al anilor ‘30, pe vremea când poetul își pregătea debutul sau se lansa în lumea de lumini și umbre a literelor. „Microportretele” sunt și ele o asemenea carte. O carte de proză, trebuie precizat acest lucru, atunci când este vorba despre un poet, mai ales că poetul a impus volumului o anume structură, vecină cu cea a sonetului. Nici unul dintre portretele pe care le face nu depășește spațiul a două pagini, fie că cel evocat este tatăl său, ori Marcel Breslașu. Cele două pagini cu zgârcenie alocate fiecărui interlocutor l-au constrâns pe Ștefan Baciu la concizie și au contribuit în final la realizarea unui mozaic tulburător, fascinant aproape cu neputință de obținut altfel. Rămâi uimit, la sfârșitul lecturii, să constăți cât de mulți oameni a cunoscut poetul într-o carieră literară relativ scurtă, consumată în spațiul geografic românesc, și cât de bine, începând cu cei care scoteau gazetele politice și literare de la Brașov și sfârșind cu oameni care aparțineau altei generații, cum ar fi Henriette Yvonne Stahl, I. Peltz sau Neagu Rădulescu.

Dar uimirile nu se opresc aici. Lumea pe care a cunoscut-o Ștefan Baciu mai avea ceva, dincolo de culoare și de pitoresc. Ea avea conștiința „vocației” sale. Oamenii își trăiau destinul, nu-l evitau și nu i se puneau de-a curmezișul cum aveau să se întâmple lucrurile puțin mai târziu. Pe unii dintre oamenii pe care i-a invocat „tânărul poet” am avut prilejul să-i cunosc eu însumi douăzeci de ani mai târziu: băiatul timid și puțin sâsâit care era pe atunci Radu Beligan nu mai seamănă deloc cu actualul

²⁰ Pseudonimul lui Constantin Eretescu.

director al Teatrului Național, nici Eugen Jebeleanu agonizând singur în fața unui pahar de coniac între poezie și realism socialist nu este același Eugen Jebeleanu. Ai zice că a fost de ajuns să se schimbe regimul politic pentru ca aceștia să piardă conștiința vocației lor. Lumea lui Ștefan Baciuc pare cititorului de astăzi feerică, plină și, aș spune, definitiv pierdută.

De ce totuși impresia că scriitorul pare incapabil să trăiască prezentul? De ce simte el nevoia să populeze insula Oahu cu vedeniile celor pe care i-a cunoscut de-a lungul anilor? La această întrebare se pot da mai multe răspunsuri. Unul dintre ele, nu neapărat cel mai bun, ar fi acela că evocarea reprezintă un procedeu aproape mistic prin care poetul realizează contactul cu o lume și o vreme „esențiale” pentru existența sa. Un alt răspuns, care mi se pare, în ceasul de noapte când scriu rândurile acestea, mai plauzibil este acela că poetul își aduce prietenii în Hawaii pentru a fi în continuare martorii existenței sale literare. Pentru că Ștefan Baciuc face parte dintre aceia care nu și-au pierdut conștiința vocației. Și ceea ce vrea el să ne spună este acest lucru: că oriunde am fi, oricât de pierduți și de singuri, ne stă în putință să aducem cu noi lumea de acasă și să umanizăm astfel emigrația. Că prin ei continuăm să împărtășim idealurile care ne-au definit ființa culturală.

Am terminat de citit „Microportretele” lui Ștefan Baciuc și, iată, acum, am sfârșit această notă de lectură. Este vremea să pun cartea în raft și să încep alta și mă tem să fac asta pentru că aș vrea să prelungesc șirul de reflecții pe care mi le-a prilejuit ea.

MIHAI NICULESCU

**ANALIZA CUVÂNTULUI DOR. POEME DE ȘTEFAN BACIU, EDITURA
CARTEA PRIBEGIEI, 1951.**
(*Caete de dor*, nr. 6/ 1952)

Ultima culegere de poezii a lui Ștefan Baciu pe care am citit-o – mă aflu încă în țară – a fost *Cetatea lui Bucur*. A trecut de atunci un răstimp pe care-l măsoară anii – vreo doisprezece – dar și un altul ce nu mai poate fi numărat sau cuprins în vreun fel. Un răstimp străin, în care timpurile noastre sporesc fără noimă, parcă în gol. Acest straniu contrapunct, poetul *Analizei cuvântului dor* îl spune așa, numai cu două versuri: *Aveam cu zece ani mai puțin/ Planeta cu vreo două sute ... (Elegia după-amiezii de duminică)*

Din „nota autorului” aflăm că poemele cuprinse în această culegere au fost scrise între anii 1939 și 1951, deci multe din ele – lesne de recunoscut – în țară. Este a douăsprezecea carte de poezii a lui Ștefan Baciu – de la *Poemele poetului tânăr*, premiată de Fundațiile Regale în 1935 – și prima pe care o publică în pribegie. Poetul se află acum la Rio de Janeiro, cartea lui a fost tipărită în Argentina, iar cititorul care semnează mai la vale, s-a întâlnit cu ea la Paris.

Prin intervenția brutală a întâmplării, soarta scriitorului român a devenit planetară. Soartă tragică, fiindcă nicio ieșire nu e cu puțință din cleștele alternativei de a pieri înăbușit de lipsa aerului natal sau de a se adapta, cu riscul cine știe căror grave falsificări și mutilări ale propriei firi, într-un climat străin dacă nu chiar ostil și în ritmul unor prefaceri aiuritoare. /.../ Nu e de mirare că, în poemele lui Ștefan Baciu, amintirile românești cele mai minuțios concrete și mai prozaic amănunțite, uneori, se împletesc obsedant cu evocările exotice ale tânărului brazilian. /.../

Cu toată melancolia stăruitoare din poemele mai ales ale ciclurilor intitulate *Călătorii* și *Analiza cuvântului dor*, rareori câte o notă de amărăciune sau de revoltă tulbură blânda consimțire a poetului la soartă, la frumusețe, la poezie. Ștefan Baciu a rămas tot poetul tânăr a cărui

fantezie grațioasă ca și a adolescentului de odinioară mai încântă, în *Autoportret la 33 de ani*, de pildă, din care iată o strofă caracteristică:

Sunt un tânăr destul de bătrân, un luptător utopic/ Foarte bogat în imagini, foarte sărac în metal,/ Uneori ies cu planurile mele la plimbare, sau cu morții mei la bal,/ Și fac cărămizi pentru o fabrică de zăpadă la tropic.

Tineretea e de altfel unicul privilegiu și o soartă statornică a poetului, neclintită prin curgerea anilor. Deviza supremei libertăți, totdeauna, „*libertatea de a evada din cântecul tău*”, - superbă, cum numai o deviză de poet poate fi. Astfel, tristețea regăsirii în amintire și exil a locurilor copilăriei, care ar putea fi apăsătoare și rea, e răscumpărată prin grația aeriană a acestor strofe din *Revedere la Brașov*, care înobilează tema preschimbând durerea în dor. Iată-le:

*Doar casele rămân din câte-o stradă
Din sunete ne-alegem cu un clopot
Și când privim plecați pe balustradă
La colț aleargă tinerețea-n tropot.*

*Iar din păduri, din verdea lor trufie
Reci crosnii dintr-o ramură rămân.
Un vânt îți cade-n pălărie,
Ca un canar fugit de la stăpân.*

*Tu ești orașul meu, pierduta mea iubire?
Și pietrele, cum văd, încăruneșc!
Pe-o poartă trec și intru-n amintire
Dar peste noaptea mea reci umbre cresc.*

/...../

De când Verlaine a frânt gâtul elocvenței, mulțime de poeți s-au ales cu un soi de sperietură, care-i fac să scrie o poezie nevertebrată, cu articulații moi, și să se ascundă pe după vorbe, de teama de a nu întâlni vreun subiect. Ștefan Baciș nu are – slavă Muzelor! – „complexul elocvenței”. Prejudicata poeziei „pure” nu trebuie să ne împiedice de-a prețui robusta alcătuire a unor bucăți ca aceea intitulată *Între mine și Cristofor Columb*, ca amplul ritm al unei versificări susținute de-o inspirație careia nu șovăiesc a-i alătura calificativul „nobilă”. Pentru mine este una din revelațiile acestei cărți de poezie, dimpreună cu *Sub zgâie-norii din Rio de Janeiro*, din același ciclu, *Călătorii*; cu *Poetul la tropic*, *Pasărea măiastră* și *Patria* din ciclul următor; asemuindu-se toate

prin aceeași largă croială și avântare de suflu liric. Altele, tot în acest din urmă ciclu, ca de pildă: *Încă o zi în exil* și într-o oarecare măsură și *Pasărea măiastră* – c-o atmosferă ca de vrajă, cu ceva straniu și neliniștitor care-mi aduce aminte de *Corbul* lui Edgar Poe – dau un sunet mai intim, iar cântecul lor, ca fântâna Arethusei, nu încapă tot în matca aparentă a poemului, ci curge mai departe în șoaptă, înăuntru.

S-ar cuveni să mă opresc la fiecare din cele douăsprezece bucăți ale ciclului *Călătorii*, din care am menționat mai sus două. Aceea cu care se deschide: *Piede-Vară* e un model de reportaj liric, de peisaj filtrat prin sensibilitate. Altele: *Monaco*, *Lungano*, dar mai ales *Rio de Janeiro*, schiță de pastel (mai potrivit mi s-ar părea să-i zică acuarelă), exemple de poezie picturală pură, cu o exuberanță de culori încântătoare. Berna – pe care-o știu - /.../ îmi va rămâne legată în amintire de primul catren din *Berna* poetului:

*Întotdeauna-i o fântână
Prin care timpul trece în pământ
Și-ntotdeauna-i o tăcere
subt umbra bolșilor, în vânt.*

Și la fel Monaco, de-a lungul urcușului spre fantastica grădină cu cactuși, pe

*... străzi pietruite cu umbră
Păzite de case cu numere moarte.
/...../*

Și aceste două evocări din țară, imagini atât de concret, aproape fizic, pătrunzătoare, în aerul jilav și încropit al nopților braziliene:

*Un răcoros fular de vânturi din munte (Pasărea măiastră)
Spre nopțile aspre ca o pătură țărănească (Poetul la tropic)*

Alte poezii, mai toate scurte, de câte trei și patru strofe, perfecte, din primul ciclu (*Lecția de singurătate*): *Nadeș T.F.F.*, *Abecedar*, *Toamnă*, *Siesta* într-o voluptoasă fantezie, *Răspântie*, versiune mai concentrată decât *Autoportret la 33 de ani* și mai unitară; *Dimineața când ies în oraș*, cu notații sprintene, acide, ale ultimei strofe, mai ales; *Lampa* și două *Pontice*: *Mangalia* și *Peisaj oriental*, cu distihul

*Un singur vers e-n stare să cuprindă
Aceste valuri care vin și pier*

Le menționez numai, ca să mă opresc, înainte de a încheia, la două „poeme de dragoste”, pe care le transcriu în întregime:

O poezie de dragoste

*Îmi aduc de tine aminte
Într-o noapte, într-o seară, într-o zi,
Într-un surâs rece, într-un sărut fierbinte
În cuvintele în care nu te pot desluși
Îmi aduc de tine aminte.*

*E un vis, e doar o oglindă,
Și-n toate te caut, și-n toate te pierd
Nici un braț, nici un cer nu va ști să cuprindă
Obrazul acesta ce-l uit și-l dezmiere
E un vis, e doar o oglindă.*

*Te-am zărit, neclară ca steaua,
Prin oceantul deschis, prin gândul pierdut.
Rochia ta gurii mele îi este perdeaua
Bătută de-un vânt abia cunoscut
Te-am zărit, neclară ca steaua.*

*Nu te uit prin atâtea penumbre
Ești un fum, ești un foc, o pădure de taine,
Ești un cer îmbrăcat în cămașă de umbră,
Ești o ploaie ce trece prin sânge și haine
Nu te uit prin atâtea penumbre.*

Te aștept

*Seara, vino câteodată în grădină,
Umbrele când sar din prun în prun
Și când stele fără de lumină
Nu știi de răsărit sau de apun.*

*Treci cu rochia-ți largă peste dealuri
Luna când albește între vii
Și când vântul trece ca prin valuri
Printre merii albi și ruginii.*

*Ca pe-un steag prin plopi răsfiră-ți părul,
Neguri mari când lunecă pe văi.
Din fântâna nopții cu ciubărul
Zâmbitori, voi scoate ochii tăi.*

*Te aștept! Prin tufe trece dorul
Peste câmp cu iepurii gonind
Bezna și-a topit de mult mosorul
Când ca-n sfeșnic zările s-aprind.*

Aici îmi pare că „inspirația” își află sau își regăsește toată plinătatea înțelesului. Inventivitatea neslăbită, mereu reluată a primului poem o măsoară un ritm încetinit, solemn, apăsător parcă de povara regretelor. E un poem de dragoste iubită, împrăștiată-n amintire, deși nu sunt sigur că ea aparține trecutului, dar e vorba de uitare și de „atâtea penumbre”... Celălalt e un imn cosmic al dragostei neîntâmpate, o așteptare uimită de toate vorbele încă nespuse.

NICHOLAS CATANOY

POEMELE POETULUI ȘTEFAN BACIU
MADRID. START. 1972. 206 PAG.²¹

Ascuns în Honolulu, unde predă literatură braziliană, Ștefan Baciú este fără îndoială unul dintre cei mai reprezentativi poeți români din exil. Un eminent cărturar și jurnalist, el a lucrat ca atașat cultural român în Elveția din 1946 până în 1948, anul răsturnării comuniste. Evenimentele politice în țara sa de origine au dus la sfârșitul tuturor aspirațiilor sale, așa că Baciú a demisionat din serviciul diplomatic căutând azil politic în Brazilia. Acolo, în ciuda ultra-românismului său, a devenit poet latino-american, extinzându-și geografia poetică cu abilitate și pasiune crescute.

Producția sa poetică include 14 cărți, iar prezenta – *Poemele poetului Ștefan Baciú* – este o antologie a operei sale publicate până acum (1935-70). Cronologic, antologia începe cu prima carte de poezie scrisă la vârsta de 16 ani. Cartea s-a bucurat de o rapidă recunoaștere câștigând cel mai înalt premiu literar, Premiul pentru poezie decernat de Societatea Scriitorilor Români. Fiecare vers al acestei secțiuni, ca și poemele scrise înainte de 1948 indică o adâncă vulnerabilitate a sufletului, iar alegerea exactă a imaginii care conduce la cel mai deplin sens este impresionantă aici. Preocupat în chip romantic, el aduce cititorul către poet și către uneltele sale făcute din „cer și iubire”. Suntem apoi conduși spre un peisaj natal explicit și învățăm să apreciem că într-o mare măsură diferitele locuri i-au captivat inima. De remarcat în mod special sunt octavele lirice, unde se întâlnește în anumite puncte prezența umană. „Vocea ta/ când ceva în sângele meu/ trezește/ o veselie fără nume/ o bucurie liniștită”. Sau anumite evenimente, reale și clare. De vreme ce nu e vorba de sentimentalism, poetul găsește totdeauna calea de a întoarce momentele

²¹ Text preluat din volumul în limba engleză *Romanian Literature*, ed. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2010.

lumefști în elemente necesare descoperirii minunii. Minunea de dinaintea furtunii.

A doua secțiune, care cuprinde poemele scrise în exil (după 1948) sunt motivate de călătorii și amintirea locurilor și a persoanelor pe care poetul le-a descoperit în drumul său. El a cutreierat lumea în lung și-n lat, din Berna la Rio de Janeiro ori din Washington în Honolulu, capitulând în fața culorilor locale, dar momentul se termină totdeauna la Brașov, orașul său natal: „Viața mea/ un tobogan/ între Brașov și Waikiki”. Această reacție dureroasă primește acum o atenție detaliată. Stările de nostalgie și dor de casă sunt întruchipate de poet într-o varietate de tonuri și inima frântă depășește cu delicatețe ilustrațiile verbale antrenându-ne emoțiile pe alte niveluri. Dar puterea noii faze în cariera poetică a lui Baciuc constă în modul în care sunt tratate drama și exilul. Contextul permite o expresie deplină a luptei interioare iar limbajul e viu și puternic.

Cu aceste poeme Baciuc depășește tot ceea ce a scris înainte, iar prezenta antologie ne amintește încă o dată că el este nu numai un bun poet, ci unul de primă linie. Nu e nevoie să mai spun că volumul este unul de absolută necesitate pentru cel care studiază poezia română contemporană și o captivantă ars poetica pentru orice poet.

Traducere din limba engleză:
Mihaela Albu

NICHOLAS CATANOY

ȘTEFAN BACIU: *SURREALISMO LATINOAMERICANO. PREGUNTAS Y RES-PUESTAS*. OCTAVIO PAZ, PREF., UNIVERSITARIAS DE VALPARAISO, 1979, 114 PAGES²²

Ștefan Baciu, poet, traducător, cărturar, profesor, autor al primei antologii de poezie suprarealistă latino-americană, prezintă acum *Surrealismo latinoamericano. Preguntas y res-puestas* (*Suprarealismul latino-american. Întrebări și Răspunsuri*), care este o completare la antologia menționată mai sus. Într-o scurtă prefață, Octavio Paz face istoria mișcării suprarealiste în America Latină, punând totodată accentul pe activitatea de pionierat a lui Baciu.

Cartea este structurată în două părți. Interviuurile care formează prima secțiune sunt adnotări și contribuții extinse în încercarea de a umple golurile anterioarei

Antologii de poezie suprarealistă latino-americană (Antologia de la poesia surrealista latinoamericana, Mexico City, Mortiz, 1974). Scriitorii pe care îi interviuează Baciu sunt, în viziunea sa, martori la evoluția mișcării suprarealiste. Aldo Pellegrini („Vida, pasión y muerte del surrealismo argentino”), promotorul grupului suprarealist în America Latină, arată diferitele etape ale mișcării în Argentina între 1926 și 1952, și fondarea revistei suprarealiste *A partir de O*. Atenție deosebită este acordată interviurilor cu Enrique Gómez-orrea („Todo el poder a la Mandrágora”) și Braulio Arenas („La Mandrágora opera con la virtud de una leyenda”), care arată scopul revistei *Mandrágora* – „balance del amor, de la libertad del sueño, de la poesía”. Pentru Rafo Mendez („Rafo Mendez evoca el surrealismo peruano y a Cesar Moro”), Cesar Moro este singurul suprarealist ortodox din Peru. Eugenio Fernández Granell („André Breton y los surrealistas en Santo Domingo”) și Alberto Baeza

²² Text preluat din volumul *Romanian Literature*, ed. Casa Cărții de Știință, 2010.

Flores („André Breton y la Poesia Sorprendida”) discută influența directă a lui André Breton asupra suprarealismului latino-american.

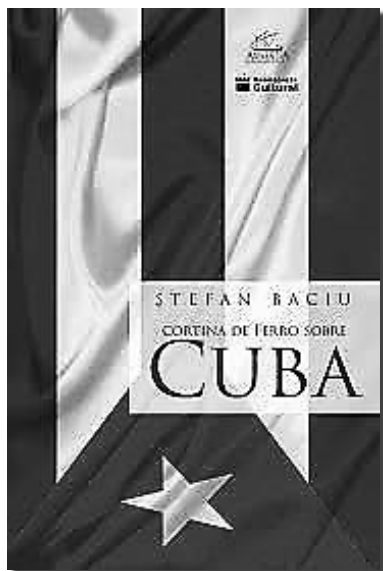
A doua parte („Palbras en libertad”) conține șase eseuri scurte care acoperă diferite aspecte ale mișcării suprealiste. O atenție specială merită următoarele: cartea lui Aldo Pellegrini *Distrucción del silencio* (1966) și eseul „Estridentismo, medio siglo despues”.

Cartea lui Baciu se constituie acum ca o binevenită și importantă contribuție, dar va avea, probabil, o și mai mare valoare pentru studiile ulterioare asupra suprarealismului latino-american.

Traducere din limba engleză:
Mihaela Albu

MĂRTURIILE LUI ȘTEFAN BACIU
(*Ființa Românească*, nr. 1/ 1963)

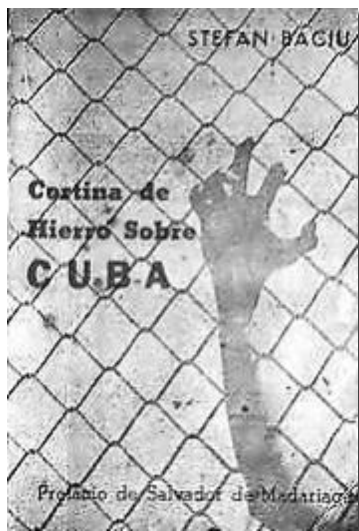
În 1961 a apărut la Rio de Janeiro un important studiu intitulat *Cortina de ferro sobre Cuba* și care se bucură de o prefață a scriitorului spaniol exilat, Salvador de Madariaga.

În exil, dl. Ștefan Baciu n-a continuat să fie doar poetul pe care-l cunoșteam din România (o culegere de poezii a apărut în exil, în 1951, sub titlul *Analiza cuvântului dor*, alta va apărea în editura Fundației Regele Carol I), el a devenit și unul dintre cei mai apreciați ziariști politici din Brazilia, specializat în problemele Americii latine și în încercările de infiltrare comunistă în continentul sud-american. Secretar general al

Congresului pentru Libertatea Culturii la Rio de Janeiro, Ștefan Baciu se luptă pentru o adevărată democrație în țările Americii latine, opunându-se dictaturilor de oriunde ar fi inspirate ele. În acest sens, Ștefan Baciu a mai publicat la Rio de Janeiro încă trei cărți care au avut răsunet: *Un continente en busca de uma doutrina*, în 1959, *Ideias e partidos políticos na Argentina*, în 1960, și *America Latina – Estados Unidos*, în 1961. Sutele de articole pe care Ștefan Baciu le-a consacrat Americii latine în ziarele braziliene (el a fost și redactorul secțiunii de politică internațională la *Tribuna da Imprensa* de la Rio de Janeiro) nu sunt numai rezultatul unor studii teoretice; de-a lungul călătoriilor sale în țările continentului sud-american, el a luat contact cu principalii fruntași politici ca Betancourt, Frondizi, Juan José Arevalo sau Guevara și Fidel Castro. Prin articolele sale împotriva dictatorului Battista, Ștefan Baciu se semnalase ca favorabil întru începuturi castrismului și a fost invitat acolo, în 1959, având astfel prilejul să cunoască personal nu numai pe toți șefii politici ai Cubei castriste, dar și stările de fapt. Urmărind apoi evoluția situației, Ștefan Baciu a ajuns la convingerea pe care o dezvoltă îndelung în acest studiu, convingere exprimată și în titlu: „cortina de fier a

căzut asupra Cubei”, această țară devine o „democrație populară”, un satelit al Rusiei.

Valoarea cărții nu constă deci numai în felul documentat și amănunțit în care este studiată această evoluție, în radiografia profundă a acestui nou satelit al Rusiei, dar și în personalitatea autorului. După cum scrie și Salvador de Madariaga, în prefața sa: „Aceasta este o carte de bună credință. A scris-o un om care a studiat problema Cubei în viață și în cărți și care a trăit el însuși această problemă în România.” Arătând cum Fidel Castro a câștigat bătălia pentru răsturnarea regimului Battista, nu prin forța numerică a efectivelor sale, ci pentru că s-a sprijinit pe clasa mijlocie, pentru că însăși birocrăția lui Battista a abandonat pe dictator, Salvador de Madariaga rezumă în

prefață trădările succesive ale lui Fidel Castro și constată: „De abia Cuba își recucerise libertatea și Fidel Castro a dăruit-o asasinilor libertății din Ungaria. Aceasta este trădarea cea mai dezgustătoare dintre toate.”

*

Tot din Brazilia ne mai sosește un alt volum în limba portugheză al lui Ștefan Baciu, intitulat *Buchareste estação norte* și apărut la editura Cruzeiro din Rio de Janeiro. Sub acest titlu de *București, gara de nord*, Ștefan Baciu ne prezintă atât amintirile debuturilor sale literare bucureștene, cât și o mărturie directă asupra felului în care comuniștii au pus mâna pe putere în România.

SCRISORI DIN EXIL

STELUȚA PESTREA-SUCIU

DIN CORESPONDENȚA LUI NICHOLAS CATANOY²³ CU ȘTEFAN BACIU

Din Germania, unde locuiește, Nicholas Catanoy mi-a oferit, printr-un gest de prietenie, o amplă arhivă din corespondența sa. Prin consistență, piesele trec dincolo de obiceiul comunicării epistolare, specific unei întregi generații. Publicate, devin mărturii utile și inedite pentru literatura română.

Un capitol îl formează schimbul de scrisori dintre Nicholas Catanoy și Ștefan Baciu, doi brașoveni ajunși scriitori recunoscuți, fiecare în alt colț al lumii.

Prima piesă a schimbului epistolar – care face subiectul acestor notații – este semnată de Catanoy în anul 1970, iar ultima, din 1992, este expediată de Ștefan Baciu. Când începe corespondența, cei doi nu se cunoșteau personal, legătura fiind telefonică, inițiată de cel mai tânăr dintre interlocutori, sau prin intermediul scrisorilor. În anul 1975, pentru 48 de ore, Herr Doktor se va afla

²³ **Nicholas Catanoy** s-a născut la Brașov în 1925, într-o familie înstărită, tatăl său fiind un cunoscut comerciant. Urmează Liceul „Dr. Ioan Meșotă” din orașul natal, perioadă în care frecventează cenaclul literar al soților Gherghinescu-Vania. Criticul Octav Șuluțiu, profesor la Liceul „Andrei Șaguna”, și scriitorul Radu D. Rosetti, prieten de familie, sunt doi intelectuali tutelari pentru adolescentul aflat într-o criză existențială. După absolvirea liceului este încorporat la Școala de Ofițeri de rezervă de la Găești. Este arestat pentru afișarea sentimentelor anticomuniste. Grațiat, este aruncat într-un lagăr de concentrare. După eliberare, între 1947-1952, urmează medicina și filosofia la Cluj. Exerciță profesia de medic la Predeal, Tohan și București. Prin căsătorie, în 1962 emigrează în Canada (aici își schimbă numele din Cătănoiu în Catanoy, din motive lesne de înțeles). În calitate de Visiting Professor este invitat să țină cursuri de poezie contemporană la Universitatea Sir George Williams din Montreal. Spiritul de aventură, care l-a urmărit toată viața, îl determină să se angajeze ca medic-pilot în Nigeria și America de Sud, străbate lumea din Thailanda până în Egipt, Tunisia și Nepal. Față de Ștefan Baciu, care debutează editorial în țară, Nicholas Catanoy tipărește primul volum de versuri cvadrilingv, *Hic et nunc*, în 1968 la New-York, care îl impune în lumea literară. Cele peste 20 de volume care acoperă o arie largă de specii literare – poezie, proză, eseuri, aforisme, jurnale – sunt tipărite la edituri din SUA, Canada și Europa și primite călduros de critică. Va fi descoperit în țară ca scriitor după 1990. De reținut că, în 1977, alcătuiește o *Antologie de poezie românească*, tradusă în engleză, „Modern Romanian Poetry”, tipărită în Canada.

în Honolulu, prima lor întâlnire. A doua se va întâmpla în 1984, când Ștefan Baciu îi va fi pentru trei zile oaspete în Germania.

Aflați pe aceeași lungime de undă, dorința celor doi corespondenți este de a-și comunica gândurile, de a se informa asupra unor proiecte, de a face schimb de opinii, nelipsind judecățile de valoare, de a evoca Brașovul, orașul natal.

Spontan și natural din fire, cu dorința de a crea un raport relaxat între sine și destinatar, Ștefan Baciu își îmbogățește epistolele cu desene sau poezii, iar semnătura împodobită cu vorbe ghidușe. (*Salud y pesetos! Ștefan Baciu care acum suflă în iaurt!* sau *Din Dealul Pacific în Bad Wildungen, te salut cu rimate sentimente ca un brașovean honolulez*).

Fiind vorba de un număr mare de documente, am selectat doar câteva fapte de amplitudine literară, care potențează starea lor de spirit într-un moment circumstanțial.

În prima scrisoare din 10 ianuarie 1970, Nicholas Catanoy îi expediază lui Ștefan Baciu câteva poeme semnate de Gherghinescu Vania, „*care trece prin momente extrem de grele: Domnița Gherghinescu nu mai este și acest sfârșit brutal și neașteptat l-a doborât. Pentru a-l reconforta am îndrăznit să vă trimit câteva traduceri englezești ale Domniei-Sale cu intenția de-a publica măcar un poem, dacă credeți de cuviință. Ar fi mai mult decât un sprijin moral. Publicarea în străinătate a poeziilor din țară este un eveniment important în cariera unui scriitor, în special a celor din generația Domniei-Sale argumentând credințele și prestigiul autorului*”. În altă ordine de idei, îi oferă destinatarului câteva amănunte despre proiectul „Antologia poeziilor români” (ediție engleză unilingvă) în care Ștefan Baciu va figura cu două poeme. În scrisoarea de răspuns din 17 ianuarie 1970, Ștefan Baciu își arată interesul, dar și curiozitatea față de sumarul Antologiei: „*Cine face parte? Poezi din țară sau numai ceea ce se (mai) poate numi „exil”. Problema sau frontiera este greu de determinat. În ceea ce mă privește am ales cu desăvârșire exilul, fără niciun fel de compromis*”. Tonul amar din finalul scrisorii se poate explica prin următoarele: în 1968 se va tipări la București Antologia „Poezia română modernă” de Nicolae Manolescu, în care figura și Ștefan Baciu cu poeme scrise în 1940, dar retrasă din librării. Faptul îl irită pe Ștefan Baciu care acum, la doi ani de la consumarea istoriei, își descarcă supărarea, cu aluzie la denigratori: „*... eu înjurat «ca la ușa cortului» în reviste de un fost colaborator al lui «Der Soldat». Tresem.*” . Referitor la Gherghinescu: „*Voi publica poeme de Vania; mi-a trimis tăieturi din presă despre Domnița noastră a tuturor. A poeziei. I-am răspuns, dar asta nu este nimic. M-am mirat la 52, că el are 70*”.

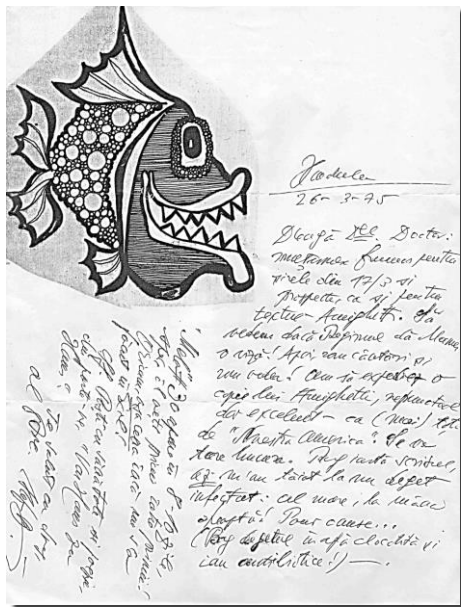
Tonul scrisorilor este destins, nimic artificial, din contră, discuția se desfășoară într-o libertate deplină, așa cum stă bine unui dialog între doi intelectuali aflați pe meridiane diferite, dar preocupați de soarta literaturii și mai ales a celei române, fie că este din exil sau din țară. Nicholas Catanoy îl înștiințează permanent pe „Dear Professor” de stadiul în care se află Antologia sa: *„Până în prezent numai Polonia este reprezentată în această colecție pentru țările din estul Europei (...) Lucrez de aproape doi ani. Manuscrisul a fost finisat recent și acum este la prima lectură la Londra. Editorul șef a redus volumul la 150 pagini și ar dori să includ numai perioada postbelică. Și aici m-am opus categoric pentru că valorile stabile în poezia contemporană (din țară) au fost elaborate între cele două războaie. Duelul continuă”* (28.I.1970).

Subiectul este reluat într-o scrisoare din 14 iunie 1970 expediată de Nicholas Catanoy: *„A fost o luptă cruntă de peste 6 luni pentru că o parte din colectivul redacției (Antologia) a refuzat la început publicarea poezilor dintre cele două războaie (...) Continuând ideea promovării literelor românești în sfera engleză, în ciuda indiferenței și a nereceptivității anglo-saxone, am hotărât să mă lupt în continuare”*. Ștefan Baciuc răspunde: *„Ceea ce îmi îngădui să cred este că trebuie să fie o lucrare reprezentativă, fără beniuicii (Mihai Beniuc, n. n), ciceronii (Cicerone Teodorescu, n. n) și bourenii (Radu Boureanu, n. n) care au degradat poezia. Acești tovarăși trebuie cu atenție eliminați din literele românești. Timpul va avea grijă de rest. El este marele arbitru”*. (Scrisoare din 3.II.1970) În dorința de a populariza scriitorii români în străinătate, Nicholas Catanoy îl îndeamnă pe Ștefan Baciuc să aibă în vedere o istorie a literaturii române contemporane care *„ar umple un gol de mult resimțit aici și chiar în țară. Așteptăm realizarea acestui proiect (Patriotic duty)”* (4.IV.1977). Din răspunsul lui Baciuc aflăm câte ceva despre o posibilă lucrare de acest gen: *„Am peste 1100 pagini de manuscris din Istoria mea literară, amintirile din «Praful de pe tobă». Momentan nu văd cum s-ar putea edita. Săltarul meu e plin de manuscrise: română, germană, spaniolă, portugheză. – Cine ar fi spus, sub Tâmpa «in illo tempore»”* (15.IV.1977). Din alte corespondențe semnate de Ștefan Baciuc aflăm despre efortul depus pentru tipărirea revistei „Mele” și a volumului „Praful de pe tobă”, în ciuda dificultăților materiale, situație în care *„nu, nu mai am de gând să fac «o continuare» la «Praful de pe tobă»: sumă imensă, ca să culeg înjurături în presa exilului, de la 2 foști amici și 98% tăcere. Prefer să scriu pentru săltar și pentru editurile din Chile, Mexico, Brazilia și Costa Rica, unde îmi vor apare volumele în 1982-83. Firește că «Mele» merge înainte”* (6.V.1982). Bineînțeles că între timp a publicat „Microportrete” (1984)

„un fel de continuare” – cum spune autorul – la „Praful de pe tobă”. Având cultul valorilor autentice, Nicholas Catanoy îi scrie cu un entuziasm supus unei îndelungate chibzuințe lui Dear Professor: „Dumneavoastră alături de M(ircea) Eliade, V(întilă) Horia, Emil Cioran, V(irgil) Ierunca, E(ugen) Ionescu, M(onica) Lovinescu sunteți singurii «consacrați» ținând standardul exilului mereu sus cu demnitate, cu eforturi și cu sacrificii enorme. Istoria literaturii române contemporane nu poate fi completă decât cu prezența «exilaților autentici». Nu am nicio îndoială în această privință” (10.VI. 1980).

Fără motive, în afară de boala lui Ștefan Baciuc, corespondența începe să se rărească. Așa se face că Nicholas Catanoy îi scrie în 28.II.1990 lui Liebe Herr Prof pe un ton care să-i creeze o stare de bine și, de ce nu, să-i mângâie orgoliul: „neștiri”, „nevești”, de mult, din insula Paradisului – vă regăsesc totuși, mereu, în diferite reviste și ziare (inclusiv un portret Baciuc din Kronstadler Zeitung) și pe nenumăratele meridiane, constant activ (meilleurs vœux pour votre anniversaire), cu spiritul polyvalent, cu cuvântul poliglot, dar cu inima permanent în centrul Brașovului adorat. Un ecou hawaian m-ar bucura mult, cu știri și întâmplări personale, cu scrieri „baciene”, așa ca pe vremurile din anii 70 și 80. Încă o dată ani mulți și fericiți! Christos a înviat și în Hawaii!”

Intenția noastră fiind o restituire în volum a corespondenței lui Nicholas Catanoy, ca o minimă demonstrație, reproducem câteva epistole datate 1975.

Ștefan Baciu

Honolulu

19.3.75

Dragă Domnule Cătănoiu²⁴,

Țin să-ți exprim cele mai vii și mai calde mulțumiri pentru textul cronicei D-tale despre **Antalogie**²⁵. E un punct de vedere care mă încântă, pentru că D-ta ai știut să sesizezi mesajul precis al cărții mele. De altfel, vocea D-tale de poet se alătură unui grup în fruntea căruia e Octavio Paz!

„MELE” e în lucru: 2 caiete dintr-odată; le vom da drumul în martie și fin de aprilie! Cel cu poeții români în exil mi se pare a fi un unic *document*!

Cu urări alese din parte-ne de Sf. Paști – Rămân al D-tale concetățean din Honolulu

Ștefan Baciu

Nicholas Catanoy

359 Bad Wildungen

21.04.1975

Dear Professor Baciu,²⁶

Mulțumiri pentru „Mele”. Ca întotdeauna, plin de surprize (plăcute). Nume noi, pentru mine. Îmbucurător însă, în numele „talentului”. Voi încerca să iau contact cu unii, pentru Antologia pe care o prepar pe îndelete.

Paralel cu *Antologia*, noi rugăminți. De unde pot obține versurile lui Cotruș și poemele postume ale lui Grigore-Cugler-Apunake, recent editate la Madrid? Îndatorat.

Para-paralel. În afara poemelor traduse din „Poemele lui Șt. Baciu” am dori să includem și ceva din Ukulele²⁷ (Menehune

²⁴ Scrisoare olografă, cu antetul Universității din Hawaii, Honolulu.

²⁵ *Poemele poetului: Ștefan Baciu* (Antologie, prefață de Lucian Boz, Colecția Start, Madrid, 1972)

²⁶ Scrisoare dactilografiată.

²⁷ *Ukulele*, Ed. Destin, Madrid, 1967.

Press Honolulu, 1972). Ar facilita enorm procesul primei traduceri. Și a doua (a treia?) rugămintea. Un mic *Bio-bibliographical list* al D-nei Mira Simian. Mereu îndatorat.

Evident aș fi extrem de încântat să fac o cronică a eseurilor și a versurilor D-nei Simian, pentru Books Abroad (Au apărut?). Din nou, mulțumiri. Vă așteptăm pe acest meridian. Cu constant devotament și urări de bine, al dumneavoastră

N. Catanoy

Ștefan Baci

Honolulu

28.4.75

Liebe Herr Doktor²⁸,

Răspund în fugă șirelor (*șirurilor*, n. n) D-tale amabile din 21 curent. Suntem la fin de semestru și peste o lună plecăm (urmează adresa din Berlin).

Iată răspunsurile:

1. Cotruș e total epuizat.
2. Pe Cugler ți-l trimit eu; la toamnă încă nu e apărută cartea (Merge teribil de încet).

3. „Ukulele” din „Menehune Press” e text *tradus* din „Poemele poetului Ștefan Baci” despre care atât de frumos ai scris. E o plachetă improvizată de un amic!

4. Mira îți va trimite cărțile și – anticipat – mulțumește pentru cronică.

Sper c-au sosit „Călătoriile”²⁹ în care vei afla Brașovul nostru așa cum nu ni-l pot fura „tovii” și „istoricii” lor „literari”.

Te salut cu drag
al tău Ștefan Baci

²⁸ Scrisoare olografă.

²⁹ *Călătorii (memorialistică)*, Colecția Start, Madrid, 1974.

Ștefan Baciu

Honolulu

6 mai 1975

Liebe Herr Doktor „Meșotist”³⁰:

M-am bucurat că ți-au plăcut „Călătoriile”. Nici un „pericol” să merg în R. S. R, care *nu* e țara mea; eu m-am născut în *România* (Țara eternă!).

Nu țin minte (sic) anul exact al celor două reviste din Rio („Înșir’te Mărgărite” și „Exil” – aproximativ 1951-1953/4). Cineva „grijuliu” mi-a aruncat arhiva la gunoi (!) când mi s-a împachetat biblioteca. În ‘50 mi s-a *ars* de părinți arhiva (1933-1946) la Brașov. Staliniștii nu „iubeau” pe „fugari”.

Despre cele două reviste, dacă afli adresa lui I.G. Dumitriu (W. Germany) – a fost coredactor. Eu le-am trecut la ... trecut! Au fost primele foi literare românești în America de Sud și – poate – singurele.

Cu bine și alese salutări
Al D-tale Ștefan Baciu

Nicholas Catanoy

28.4.1975

Dear Professor Baciu³¹,

Călătorule mi-au plăcut imens. Cu recăderi în anii „liceeni” (fiind meșotist, am fost rivali, și totuși nu ...) în atmosfera entuziasmului de atunci, în umbra frunzișului de subt Tâmpa – cartea mi-a redeschis pofta de-a privi Brașovul ca atunci. Tragedia celui de azi este indescriptibilă (L-am revăzut aproape succesiv între anii ‘70 și ‘74) mereu cu inima încleștată. Nu cred că v-ar face plăcere să-l revedeți acum. Păstrați-l așa ca în „Călătorii”, așa îl voi păstra și eu.

Neparalel. Revenind mereu la datele bibliografice pentru Indexul autorilor în Exil. Dacă nu mă înșel, ați editat „Exil” și „Înșir’te Mărgărite” (Brazilia). V-aș rămâne îndatorat dacă mi-ați putea spune două cuvinte despre reviste (Data apariției, Decedate? Țelul.

³⁰ Scrisoare olografă.

³¹ Scrisoare dactilografiată.

Colaboratori). Nu mai îndrăznesc să mai apelez la dumneavoastră, atât sunt de îndatorat (pentru a nu aminti abuzul din cursul anilor).

Din nou mulțumiri pentru volum și urări de bine. Distinse omagii Doamnei.

Cu alese gânduri și sentimente
Nicholas Catanoy

ȘTEFAN BACIU CĂTRE MIRCEA POPESCU

UNIVERSITY OF WASHINGTON
DEPARTMENT OF ROMANCE LANGUAGES AND LITERATURE
SEATTLE 5 Denny Hall 217

29. XI. 1963

Iubite Domnule Mircea Popescu,³²

M-am bucurat primind cuvintele bune despre ultima mea carte, împreună cu cele ale vechii mele prietene Nina Battali.³³ Dacă te vei uita pe hartă (în colț pe stânga, USA, frontiera cu Canada) vei înțelege poate și mai bine ... dat fiind că eu sunt autor, expeditor, administrator, etc., am băgat de seamă că ți-am expedit două exemplare din carte, ceea ce înseamnă că te prețuiesc îndoit. Ai fi atât de bun să rupi dedicația din exemplarul care va trebui să sosească în curând, dându-l unui ins care merită cartea, adică ȘTIE să cetească poezie românească? (Răspunzând cererii Ninei, am expedit ieri un exemplar pentru Nina Mateescu). Tot în ordinea asta de idei: te-ar deranja din cale afară de mult, dacă ți-ași expedia un pachet cu 10 bucați, ca să le dai cetitorilor din categoria de mai sus, presupunând că există? (Firește că dacă, ici-colo apare un hai să zicem cumpărător, e și mai bine: cartea a fost plătită din buzunarele mele de belfer, chiar în \$\$\$\$, și-a costat destule

³² Scrisoare dactilografiată la mașina de scris.

³³ Corect **Nina Batalli** (1913 - 1993). A studiat pictura la Facultatea de Belle-Arte din București, absolvind și Facultatea de Litere, între 1934-1939 sub îndrumarea lui Francisc Șirato. Expune pentru prima dată la „Salonul Oficial de Primăvară” în 1939, când are și prima expoziție personală la Balcic. În 1940 are prima expoziție personală la Ateneu. Din 1948 se stabilește în Italia și în 1949 expune la Napoli. Din această perioadă datează cel mai reprodus portret al lui Mircea ELIADE de a cărui familie artista era legată de mulți ani prin legături de prietenie. Poate cea mai importantă expoziție a sa este cea din 1975 de la Roma când expune la Centro D'Arte La Barcaccia peisaje și marine din Honduras (ocazie cu care Monica Lovinescu amintește evenimentul la Radio Europa Liberă). Artista este menționată în „Memoriile” lui Mircea Eliade și în „Jurnalul” Monicăi Lovinescu (cf. http://ro.wikipedia.org/wiki/Nina_Batalli)

parale). Eu cred că cetitori adevărați, afară de câteva excepții, din care, hélas, facem parte, au murit de mult.

În legătură cu cererea de colaborare la REVISTA SCRITORILOR: ai vrea să publici un eseu al meu despre Aron Cotruș?³⁴ Text de aproximativ 15-20 de pagini la mașină, cu două sau trei reproduceri: poezie în autograf, dedicație, o fotografie, urmând ca după apariția în revistă să se tragă 100 de „separate”? Se poate? E vorba de-un lucru relativ nou: încercare de amestec de amintiri cu anumite note despre poezia lui Cotruș, situarea lui ca om și scriitor în mediu românesc, cu câteva reminiscențe personale. Dacă există posibilitatea materială de-a face „separata”, mă apuc imediat de scris și în 30 de zile îți expediez manuscris și poze. Dacă nu se poate, nici o supărare, am să dau o poezioară, sau câteva traduceri din lirica latino-americană de azi; cum vei alege. Eu m’am obicinuit cu tot felul de refuzuri naționale, în exilul acesta în care se găsesc bani pentru de toate, de la politica de partid la cartaboși, în afară de cultură, în afară de cazul în care aceasta nu se face în spirit de gașcă.

Nu știi dacă ne-am cunoscut la București; se poate. Ne-am văzut, cred, în fugă, în 19 [ilizbil] la Milano, la colț de stradă, cu Voicu Anghel. E mult de-atunci.

Cu cele mai bune gânduri, al Dtale stimător
(Semnătură olografă) Ștefan Baciú

³⁴ **Aron Cotruș** (1891-1961), diplomat și poet, refugiat politic în Spania, unde e director al revistei *Carpații*. În anul 1957 s-a stabilit în Statele Unite. În exil, a publicat numeroase volume de poezii în română și spaniolă: „Poema de Montserrat”, în revista *Escorial*, Spania, 1949; „Poemas”, Madrid, 1951; „Drumuri prin furtună”, Madrid, 1951; „Canto a ramon Llull”, Mallorca, Spania, 1952; „Rapsodia Iberică”, Editura „Carpații”, Madrid, 1954; „Între Volga și Mississipi”, Editura „Carpații”, Madrid, 1956.

N.P. COMNEANU³⁵ CĂTRE MIRCEA POPESCU

PALAZZO BARGAGLI PETRUCCI
PIAZZA SANTA MARIA SOPRANO,
TEL. 26.480 FIRENZE³⁶
18 oct 1955

Stimate Domnule Doctor,

Vă mulțumesc atât pentru scrisoarea Dv. din 13 oct., cât și pentru frumoasele Reviste ce mi' ați trimis, unde am găsit prețioase precizuni.

Cum, între timp, am primit alte scrisori de la Paris și am avut și aici importante întrevederi cu Ambasadorul Ferrara și cu Prof. Vedovato³⁷, membrii în Comitetul „Uniunii” interguvernamentale, îmi permit a vă ruga să faceți un salt până la Florenza pentru a vedea care este calea cea mai bună pentru a fi invitată și țara noastră, cea adevărată, cea liberă, în mod oficial.

Aveți un tren escelent pe la 7,50 (dacă nu mă înșel?!) și altul pe la 8,20. Primul sosește la 12 la Florenza; cel de-al doilea, un sfert de ceas mai târziu. Puteți veni imediat la mine. Vom dejuna împreună și sta de vorbă, examinând toate elementele chestiunii, care nu e ușoară.

Puteți pleca de aici pe la 5,6,7,8 pentru a sosi la Roma pe la 9,10,11,12 seara.

Cheltuielile călătoriei Dv. mă vor privi, bine înțeles, pe mine.

Ași propune, dacă această dată vă convine, ziua de Duminică 23 octombrie viitor.

Vestiți-mă vă rog cât de neîntârziat pentru a nu lua alte îndatoriri.

Primiți, vă rog, stimate Domnule Doctor împreună cu mulțumirile mele încredințarea distinsei mele considerații.

N.P. Comneanu

³⁵ **Nicolae Petrescu-Comnen (Comneanu)** (1881 - 1958) a fost jurist, diplomat, profesor, publicist și om politic român. A fost delegat la Liga Națiunilor (1932-1928 și 1938), ambasador în Germania (1927-1929 și 1932), ministru al afacerilor externe (1938). S-a stabilit în Florența. A publicat lucrări de drept, istorie și memorialistică, precum și diferite articole în presa elvețiană și franceză.

³⁶ Antetul paginii imprimat.

³⁷ **Giuseppe Vedovato** (1912 – 2012) politician italian. A studiat la Royal Higher Institute of Social and Political Sciences „Cesare Alfieri”. Din 1937 a devenit redactor șef *Rivista di studi politici internazionali*. A fost deputat, senator, șeful grupului Particului Creștin Democrat apoi parlamentar în Adunarea Consiliului Europei. A fost de asemenea profesor emerit de istorie la Universitatea „La Sapienza” din Roma. Este autorul unor cărți și articole de istorie și politică.

PALAZZO BARGAGLI PETRUCCI
PIAZZA SANTA MARIA SOPRANO,
TEL. 26.480 FIRENZE
6 martie 1957

Stimate Domnule Doctor,

Bineînțeles, sunt de acord să publicați cuvântarea mea în „România” împreună cu „proza” ilustrațiilor oratori. În acest caz vă rog a’mi trimite vre-o 5-6 exemplare din Revistă.

Într’adevăr, ași fi fost bucuros să vin să te aud vorbind despre poezia românească, dar atâtea nevoi mă rețin aici!

Trimit aici alăturat mesajul dorit.

Dacă știam din timp, vă trimiteam vre-o două trei sonete, publicate la Paris în limba franceză acum... o jumătate de veac!

Izbândă !

O cordială strângere de mână,
N P Comneanu

P.S. Pentru a nu vă întârzia, vă trimit mesajul în românește cu rugămintea de a-l traduce Dvoastră.

Vă trimit și originalul cuvântărei. E unicul ce posed.

ÎN EXIL DESPRE EXIL. DOR DE ROMÂNIA

„bate-un vânt din Kona, plouă și-i târziu
Mătur praful lumii singur într-un far.”

„nu-i patria făcută din urale
ci din tăceri, din doruri și distanțe;
o strâng din praf, la tropic în sandale
și-o-mprăști-n lume în speranțe.”

Ștefan Baciu

„Ducem o viață grea de oameni liberi – o viață de oameni care nu au vrut să fie lacheii nimănu. Avem toate libertățile, inclusiv aceea de a muri de foame.”

Ștefan Baciu

„...*a fi exilat* cu adevărat înseamnă contract cu Dumnezeu și cu moartea./.../ Exilul acesta al nostru e într-adevăr confruntare cu veșnicia și cu noi înșine.”

Vasile Postecă

„Aici e vânt, înnorat, uneori vânt, stau în casă și lucrez la o carte, scriu articole și prepar conferințe, o viață în aparență liniștită, în fond **arsă de dorul de acasă.**”

Vintilă Horia

„Dacă ar trebui să rezum în sinteza unui scris hieroglific noțiunea cuvântului «România», aș tăia o linie orizontală care ar înfățișa zarea nețârmurită a câmpiei noastre cu unghiul ascuțit al unei cumpene de puț.”

G.M. Cantacuzino

(apud V. Ierunca - *Românește*)

„Când am citit – în exil – această frază de «izvor» și de «popas» a lui G. M. Cantacuzino, s-a instalat în mine pentru multe zile un fel de oprire ciudată, un fel de ceață surdă pentru toate ispitele spirituale ale Parisului. Parcă cineva zăvorâse în mine feroarea cunoașterii, izvorul zilnic de a rodi ziua. Revolta însăși pe care o port cu venin și răspundere era întreruptă. Totul nu era decât privire – privire pură peste mine și peste timp – spre România”

Virgil Ierunca

„Din ceardac, în zilele limpezi, se vedeau către sud-est munții Măcinului, albaștri în depărtarea danubiană. În stânga, peste șoseaua care ducea la Brăila, dincolo de albia vastă și seacă a Râmnicului, vedeam turlele tuturor bisericilor dominând orașul. De Paște, când bătea vântul de la răsărit, se auzea fanfara din grădina publică sau muzica de la iarmarocul cu dulap și mititei și, uneori, răcnetele fetelor ținute de mijloc de flăcăi care profitau de înălțimile scrânciobului ca să facă din protecție incursiune. Merii înfloreau pe toate dealurile, de la Slobozia până la Dumitrești. Erau ca o ninsoare fragedă și inocentă care se transforma, în august, încovoiind până la pământ crengile supraîncărcate. Între doi meri, în spatele grajdului, îmi făcusem o masă și o banchetă de lemn și acolo îmi scriam primele romane, pe care niciodată nu am izbutit să le duc până la capăt. /.../

Aici, la munte, cu Escorialul în față, am o bicicletă cu care mă duc până în sat să cumpăr ziarul, hârtie de scris sau struguri; trec prin spatele gării pe un drum de praf și bolovani care mă scoate direct în centru; pedalez cu putere din cauza pantei ușoare însă bine simțită în mușchii pulpelor și mă gândesc imediat la șoseaua care mă scoate la podul de peste Râmnic. Felul cum roata de gumă mușcă din praf și din pietriș, zumzetul monoton și aproape îmbătător al roților pe drumul primitiv și călduros, mă duc în urmă spre acea glorioasă intrare în misterele după-amiezii râmnicene.”

Vintilă Horia

„Vreau mereu – prostește – să fac ceva, să facem ceva pentru această Românie pe care o descopăr după ce am pierdut-o.”

Virgil Ierunca

MUZEE ȘI BIBLIOTECI DEDICATE EXILULUI ROMÂNESC

TRAIAN DUMBRĂVEANU

CASA MEMORIALĂ „ȘTEFAN BACIU” – BRAȘOV

Brașovul anului 1918 devine început de drum al unei istorii personale, semnată Ștefan Aurel Baciu. Destinul său a fost scris încă de la început, cu multă generozitate de părinții cărora le va păstra nu doar o amintire duiosă, ci le va da atributul eternității evocându-i de fiecare dată cu majuscule: Mama și Tata.

Datorită acestor puternice legături va păstra nealterat în suflet farmecul amintirii lor, iar poetul cel pierdut în ani se va întoarce mereu cu gândul și inima alături de ei.

Mama, Elisabeta Maria Sager (1896-1985), pe care cei apropiați o numeau Else, era o femeie educată, inteligentă și rafinată, cu studii absolvite la liceul evanghelic german „Johannes Honterus”, avându-l printre profesori pe scriitorul Adolf Meschendorfer, care i-a prețuit cultura și talentul la literatură. Ea era fiica inginerului silvic austriac Arthur Sager, cel care a fost adus de la Viena de către Regele Carol I, pentru a pune la punct codul silvic în România, dar și pentru a construi mai târziu primul teleferic pentru bușteni din Bucovina.

Chiar dacă a fost casnică, Else Baciu a reușit să aducă valorile și frumusețea lumii exterioare prin serile de poezie și muzică care au ajuns să devină parte integrantă a celor dintâi lecții de educație ale lui Ștefan Baciu și ale surorii sale.

Tatăl, Ioan Baci (1888-1956), o mare personalitate a Braşovului, impresiona prin cultura sa, prin preocupările artistice și experiența ca profesor de limba germană și latină.

Fiu de preot din satul Nadeș, de pe Târnavă, Ioan Baci a fost bursier al Fundației Emanoil Gojdu, care acorda burse studenților merituoși.

Și-a dat doctoratul la Universitatea din Budapesta în litere și filosofie cu o teză intitulată *Elementul miraculos din feeriile lui Ferdinand Raimund*, ceea ce însemna foarte mult pentru acea vreme având în considerare faptul că la liceul „Andrei Șaguna”, doar el și profesorul de matematică, Matei Antonescu, aveau doctoratul.

La muzeul de istorie din Casa Sfatului din Braşov există un document, *Credențial*, semnat de românii din Șcheii Braşovului, prin care aceștia aderă la Marea Unire din 1918. Președintele comisiei a fost dr. Vasile Saftu, iar secretar, tânărul prof. dr. Ioan Baci de la Liceul „Andrei Șaguna” din Braşov.

„Neuitatul Tată”, cum îl numește Ștefan Baci, va rămâne un etalon nu doar pentru fiul său, dar și pentru cei care l-au cunoscut, elevi de-ai săi sau alte personalități culturale ale vremii.

Recunoașterea valorii sale a fost atestată prin alegerea sa, în iunie 1932, ca membru al Ordinului Steaua României în grad de Cavaler, iar în 1947 prin obținerea medaliei Răsplata Muncii pentru 25 de ani în serviciul Statului Regal Român.

Copilăria lui Ștefan Baci este legată de Casa Galbenă, prima casă din Lunca Plăieșului.

Casa a fost construită după planurile arhitectului Coloman Halasz între anii 1930-1931, în stil modernist, interbelic, cu acoperiș în patru ape, cu învelitoare de țiglă și lucarne dreptunghiulare, având la etaj un bovindou pe colțul din sud-est. Neavând inițial număr, a fost numită Casa Galbenă,

referință care s-a transformat în emblemă și a rămas până astăzi sediul unui locaș de cultură, primul muzeu dedicat unui poet român din exil.

Drumul creației și al existenței ca om a lui Ștefan Baciu limitat deocamdată la hotarele casei părintești se conturează prin două repere decisive. Primul este biblioteca familiei, un univers magic descoperit timpuriu de copil, fiind înconjurat de etajere solide cu cărți legate în piele și pânză, cu operele lui Goethe și Schiller, Hoffmann, Schopenhauer și mulți alți autori de valoare ai romantismului și expresionismului german, precum și mari scriitori contemporani ori filosofi de la Platon la Bergson sau Kierkegaard.

Al doilea pivot cultural al educației alese de care s-a bucurat a fost reprezentat de serile de muzică și poezie organizate de părinți, în acordurile muzicii de cameră, Marietta Sadova, George Calboreanu, Emil Botta, Adolf Heltmann devenind parte integrantă a copilăriei lui Ștefan Baciu.

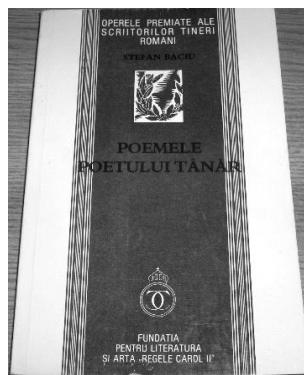
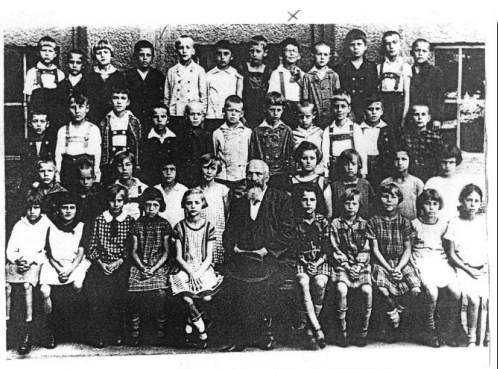
Grădinița și primele două clase primare sunt urmate „la sași”, iar ultimele două la școala mixtă „Andrei Mureșanu”. Trecerea de la școala germană la cea românească nu constituie un impediment pentru Ștefan, în casă el învățase foarte bine să scrie și să citească românește.

În anii școlii primare Ștefan Baciuc se concentrează pe preocupări particularizate, respectiv asupra colecției de caricaturi, formată din decupaje din gazete, având posibilitatea să cunoască stilul caricaturiştilor vremii, asupra colecției de mărci poștale, pe care mai târziu o vinde pentru a-și cumpăra reviste literare. Dar cea mai importantă rămâne colecția de autografe, fiind deosebit de valoroasă și reușită, această pasiune va dura ani buni până la maturitate.

Începutul unei noi etape îl constituie intrarea în 1929 în prima clasă a celebrului liceu „Andrei Șaguna”. Cei opt ani, 1929-1937, petrecuți la Șaguna îi oferă marea șansă de a avea dascăli adevărați cu vastă cultură, cum ar fi Emil Cioran, logică și filosofie, Rene Landry, limba franceză, Daniel Ganea, limba română și limba greacă, Ioan Baciuc, limba germană.

O importantă realizare a acestor ani o constituie debutul său literar din 1933, în revista *Răboj* de la București cu poezia *Eu*.

Anul 1935 este debutul său editorial, primul semn al recunoașterii colective a valorii elevului-poet fiind volumul publicat la celebra editură a „Fundațiilor Regale”, al cărui director era Alexandru Rosetti, intitulat sugestiv *Poemele poetului tânăr*. Obține în același an două premii, Premiul Scriitorilor Tineri al Fundațiilor Regale și Premiul Societății Scriitorilor Români.

În toamna anului 1937 Ștefan Baciuc se înscrie la Facultatea de drept din București, trecând un examen de admitere care i se păruse mai mult o formalitate. În primul an universitar va urmări în paralel și cursurile Facultății de Filosofie, unde frecventează mai ales seminarul de Estetică a lui Tudor Vianu.

Va colabora în această perioadă la revista „Vlăstarul”, unde începuse să publice încă din 1935 și la „Universul Literar”, unde va fi redactor și va înființa o coloană de poezie tânără, nouă, intitulată *Cântece noi*, reprezentând o rampă de lansare pentru scriitorii tineri și valoroși.

Echipa „Universului Literar”, Victor Popescu, Ștefan Baciu, George Voinescu, Traian Lalescu, Alexandru Paleologu, Emil Botta, Petre Comarnescu, Radu Gyr și alții, a rămas cunoscută în istoria literară drept „Generația de Aur”.

Tot în această perioadă a studenției va colabora la reviste din provincie, cum ar fi „Front literar” din Brașov și „Festival” din Siliștră.

Licența în drept o ia în 1941, atestată printr-o diplomă, dar pe care nu o va folosi niciodată.

Între 1941-1944 va lucra ca secretar de redacție la revista culturală „Gândirea”, unde îi va cunoaște pe marii scriitori români, Ion Pillat, Tudor Vianu, Vasile Voiculescu.

La 28 aprilie 1945 se căsătorește cu Mira Simian, fiica avocatului Dinu Simian din Râmnicu Vâlcea, pe care o cunoscuse în 1941, ea fiind în anul III la Farmacie în București.

În primăvara anului 1946 Ștefan Baciu lucra în redacția ziarului „Libertatea”, oficiosul Partidului Social Democrat, și primește vestea de la șeful-redactor Ion Pas, că a fost propus pentru postul de atașat de presă la Ambasada României din Berna. Baciu era singurul care îndeplinea cele trei condiții impuse și obligatorii: ziarist profesionist, membru al Partidului Social Democrat și bun cunoscător al limbilor franceză și germană. Cel care s-a opus în primă fază numirii lui Ștefan Baciu ca atașat de presă, a fost Ministrul Informațiilor și Propagandei, Petre Constantinescu-Iași.

Acesta îl considera ca fiind reacționar datorită unor articole care nu erau în conformitate cu disciplina de partid. Ministrul era cel care făcea numirile pentru serviciul de presă.

Principalul susținător al lui Ștefan Baciș pentru numirea pe post a fost Gheorghe Tătărăscu care la acea vreme era viceprim-ministru și Ministru al Afacerilor Străine în guvernul Groza.

Deși a fost un om politic controversat, Gheorghe Tătărăscu a avut meritul de a trimite numeroase personalități culturale în posturi diplomatice, acestea putând fi considerate trambuline pentru plecare definitivă în Occident. Drept urmare, în 1947 Tătărăscu este eliminat din guvern, iar în 1950 întemnițat la Sighet.

La 4 noiembrie 1946 Ștefan și Mira Baciș părăsesc România cu destinația Berna.

Anii petrecuți la Berna sunt de fapt imaginea unui veritabil contrast: diplomație și exil.

Cariera sa diplomatică în calitate de consilier de presă al Legației va dura un an și șapte luni, situația politică din țară făcându-l să se gândească serios la posibilitatea de a nu se întoarce la București.

După ce își va da demisia, va cere viză pentru una din țările Americii Latine și în cele din urmă va fi acceptat de Brazilia. La 1 martie 1949 va pleca din portul Marsilia iar după 15 zile soții Baciș vor ajunge la Rio de Janeiro. După cum spunea Mira printre lacrimi – „liberi! Liberi să mâncăm pâinea amară a exilului”.

Încep cei treisprezece ani sub crucea sudului, 1949-1962, unde Ștefan Baciș va colabora la diferite ziare și reviste, cum ar fi: „Diario Carioca”, „Diario da Noite”, „Correio da Manha”, care îi deschid porțile literaturii braziliene.

În 1953, ziaristul Carlos Castello Branco îi propune postul de redactor la gazeta de după-amiază „Tribuna da Imprensa”, al cărei director era marele publicist brazilian Carlos Lacerda.

Începe prin a scrie reportaje politice, iar calitatea comentariilor și articolelor pe care le face la moartea lui Stalin îl ajută să promoveze ca editor responsabil pentru politica internațională a revistei. Mai târziu va deveni redactor al suplimentului de literatură, „Tribuna das Letras”, unde s-au afirmat cei mai de seamă scriitori brazilieni ai anilor '50.

Activitatea la „Tribuna da Imprensa” încununează cariera jurnalistică a lui Ștefan Baciu ajungând să fie unul dintre cei mai cunoscuți și temuți gazetari din zona latino-americană.

Între 1956-1960, ca trimis al ziarului sau ca invitat al universităților latino-americane, a călătorit în mai toate țările continentului. A vizitat Mexicul în 1956 unde se întâlnește cu Fidel Castro și Ernesto Che Guevara, Guatemala, El Salvador, Honduras, Costa Rica, Panama, Venezuela, Argentina, Peru. Mai târziu unele republici i-au interzis intrarea datorită campaniilor de presă duse împotriva dictaturilor militare.

Ștefan Baciu a colaborat concomitent la numeroase ziare din toată Brazilia, făcând parte și din redacția revistelor săptămânale „Revista da Semana” și „Marquis”.

A fost întemeietorul secției braziliene a Congresului pentru Libertatea Culturii, organizație internațională cu sediul la Paris, fiind redactorul șef al publicației semestriale a acesteia, „Cadernos Brasileiros”.

Pe pământ brazilian va apărea primul volum al exilului, 1951, în care dorul îi răvășește sufletul, intitulat *Analiza cuvântului dor*, prefațând

apariția primei reviste din America Latină, publicată exclusiv în limba română, intitulată, „Înșir țe mărgărite”, reușind să obțină colaborările românilor de pretutindeni, demonstrând valoarea culturii române risipită în toate colțurile lumii.

Împreună cu Faust Brădescu și Ștefan Eleutheriades înființează revista „Exil” în care plănuia colaborări cu mari scriitori brazilieni și sud-americani.

La mijlocul anului 1962, profesorul și poetul paraguayean Hugo Rodrigues-Alcala îi propune lui Ștefan Baciu un post de „Visiting Lecturer” pentru literatura și cultura braziliană la Universitatea din Seattle, statul Washington.

În ziua de 14 septembrie 1962, cu vize speciale trimise de Universitatea din Seattle, cu pașaport brazilian și aprecieri elogioase din partea Serviciului Cultural al Ministerului de Externe și al Educației, Ștefan Baciu va pleca la Seattle ca reprezentant semi-oficial al culturii braziliene.

La Universitate i se va propune să predea și un curs de spaniolă, pe care îl acceptă.

Se va familiariza rapid cu rigorile vieții academice americane și va întreprinde un continuu și progresiv pelerinaj, călătorind în Columbia britanică, Vancouver, Victoria, Oregon, Texas, terminând cu Haiti unde în Port au Prince aude întâmplător, cu emoție, *Rapsodia română*, a lui George Enescu. Toate aceste escale sunt premise ale unor noi și constructive experiențe în desăvârșirea ca om și scriitor a lui Ștefan Baciu.

În 1964 i se propune un post de profesor de portugheză și literatură latino-americană la Universitatea din Hawaii, Honolulu. Tentat de „paradisul Pacificului” și de perspectiva unei noi provocări intelectuale, Ștefan Baciu va accepta cu mare bucurie acest post.

Ștefan Baciu își începe activitatea didactică, munca fiindu-i coordonată de Ernest Jackson, șeful Departamentului de Limbi Europene și de rectorul Thomas Hamilton.

În 1967 este definitivat pe post și avansat ca profesor asociat, iar la propunerea decanului, rectorul acceptă echivalarea licenței în Drept a lui Ștefan Baciu, cele câteva zeci de cărți, sutele de eseuri, articole și poeme, cu un doctorat. Ca profesor, va fi invitat în 1965, 1968, 1979, să țină conferințe despre romanul și poezia din țările hispano-americane și Brazilia, la universitățile din Costa Rica, Nicaragua și Honduras.

Începând cu 1965 Ștefan Baciu este angrenat într-un vast proiect de păstrare a contactului cu spiritualitatea și cultura românească, editând revista „Mele”, subintitulată „Scrisoare internațională de poezie”. Revista va reuși să adune colaborări de seamă, promovând ideea de poezie liberă, neîngrădită de frontiere, ajungând în 1978 la un tiraj record în Pacific, de 10.000 de exemplare.

„Mele” va apărea până în 1992, cuprinzând 99 de numere, 12 dintre ele fiind numite *Caiete speciale*. Această publicație va fi cea mai importantă realizare a lui Ștefan Baciu, reușind să adune în paginile revistei poezii scrise în română, spaniolă, franceză și engleză, așezând alături nume de referință ale diasporei românești și ale literaturii latino-americane.

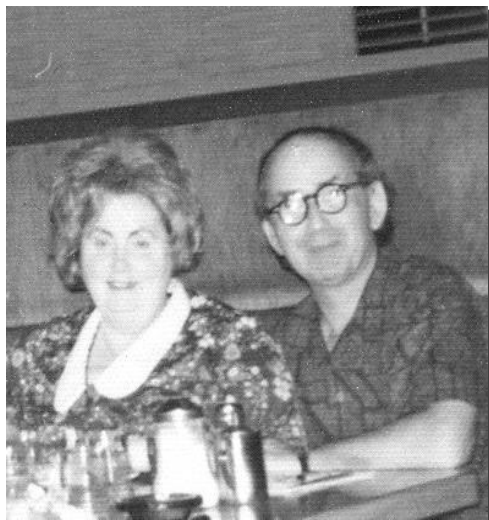
În așa zisul „an sabatic” acordat de Universitatea din Hawaii, va pleca în Franța împreună cu soția sa Mira, unde la Paris vor achiziționa un mic apartament în Rue Babillot, nr. 12.

Ștefan Baciu a crezut mereu în oameni și în valorile prieteniei, dovadă fiind numeroșii prieteni pe care și i-a făcut în toate locurile cutureierate, dar și numeroasele vizite pe care le primește între 1972 și 1977 în apartamentul de la Paris: Emil Cioran, Jacques Borel, Solange Fasquelle, Rene Tavernier, Ovidiu Cotruș, Jean Louis Bedouin, Titus Bărbulescu, Eugen Simion, Mario Hernandez Aguirre, Alvaro Menen Desleal.

Toată această pleiadă subliniază faptul că prietenii intelectuale sunt cele care proiectează culturi în universalitate.

În această perioadă a redescoperirii Franței va vizita Brangues, unde participă la o conferință internațională Paul Claudel, merge la festivalul de teatru de la Avignon, simte pulsul vieții sociale și culturale din Tarascon, Cavaillon, Roscoff, Barbizon, Touraine, lăsându-se apoi fermecat de frumusețea și armonia castelelor de pe Loire.

Un moment foarte greu pentru Ștefan Baciu a fost pierderea soției, în 2 iulie 1978. Se sapă un gol adânc în sufletul celui rămas singur, „exilat pe celălalt mal”, cum se autointitulează, pe care nu-l va mai umple nimic, nici măcar încercarea de a recupera frumusețea anilor petrecuți împreună, pe care o rescrie cu adâncă emoție în volumul memorialistic dedicat acesteia, *Mira* (1978).

Pe toată perioada șederii în Honolulu, o muncă susținută de 10-12 ore pe zi îl va desăvârși ca scriitor, acum vor fi create cele mai valoroase și consistente volume de poezie, eseistică, memorialistică și traduceri.

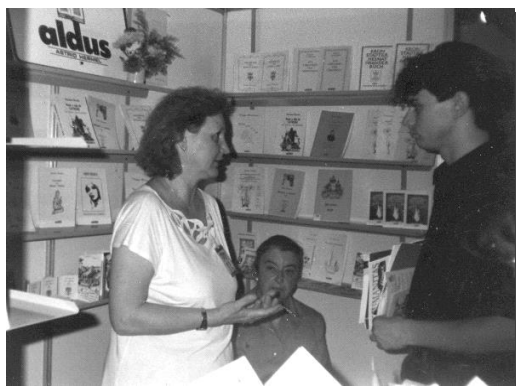
Percepând însăși viața ca pe un exil, Ștefan Baciu se retrage într-un cvasi-anonimat, singur, dar alinat doar de bucuria scrisului, păstrând totuși legătura cu țara prin intermediul surorii sale Ioana.

După 1990, numeroase ziare din România: „România literară”, „Luceafărul”, „Steaua”, „Vatra”, „Cronica”, „Jurnalul literar”, „Orizont”, „Poesis”, „Astra”, „Gazeta de Transilvania” și alte publicații culturale au prins în paginile lor versuri, interviuri și articole, aducându-l prin creație acasă. O parte din operă a fost publicată sau republicată, i s-au acordat emisiuni de radio și televiziune, fiind sărbătorit în 1990 și 1998 la Muzeul Literaturii Române.

O importantă donație a fost făcută de Ștefan Baciu Bibliotecii Academiei Române, cuprinzând opera sa publicată, cărți din biblioteca personală, manuscrise, corespondență, obiecte de artă.

Ștefan Baciu se stinge din viață la 6/7 ianuarie 1993 în timp ce vorbea la telefon cu sora sa.

Destinul lui Ștefan Baciu nu constituie doar o simplă întâmplare, el a stat mereu sub semnul unei rățaciri demiurgice care a avut ca rod creația, iar ca *axis mundi* țara natală pe care a purtat-o în suflet toată viața.

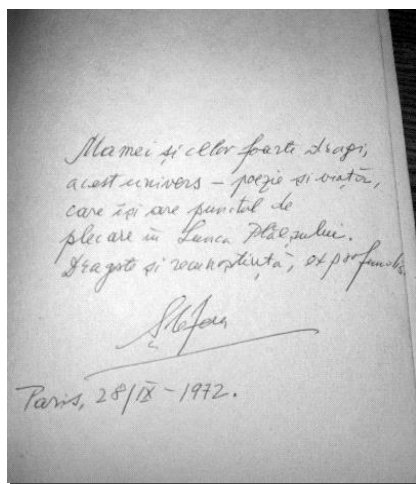
În perioada în care a fost profesor universitar în Hawaii, Ștefan Baciu a realizat două mari antologii: *Antologia de la poezia Latinoamericana, 1950-1970*, 2 volume (1974) și *Antologia de la poezia surrealista Latinoamericana* (1976).

Creația poetică a lui Ștefan Baciu se împarte în două etape: prima cuprinde poeziile scrise în țară până în 1946, când acesta pleacă în calitate de atașat de presă la Berna, cu volumele: *Poemele poetului tânăr* (1935), *Poeme de dragoste* (1936), *Micul dor* (1937), *Drumeț prin anotimpuri* (1939), *Căutătorul de comori* (1939), *Cetatea lui Bucur* (1940), *Lanternă magică* (1941), *Muzica sferelor* (1943), *Cântecul mulțimii* (1944), *Caiet de vacanță* (1945).

A doua etapă cuprinde poezia scrisă în exil, cu volumele: *Analiza cuvântului dor* (1951), *Poemele poetului pribeag* (1963), *Ukulele* (1967), *Sfântul așteaptă* (1970), *Neîmpliniri* (1976), *Îngerul malagambist în Insula Oahu* (1979), *Palmierii de pe Dealul Melcilor* (1980), *Poemele poetului singur* (1986).

În ceea ce privește creația memorialistică, cel mai cunoscut și apreciat text din seria scrierilor confesive este *Praful de pe tobă* (1980), reprezentând cronică vieții în România (1918 – 1946).

Seria cărților de memorialistică a fost începută cu *Bucureste – Estacao Norte* (1961), *Franctiror cu termen redus* (1968), *Sub Tâmpa în Honolulu* (1973), și *Călătorii* (1974). Va continua cu *Lavradio '98*, în portugheză, (1982), *Microportrete* (1984) și publicate postum, *Un brașovean în Arhipelagul Sandwich-Hawaii* (1994), *Însemnările unui om fără cancelarie* (1996).

Ștefan Baciu a scris monografiile și studii despre pictori și graficieni reprezentativi ai Americii Latine, cum ar fi Jean Charlot, Francisco Amighetti, Juan Ortega Leyton și alții, mulți dintre ei i-au și făcut portretul.

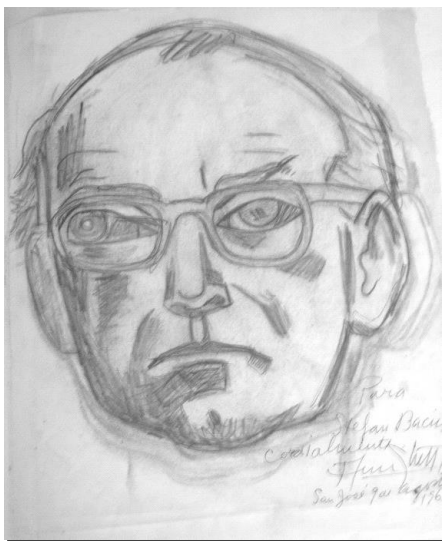
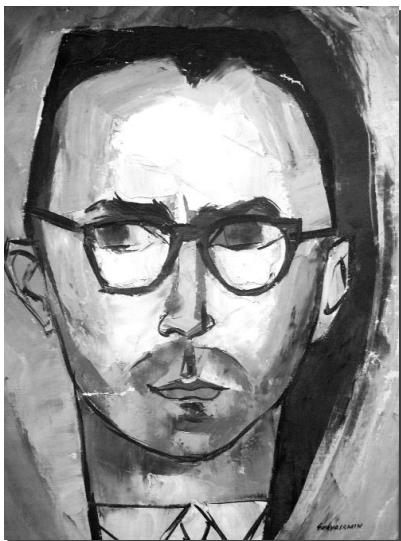
Figurează în dicționare și istorii literare ca autor a peste 100 de volume și cu peste 5000 de articole și studii publicate, de la *Istoria Literaturii Române*, din 1941, a lui George Călinescu, până la *Enciclopedia exilului literar românesc*, din 2003, a lui Florin Manolescu. Îl găsim pe Ștefan Baciu menționat în *Dicționarul General al Literaturii Române* (2004), editat de Academia Română, în *Românii în știința și cultura din Occident* (1992, SUA), în *Istoria literaturii braziliene*, de Manuel Bandeira și istorii ale literaturii din Hawaii.

Au scris studii critice despre opera lui, Nicolae Manolescu, Tudor Oprea, Mircea Scarlat, Constantin Ciopraga, Romul Munteanu și mulți alți critici literari.

Meritele sale profesionale și umane au fost recunoscute prin numeroasele titluri acordate în timpul vieții și post-mortem. A fost „Professor Emeritus” al Universității din Hawaii și „Consul Onorific de Bolivia” în Honolulu, A fost ales „Cetățean de Onoare” al orașelor Rio de

Janeiro și post-mortem al municipiului Brașov și al localității Nadeș. În anul 1990 a fost declarat membru de onoare al Uniunii Scriitorilor din România, iar în 1991 a primit *Decorația de Onoare a Meritului Cultural* în grad de *Comandor*, acordată de către Ministerul Educației și Culturii din Bolivia.

În 1992 Ștefan Baciu devine membru de onoare al Academiei Româno-Americane de Științe și Arte (ARA).

Sora poetului Ioana-Veronica Mărgineanu (1931-2000), mai mică cu 13 ani decât Ștefan a avut o carieră profesională deosebită, terminând Facultatea de Teatologie – Filmologie a Institutului de Artă Teatrală și Cinematografie „Ion Luca Caragiale” din București, în anul 1961.

În 1971 își va lua doctoratul cu teza *Teatrul lui Frank Wedekind și locul lui în evoluția teatrului modern*. Tot atunci a fost atestată traducător de limba germană.

A urmat o carieră didactică universitară la IATC – București, fiind titular al Catedrei de estetică, istoria și teoria artelor, de unde s-a pensionat în anul 1988 cu gradul de conferențiar universitar.

A fost membră a Uniunii Teatrale din România, UNITER, membră a Uniunii Scriitorilor din România din 1991. A avut o bogată și îndelungată activitate publicistică, debutând în presa brașoveană, apoi în reviste din București și Cluj. A scris numeroase cronici, articole, recenzii, studii, eseuri, apărute în publicații ca: „Teatrul”, „Contemporanul”, „România literară”, „Tribuna”, „Astra”, „Ateneu”, „Apostrof”, „Jurnalul literar” și altele.

Pe fratele ei Ștefan l-a revăzut în 1982 și 1988, când, cu mari insistențe, a plecat în Honolulu, în ultimul an călătorind împreună cu soțul ei, doctorul Ovidiu Mărginean.

Ultimii ani de viață i-a închinat dorinței de a vedea în *Casa Galbenă* un muzeu memorial dedicat fratelui său mai mare. A inițiat procedurile de donație a spațiului, un apartament de trei camere, precum și a patrimoniului aflat în proprietatea familiei Mărgineanu.

Visului său s-a materializat pe 24 iunie 2006 când a fost deschis muzeul Casa „Ștefan Baciu”, ca secție de literatură a Muzeului „Casa Mureșenilor” din Brașov.

CUPRINS

Argument. Datoria memoriei (În numele Redacției: Mihaela Albu) / 5

MOZAIC PORTRETISTIC: Ștefan Baciu, Mira Simian Baciu / 9

Mihaela Albu – Scriitorul român Ștefan Baciu – cetățean de onoare al orașului Rio de Janeiro și profesor emerit în Hawaii / 9

Dan Anghelescu - Ștefan Baciu: poet al unui tragic *aproape-departe* / 13

Ioan Șt. Lazăr - Mira Simian (1920-1978) - 40 de ani în nemurire / 18

Mihaela Albu – O restituire necesară pentru cultura română: Mira Simian Baciu / 24

FILE DIN LITERATURA EXILULUI / 27

POEZIE

Ștefan Baciu / 27

Mira Simian Baciu / 33

MEMORIALISTICĂ / 37

Constantin Eretescu – *Pensiunea Dina. Jurnal de emigrație (Lupta. The Fight*, nr. 8/ 1983, nr. 28/ 15 dec. 1984) / 37

Sanda Golopenția - Miracolul plecărilor (*Lupta. The Fight*, 15 iunie 1985) / 40

DIN PRESA LITERARĂ A EXILULUI / 43

a) ARTICOLE

Mira Simian – Eugen Ionesco și întâlnirea cu moartea. Fragmente (*Destin*, nr. 24-25/ 1972) / 43

Antoaneta Bodisco – *Originalitate și exil (Ființa Românească*, nr. 4/ 1966) / 46

Mircea Popescu – România are Soljeniținul ei (*Ethos*, Caiet 1/ 1973) / 48

b) PORTRERE DE PERSONALITĂȚI DIN EXILUL ROMÂNESC

Vintilă Horia – La moartea lui N. P. Comnen (*Destin*, nr.11/ 1959) / 51

c) INFORMAȚII DESPRE SCRITORII ȘI REVISTE LITERARE

Poemele poetului pribeag de Ștefan Baciu (*Drum*, nr. 3/ 1964; 4/ 1964) / 56

Franctiror cu termen redus de Ștefan Baciu (*Limite*, nr. 1/ 1969) / 56

Utopia y plenitud historica de George Uscătescu; *Revista Scriitorilor Români; Arena și exilul intelectual românesc; Drum (Ființa Românească, nr. 2/ 1964)* / 57

SELECȚIUNI DIN ZIARUL LUMEA LIBERĂ (NEW YORK) / 59

Scrisoare deschisă a regelui Mihai (*Lumea liberă*, nr. 1/ 1988) / 59

Mesajul Regelui Mihai I către poporul român (*Lumea liberă*, nr. 14/ 1989) / 60

RESTITUIRI. TEXTE ORIGINALE ÎN VERSIUNE ROMÂNESCĂ / 63

Ștefan Baciu – *Lavradio 98* – Fragment (Traducere din portugheză: Glauce Postatni & Mihaela Albu) / 63

REVISTE ROMÂNEȘTI ÎN EXIL / 71

Înșir 'te mărgărite (1951 – 1958). Scurtă prezentare (Mihaela Albu) / 71

RECENZII / 73

Nicolae Andrei (alias Constantin Eretescu) – „Microportretele” lui Ștefan Baciu (*Lupta. The Fight*, nr. 22/ 1984) / 73

Mihai Niculescu – *Analiza cuvântului dor. Poeme de Ștefan Baciu*, Editura Cartea pribegei, 1951 (*Caete de dor*, nr. 6/ 1952) / 75

Nicholas Catanoy – *Poemele poetului Ștefan Baci* (Text preluat din vol. *Romanian Literature*, 2010. Traducere: Mihaela Albu) / 80

Nicholas Catanoy – Ștefan Baci: *Surrealismo latinoamericano. Preguntas y res-puestas* (Text preluat din vol. *Romanian Literature*, 2010. Traducere: Mihaela Albu) / 82

Mărturiile lui Ștefan Baci (*Ființa Românească*, nr. 1/ 1963) / 84

SCRISORI DIN EXIL / 87

Din corespondența lui Nicholas Catanoy cu Ștefan Baci (Steluța Pestrea-Suciu) / 87

Corespondență:

Ștefan Baci – Nicholas Catanoy / 91

Ștefan Baci – Mircea Popescu / 94

N. P. Comneanu – Mircea Popescu / 96

ÎN EXIL DESPRE EXIL. DOR DE ROMÂNIA / 99

Ștefan Baci, Vasile Posteuca, Vintilă Horia, G. M. Cantacuzino, Virgil Ierunca / 99

MUZEE ȘI BIBLIOTECI DEDICATE EXILULUI ROMÂNESC / 101

Traian Dumbrăveanu – Casa memorială „Ștefan Baci” – Brașov / 101

Stefan Baciu
ISSN: 2601-0186

